

Hanna Syrjälä

Väkivalta lööppijulkisuudessa

Journalismin tutkimusyksikkö
Tiedotusopin laitos
Tampereen yliopisto

Julkaisuja/Publications
Sarja/Series A 101/2007

SARJA

SERIES

A Tutkimuksia

Studies

B Raportteja

Reports

C Keskusteluja ja katsauksia

Discussion and reviews

D Opetusmonisteita

Textbook materials

E Bibliografioita ja luetteloita

Bibliographies and catalogues

Myynti:

Tiedekirjakauppa TAJU

PL 617

33014 Tampereen yliopisto

puh (03) 3551 6055

fax (03) 3551 7685

taju@uta.fi

<http://granum.uta.fi>www.uta.fi/taju

ISBN 978-951-44-6915-2

ISSN 0358-4585

Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2007

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Populaarijournalismi ja iltapäivälehtien lööpit	4
2.1. Ilta-Sanomat ja Iltalehti: vakavia populaareja	4
2.2. Lööppi on iltapäivälehdele elintärkeä	5
3. Lööppien populaarit aiheet	7
3.1. Enemmän viihdettä, vähemmän maailmanpolitiikkaa	7
3.2. Lööppiaiheet Iltalehdessä ja Ilta-Sanomissa: rikoksia ja ihmissuhteita	8
3.3. Julkkikset lööpeissä	15
3.4. Yhteenvetoa	17
4. Väkipalta lööppijulkisuudessa	19
4.1. Rikokset ja väkipalta mediassa	19
4.2. Väkipallan määrittely ja mittaaminen	20
4.3. Väkipallan esittäminen lisääntyy 2000-luvulla	22
4.4. Henkirikokset yleisin aihe väkipaltaotsikoissa	27
4.5. Väkipaltaisuuden aste	32
4.6. Yhteenvetoa	36
5. Väkipalta tulee arkeen ja muuttuu jatkokertomukseksi	38
5.1. Samaa henkirikosta seurataan entistä pidempään	38
5.2. Väkipalta tunkeutuu kotiin ja arkeen	40
5.3. Käsittämätön väkipalta: lapset, nuoret ja vanhukset	43
5.4. Tunteisiin vetoavuus lisääntyy	44
5.5. Murhamysteerit ja surmatragediat	46
5.6. Teon kuvaukset vähenevät	46
5.7. Henkirikos-otsikoiden moninaisuus	48
5.8. Julkkiksista tulee väkipallan tekijöitä	50
6. Emma-Leena Ovaskainen: Väkipaltaotsikoiden kuvitus Ilta-Sanomien ja Iltalehden lööpeissä	51
6.1. Lööppien väkipaltaotsikoiden kuvitus	51
6.2. Väkipaltakuvat	54
6.3. Lööpin tehokeinot	55
6.4. Väkipaltaotsikoiden kuvatyypit	56
6.5. Väkipallan esittämisen kehykset	59
6.6. Yhteenvetoa	62
7. Yhteenvetoa	64
7.1. Lööpit ovat väkipaltaistuneet	64
7.2. Aiheet ovat viihteellistyneet	66
Lähteet	68

1. Johdanto

”Isä tappoi lapsensa kesken aamupalan”, kertoi Ilta-Sanomien lööppi syyskuun lopussa vuonna 2005. Lööpistä kanneltiin sekä Julkisen sanan neuvostoon että Mainonnan eettiseen neuvostoon. Julkisen sanan neuvoston mielestä lööppi ei rikkonut hyvää journalistista tapaa, Mainonnan eettinen neuvosto taas antoi huomautuksen. Iltalehden joulukuussa ilmestynyt lööppi ”Äiti poltti lapset ja itsensä” (IL 05) kävi myöhemmin läpi samat käsittelyt samoin lopputuloksin.

Nämä lööpit antoivat alkusysäyksen myös tämän tutkimuksen tekemiseen, koska ne saivat aikaan kiivasta keskustelua. Kevään 2006 aikana vaadittiin muun muassa lööppien kieltämistä, lööpittämiä kauppvoja, lööpittämiä kassoja ja nykyistä tiukempia ohjeita lööpintekijöille. Lööppien vastustajat pitivät lööppejä räävittöminä, makaabe-reina ja vastuuttomina. Niiden siistimistä toivottiin erityisesti lasten vuoksi. Lööppien puolustajat taas vetosivat sananvapauteen. Lööpit ovat lehden toimituksellista aineistoa, joten ulkopuoliset eivät saa sensuroida niitä. Lööppien kertomat asiat myös ovat totta.

Lööppikeskustelussa heitettiin ilmaan väitteitä lööppien väkivaltaistumisesta. Muun muassa Helsingin yliopiston Viestinnän tutkimuskeskuksen johtaja Juha Herkman ja Ilta-Sanomien päätoimittaja Antti-Pekka Pietilä kiistelivät Helsingin Sanomissa siitä, ovatko lööpit raastuneet. Herkmanin mielestä lööpit ja etusivut ovat muuttuneet viime vuosina selvästi aiempaa rajummiksi ja kärjistetyimmiksi. Pietilän mukaan taas lööpit eivät ole väkivaltaistuneet, koska lööppeihin ei haluta laittaa otsikoita karkeista surmista, seksuaalisesta väkivallasta ja lapsiin kohdistuvista rikoksista. Syynä on, että tällaiset otsikot saattavat synnyttää lukijoissa torjuntareaktion. Pietilä myös piti lööppien väkivaltaisuutta koskevia tutkimustuloksia vanhoina. (Herkman 2006a, C1; Pietilä 2006, C2; Herkman 2006b, C3.)

Totta onkin, että lööppien väkivaltaisuudesta ja väkivaltaisuuden kehityksestä on niukasti tutkittua tietoa. Huovila (2002, 201) on verrannut lööppien aiheita tiettyinä ajanjaksoina vuosina 1993–1994 ja 1999–2000. Hänen mukaansa väkivallan, rikosten ja onnettomuuksien osuus lööppiotsikoista kasvoi tuntuvasti, lähes kymmenellä prosentti-yksiköllä. Huovilan tutkimuksessa tosin on ongelmana aineiston suppeus sekä väkivallan, rikosten ja onnettomuuksien niputtaminen yhdeksi ryhmäksi.

Kivioja ja Leinonen ovat tutkineet lööppejä pro gradu -tutkielmissaan. Kiviojan (2004, 58–63) mukaan vuonna 2002 Ilta-Sanomien lööppiotsikoista 18 prosenttia käsitteli rikoksia. Rikosotsikoista taas lähes puolet kertoi väkivallasta. Leinonen (2006, 36–37) niputti omassa työssään Huovilan tapaan rikokset, väkivallan ja onnettomuudet. Hänen tutkimusvuotenaan 2003 näitä aiheita oli Ilta-Sanomien ja Iltalehden lööppiotsikoista 27 prosentissa.

Lööppien lisäksi on tutkittu myös iltapäivälehtien etusivuja. Kivivuori, Kemppi ja Smolej (2002) ovat tarkastelleet vuosien 1980–2000 etusivujen väkivaltautisointia. Heidän päätuloksensa on, että etusivujen väkivaltautisointi lisääntyi tarkastelujakson

aikana voimakkaasti. Tutkimuksessa väkivaltaotsikoiden määrää ei kuitenkaan suhteutettu muiden aiheiden määrään. Otsikoita on nykyään lööpissä aiempaa enemmän, joten väkivallan määrä ei ole välttämättä kasvanut yksin ja muiden aiheiden ohi, vaan mahdollisesti samaa tahtia muiden kanssa.

Mäkipää (2004) on tarkastellut vuonna 1980, 1993 ja 2000 ilmestyneiden Ilta-Sanomien etusivujen henkirikosuutisia. Mäkipään mukaan henkirikosuutisoinnin perusaineokset pysyivät koko tarkastelujakson ajan samanlaisia, mutta tunteisiin vetoavuus ja subjektiivisiin kokemuksiin perustuva tulkinta rikoksesta yleistyvät. Mäkipään päätelmä on, että tämä osoittaa Ilta-Sanomien liikkuneen tabloidimpaan suuntaan.

Yllä esiteltujen tutkimusten jälkeenkin jää osittain epäselväksi, ovatko väkivallan määrä ja järkyttävyys lisääntyneet lööpeissä. Tässä tutkimuksessa kysymykseen haetaan vastausta tutkimalla lööppien väkivaltaotsikoiden lukumäärää, osuutta kaikista lööppiotsikoista, pinta-alaa, väkivaltaisuuden astetta ja sitä, mitä väkivallan tyyppisiä otsikot käsittelevät. Lisäksi pureudutaan siihen, miten erilaisia lööppidramaturgian elementtejä käytetään eri vuosina ja miten väkivaltaotsikot on kuvitettu. Väkivaltaotsikoiden kehityksen lisäksi selvitetään, mitkä ovat yleisimpiä lööppi aiheita ja miten aihejakauma mahdollisesti muuttuu.

Aineistona on Ilta-Sanomien ja Iltalehden lööppejä noin 20 vuoden ajalta. Ilta-Sanomista mukana ovat vuodet 1985–1986, 1990–1991, 1995–1996, 2000–2001 sekä 2005–2006. Iltalehdestä lööppejä on vuosilta 1985, 1995–1996, 2000–2001 ja 2005–2006. Aineistossa ovat kaikki saatavilla olleet lööpöt mainituilta vuosilta.

Iltalehdestä puuttuvat vuodet 1986, 1990 ja 1991. Lisäksi sekä Ilta-Sanomissa että Iltalehdessä on etenkin aineiston alkupäässä vajautta, koska lööppejä ei ole arkistoitu systemaattisesti. Mitä lähemmäs tätä päivää tullaan, sitä täydellisempiä lööppiaineistot ovat. Aineistona on kaikkiaan 4848 lööppiä, joista 1946 on Iltalehdestä ja 2902 Ilta-Sanomista. Analyysin havaintoyksikkö on otsikko. Yhteen otsikkoon voi sisältyä kuvitusta ja useita lauseita. Aineistossa on kaikkiaan 11340 otsikkoa (Taulukko 1.1.).

Taulukko 1.1. Tutkimuksen kokonaisaineisto

	Iltalehti		Ilta-Sanomien		Yhteensä	
	Otsikoita	Lööppejä	Otsikoita	Lööppejä	Otsikoita	Lööppejä
1985	287	199	391	290	678	489
1986			456	291	456	291
1990			439	277	439	277
1991			457	273	457	273
1995	542	275	605	291	1147	566
1996	613	281	586	284	1199	565
2000	710	294	743	292	1453	586
2001	795	296	904	301	1699	597
2005	845	301	1006	302	1851	603
2006	974	300	987	301	1961	601
Yhteensä	4766	1946	6574	2902	11340	4848

Pääasiallinen tutkimusmenetelmä on määrällinen sisällönerittely. Määrällinen menetelmä tuo tutkimukseen tarkkuutta ja parantaa vertailun mahdollisuutta, mutta ei ole aivan riittävä lööppiväkivallan kokonaiskuvan ymmärtämiseksi. Niinpä menetelmää tuetaan väkivaltaotsikoiden laadullisella analyysillä, jossa tutkitaan muun muassa sitä, millaisia

yksityiskohtia väkivallasta kerrotaan. Myös kuvat on analysoitu sekä määrällisin että laadullisin menetelmin.

Aineistoon on valittu lööpit viiden vuoden välein, koska viidessä vuodessa lööpeissä voi ajatella tapahtuneen näkyviä muutoksia. Mukaan on otettu aina kaksi peräkkäistä vuotta, mikä tekee mahdolliseksi arvioida vuosittaisen satunnaisvaihtelun määrää.

Väkivaltaa koskevat tulokset (luvut 4.–5.) perustuvat kokonaisaineistoon. Aineiston sisällä on tehty myös otanta, jossa ovat mukana kunkin kuukauden ensimmäisen viikon lööpit. Otosaineistoon kuuluu 1132 lööppiä ja 2638 otsikkoa (Taulukko 1.2). Lööppi-aiheiden analyysi (luku 3.) pohjautuu otosaineistoon. Kuvien analyysissä (luku 6.) aineistona taas ovat olleet vuosien 1985, 1995, 2000, 2005 ja 2006 lööpit.

Taulukko 1.2. Tutkimuksen otosaineisto

	Iltalehti		Iltta-Sanomat		Yhteensä	
	Otsikoita	Lööppejä	Otsikoita	Lööppejä	Otsikoita	Lööppejä
1985	72	47	86	65	158	112
1986			104	68	104	68
1990			104	68	104	68
1991			114	68	114	68
1995	134	66	136	69	270	135
1996	135	60	143	67	278	127
2000	165	70	184	70	349	140
2001	186	68	213	70	399	138
2005	190	69	220	69	410	138
2006	225	69	227	69	452	138
Yhteensä	1107	449	1531	683	2638	1132

Aineistoon on otettu mukaan vain valtakunnalliset lööpit tai lööppien ne osat, jotka ovat olleet näkyvillä koko Suomessa. Jos lööpeistä on otettu useampia painoksia, mukaan on pyritty saamaan aina viimeinen painos. Etenkin 1990-luvun alkupuolella Iltta-Sanomat teki yhdelle päivälle useampia lööppejä. Kummatkin lehdet tekevät erikoislööppejä tarpeen mukaan vielä nykyäänkin.

Käsillä oleva tutkimus on toteutettu Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä, ja sen on rahoittanut Helsingin Sanomien Säätiö. Tutkimusaineiston analyysistä ja raportoinnista vastaa pääosin Hanna Syrjälä. Luvun 6 kuva-analyysin on kuitenkin tehnyt ja raportoinut Emma-Leena Ovaskainen tekeillä olleen pro gradu -työnsä aineistosta. Projektin vastuuhenkilönä on toiminut Esa Reunanen. Hän on osallistunut tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen sen eri vaiheissa, ja luvun 6 kuva-analyysiä lukuun ottamatta hän on vastannut tutkimusaineiston tilastollisesta käsittelystä.

Tämän raportin aluksi luodaan lyhyt katsaus siihen, mitä ovat populaarijournalismi, iltapäivälehdet ja lööpit. Sen jälkeen kuvaillaan lööppi-aiheiden kehitystä Iltta-Sanomissa ja Iltalehdessä. Nämä jaksot luovat kontekstia tutkimuksen pääaiheelle, väkivallalle lööppijulkisuudessa. Väkivaltaotsikoita analysoidaan aluksi määrällisesti, sen jälkeen laadullisesti. Tämän jälkeen siirrytään väkivaltaotsikoiden kuvien analysointiin. Lopuksi tutkimustulokset vedetään yhteen.

2. Populaarijournalismi ja iltapäivälehtien lööpit

2.1. Ilta-Sanomat ja Iltalehti: vakavia populaareja

Populaarijournalismin voi katsoa syntyneen 1800-luvun alkupuolella, jolloin Yhdysvalloissa alettiin myydä hinnaltaan edullisia, human interest -juttuja sisältäviä lehtiä. Lehtiä kutsuttiin nimellä ”penny press”. Varsinaiseen kukoistukseen populaarijournalismi nousi 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. (Mm. Bird 1992, 7–18.)

Tabloid-lehdet ovat osa populaarijournalismia. Tabloid viittaa sekä lehden kokoon että tietynlaisiin viihteellisiin sisältöihin. Suomalaisia iltapäivälehtiä, Ilta-Sanomia ja Iltalehteä, voi pitää sekä populaarijournalismin että tabloid-lehtien edustajina. Ilta-Sanomat perustettiin vuonna 1932 kertomaan Mäntsälän kapinasta, koska Helsingin Sanomien lisälehti oli liian pieni suurelle uutiselle. Alun perin Ilta-Sanomien piti olla Helsingin Sanomien lisäke, joka ilmestyy tarpeen mukaan. Jo vuonna 1932 sitä kuitenkin alettiin julkaista kuutena päivänä viikossa, ja vuonna 1949 lehti eriytyi Helsingin Sanomista. Iltalehti taas perustettiin syksyllä 1980 Uuden Suomen kolmanneksi painokseksi. Aluksi toimitus oli emolehden kanssa pääosin yhteinen, mutta eriytyi myöhemmin omakseen. (Tommila 1988, 183–184.)

Ilta-Sanomat on osa SanomaWSOY -konsernia, Iltalehti taas Alma Mediaa. Molemmat lehdet kuuluvat Suomen suurimpien sanomalehtien joukkoon. Ilta-Sanomien levikki oli vuoden 2006 levikintarkastuksessa 186 462 ja Iltalehden 133 007 (Levikintarkastus 2006). Ilta-Sanomien levikki on ollut vuodesta toiseen suurempi kuin Iltalehden. Viime vuosina Ilta-Sanomien levikki on kuitenkin hieman pudonnut, Iltalehden taas noussut. Kaikkiaan suomalaisten iltapäivälehtien levikkikehitys oli pitkään varsinaista voittokulkua. Levikit kasvoivat jopa lama-aikaan. Kuneliuksen (1998, 97–98) mukaan iltapäivälehdistön suosio kertoo kiinnostavasta siirtymästä lehtien kuluttamisessa. Kun aiemmin suomalaisten toinen sanomalehti oli alueen ykköslehdelle poliittinen vaihtoehto, nykyään toinen lehti on yhä useammin kevyt ja viihteellinen luettava.

Tabloid-lehdet ovat eri maissa erilaisia. Yhdysvaltalaiset supermarket-tabloidit saattavat kertoa vaikkapa ufoista ja kummituksista (Bird 1992, 60). Näihin lehtiin verrattuna suomalaisia tabloideja voi pitää suhteellisen asiallisina ja vakavina. Sparks (2000, 14) on muodostanut lehtityypeistä janan, johon lehdet sijoittuvat sen perusteella, kuinka tabloidia niiden sisältö on. Lehtityypit ovat vakava, puolivakava, vakava populaari, tabloid ja supermarket-tabloid. Suomalaiset iltapäivälehdet voi tällä janalla sijoittaa vakavien populaarilehtien joukkoon (ks. mm. Herkman 2005, 288; Kivioja 2004, 26). Sparksin mukaan (2000, 15) vakavat populaarilehdet ovat visuaalisia ja painottavat sisällössään skandaaleja, viihdettä ja urheilua. Silti ne jakavat olennaisilta osin samat uutisarvot kuin lehdistön vakavampi laita.

Suomalaiset iltapäivälehdet ovat historiansa eri vaiheissa ammentaneet mallia erilaisista lehdistä. Saaren (2007) mukaan Ilta-Sanomat oli pitkään sanomalehtimäinen, eikä Iltalehtikään ollut syntyessään niin viihteellinen kuin myöhemmin. Aikakauslehdet olivat 1980-luvun alussa huomattavasti viihteellisempiä kuin iltapäivälehdet, jotka

pysyttelivät vielä pääasiassa uutisjournalismissa. 1980-luvun aikana lehdet kuitenkin ottivat käyttöön hyviksi havaittuja keinoja, joita tabloidit olivat muualla maailmassa soveltaneet. 1980-luvusta tulikin iltapäivälehdlle vuosikymmen, jolloin ne Saaren arvion mukaan ”kaappasivat julkisuuden kentän itselleen”.

Nieminen ja Pantti (2004, 96) kuvaavat iltapäivälehtien sijoittuvan uutisten ja viihteen välimaastoon. Iltapäivälehdet ovatkin kevyempiä kuin tavalliset päivälehdet. Kivioja (2004, 106–107) puhuu iltapäivälehden ”karnevalistisesta kontekstista”, joka luo lukijalle tietynlaisia odotuksia ja tulkintakehyksiä. Iltapäivälehdessä on viihteellinen ote, joka ulottuu lehden kaikkiin osastoihin. Saari (2007) kutsuukin iltapäivälehteä suureksi draama- ja viihdetehtääksi, joka on ”houkutteleva, lumoava, yksipuolinen ja viihteellinen”. Samalla se kuitenkin voi olla myös rohkea ja kriittinen yhteiskunnallisten vääryyksien paljastaja.

Suomalaisten iltapäivälehtien toimittajat ovat listanneet erityisen iltapäivälehtimäisiksi piirteiksi kiinnostavan kerrontatavan, ihmisen kautta kertomisen ja puheenaiheiden luomisen (Syrjälä 2007, 58–60). Listaa voi täydentää sillä, että populaarilehdistölle on tyypillistä herättää tunteita. Lehdissä käsitellään elämän ja kuoleman kysymyksiä melodramaattisuuden rajoja hipoen (mm. Gripsrud 1992, 87–88).

Pelkästään irtonumeroina myytäviin tabloid-lehtiin lyö vahvasti leimansa se, että niiden pitää myydä itsensä joka kerta erikseen. Lehtien on oltava sävöittäviä joka päivä. Tämän johtaa siihen, että ne tasapainoilevat toisinaan monilla rajoilla. Tällaisia rajoja on muun muassa yksityisen ja julkisen, kärkevyyden ja valehtelun, tunteisiin vetoavuuden ja mässäilyn, viihdyttävän ja tyhjämpäiväisen sekä rohkeuden ja huonon maun välillä. Rajan ylittämisen lähellä pitäisi toimia, jotta erottuisi muista. Rajaa ei silti saisi ylittää.

2.2. Lööppi on iltapäivälehdelle elintärkeä

Suomalaisten iltapäivälehtien näkyvin osa on lööppi, joka tavoittaa päivittäin lähes jokaisen suomalaisen. Lööpit ovat keltapohjaisia julisteita, joita näkee muun muassa iltapäivälehtiä myyvien liikkeiden ovissa ja ikkunoissa. Nykyään myös muilla kuin iltapäivälehdillä on lööppejä, mutta ne ovat iltapäivälehtien lööppejä huomaamattomampia. Kiviojan (2004, 54–55) mukaan Ilta-Sanomien valkopohjaiset lööpit ilmestyivät ensimmäistä kertaa 1950-luvulla. Esikuvat haettiin Ruotsista, missä lööppejä oli julkaistu jo 1800-luvun lopulla. Keltainen lööppipohja otettiin Suomessa käyttöön 1970-luvulla.

Lööpissä mainonta ja journalismi sekoittuvat. Lööpit ovat mainontaa, koska niiden tarkoitus on myydä lehteä tiukassa kilpailutilanteessa. Kuitenkin niiden katsotaan sisältävän toimituksellista aineistoa, jota koskevat journalismin tekemisen säännöt ja vastuusuhteet. Lööppi on iltapäivälehdelle elintärkeä. Se vaikuttaa pitkälti siihen, ostaako lukija lehden, ja jos ostaa, niin kumman lehden. Kivioja (2004) huomasi tutkittuaan Ilta-Sanomien otsikkoaiheita vuonna 2002, että hyvä lööppi ja etusivu tehostivat lehden myyntiä ääritapauksissa lähes 50 prosenttia ja normaalistikin 10–20 prosenttia. Epäonnistunut lööppi taas laski myyntiä pahimmillaan 10–14 prosenttia.

Lööppejä luetaan nopeasti ja usein jopa pysähtymättä. Ohikulkija kävelee lööpin ohi ja nappaa silmillään ne otsikot jotka ehtii. Katutilassa on lisäksi paljon ärsykeitä, jotka kilpailevat lööpin kanssa huomiosta. Kaikki tämä johtaa siihen, että lööppien on

kerrottava asiansa iskevästi, räväkästi ja selkeästi. Lööpeissä on lyhyitä lauseita, suuria kirjaimia ja koko kansalle tuttuja ihmisten kasvoja.

Selkeydestä huolimatta lööpit ovat myös salamyhkäisiä. Lehtikieli pyrkii yleensä olemaan yksiselitteistä, ja esimerkiksi Mäkisen (1992, 213) mielestä sanataiteen ansiot, monikerroksisuus, moniselitteisyys ja lukijan yksilölliset tulkinnat ovat rasite lehtikielelle. Lööppien otsikot kuitenkin rakennetaan toisinaan niin, että ne ovat avoimia monenlaisille tulkinnoille. Esimerkiksi otsikko ”ORAVA TELOI oopperatähden tajuttomaksi” (IS 06) herättää ohikulkijan päässä monenlaisia mielikuvia.

Lööppi pyrkii yllättämään, kuohuttamaan ja hätkähdyttämään, ja se haluaa herättää puheenaiheita, uteliaisuutta ja tunteita. Toisinaan tunteet kohdistuvat lööppiin itseensä. Esimerkiksi internetiin perustettiin keväällä 2006 lööppiadressi, jonka allekirjoittaneet ovat kyllästyneet lööppien ”väkivaltaan, seksismiin, laskelmoituihin puolitotuuksiin ja henkilöajojahteihin”. Adressi vaatii vastuullisempaa ja inhimillisempää lööppikulttuuria. (Lööppiadressi.)

Kaupunkikuvassa lööppejä voi olla nähtävillä lähes muutaman metrin välein. Von Baghin ja Kosken (2000, 5, 117–118) mielestä lööpit ovatkin saaneet ihmisistä rajoittamattoman otteen. He kuvaavat lööppejä viimeisiksi massatiedotusvälineiksi aikana, jolloin muuta joukkoviestintää pyritään räätälöimään kullekin entistä sopivammaksi. Lööpit on suunnattu ”kenelle tahansa, kaikille, eikä kenellekään”. Lööppien aiheiden kirjoittajat näkevät pyörivän kaikille yhteisten asioiden, kuten rahan, rakkauden, seksin, sairauksien, sattumien, onnettomuuksien ja kuoleman ympärillä.

Näkyvyys huomioon ottaen lööppejä on tutkittu Suomessa vähän. Herkman epäilee yhdeksi syyksi, että lööppejä ei arvosteta: niitä ei pidetä samalla tavoin tutkimisen arvoisena journalismina kuin vaikkapa uutisia. Toinen syy liittyy tutkimusmateriaalin saatavuuteen. Lööppejä ei arkistoida mikrofilmeille ja kirjastoihin kuten lehtiä. Sähköisten arkistojen syntyminen kuitenkin muuttaa tilannetta parempaan suuntaan. (Herkman 2005, 118.) Saatavuuden vuoksi iltapäivälehtien etusivut ovatkin olleet yleisempi tutkimuskohde kuin lööpit.

3. Lööppien populaarit aiheet

3.1. Enemmän viihdettä, vähemmän maailmanpolitiikkaa

Sparks (2000, 10) listaa tabloid-lehdille tyypillisiksi aiheiksi urheilun, human interestin, skandaalit ja viihteen. Vähemmän niissä taas seurataan politiikkaa ja taloutta. Huovila ja Kivioja ovat tutkineet suomalaisten iltapäivälehtien lööppien aihepiirejä. Huovila (2002, 201) jakaa lööppien otsikkoaiheet viiteen luokkaan: julkkiksia käsittelevät aiheet, väkivalta, rikokset ja onnettomuudet, seksi ja rakkaus, ulkomaat ja muut aiheet. Huovilan mukaan vuosina 1993–1994 ja 1999–2000 julkisuuden henkilöt olivat selvästi yleisin aihe suomalaisten iltapäivälehtien lööpeissä. Toiseksi yleisin oli väkivalta, rikokset ja onnettomuudet.

Kiviojan aiheluokitus on hienosyisempi ja yksityiskohtaisempi kuin Huovilan. Kiviojan (2004, 58) mukaan vuonna 2002 Ilta-Sanomien lööpeissä ylivoimaisesti yleisin aihepiiri oli julkisuusutiset. Toiseksi yleisin aihe oli rikos ja rangaistus. Kolmanneksi eniten lööpeissä mainostettiin omia liitteitä ja teemasivuja. Muut Kiviojan luokittelemat aihepiirit ovat onnettomuudet, urheilu, ihmissuhteet ja erotiikka, selvitykset ja listaukset, sää ja luonnonilmiöt, yhteiskunta, eläin ja rahapelit.

Lööppien lisäksi myös etusivujen aiheet ovat innoittaneet ainakin yhden pro gradu -tutkielman. Hyvärinen (1984, 18–23) on vertaillut, miten Ilta-Sanomien etusivu muuttui vuosien 1973 ja 1983 välillä. Tulokseksi hän sai, että rikokset ja henkilöt olivat yleisimmät aiheet kumpanakin tarkasteluvuotena. Vuonna 1973 rikosotsikoita oli enemmän kuin henkilöä koskevia, mutta vuonna 1983 osat olivat toisinpäin. Kolmanneksi suurin aiheluokka oli kumpanakin vuonna urheilu. Muita Hyvärisen luokittelemia aiheryhmiä oli muun muassa sisäpolitiikka ja työmarkkinat, kansainvälinen politiikka ja sodat sekä viihde ja vapaa-aika.

Frigyes (2005, 90–97) on koonnut Ruotsin lööpeistä kertovan kirjan. Ruotsin lööppihistoria on niin pitkä, että lööppien otsikoissa ehditään kertoa monista koko maailmaa ravisuttaneista tapahtumista. Esimerkiksi Aftonbladet otsikoi vuonna 1945 Hiroshiman pommituksista. Lööppien laajasta aihekirjosta kertoo, että sama lööppi tiedotti kaupasta saatavan pian viskiä ja madeiraa. Vuonna 1945 Expressenin lööppi kertoi lyhyesti: ”Extra. Rauha koko Euroopassa”. Frigyesin mukaan enää ei rauha-teemaa kuitenkaan kannata laittaa lööppiin. Aftonbladet otsikoi lööpissään Bosnian sodan päättyttyä vuonna 1995: ”Extra. Rauha.” Kyseinen lehti myi huonoimmin koko vuoden aikana. Frigyes on huomannut ylipäätään, että viime vuosina etenkin julkisjutut ja kuluttaja-aiheet ovat saaneet lööpeissä aiempaa enemmän jalansijaa.

Myös Iltalehden entinen päätoimittaja Pauli Aalto-Setälä (2005, 113) on todennut, että maailmanpolitiikan tapahtumat eivät välttämättä ole sitä aineistoa, jota lukija etsii iltapäivälehdistä. Aalto-Setälän mukaan ihmiset mielellään sanovat haluavansa lukea iltapäivälehdistä merkittäviä ulkomaan uutisia, mutta jos tällaisen tapahtuman laittaa lööppiin, lehti ei myy kovin hyvin.

3.2. Lööppiaiheet Iltalehdessä ja Ilta-Sanomissa: rikoksia ja ihmissuhteita

Lööppiaiheet haluttiin tässä tutkimuksessa selvittää yhtäältä siksi, että suomalaisten iltapäivälehtien lööppiaiheista ja niiden kehityksestä ei ole kovin kattavaa tietoa. Toiseksi yleiskuva lööppiotsikoiden koko kirjosta antaa käsityksen siitä, millaisessa ympäristössä lööppien väkivaltaotsikot esiintyvät.

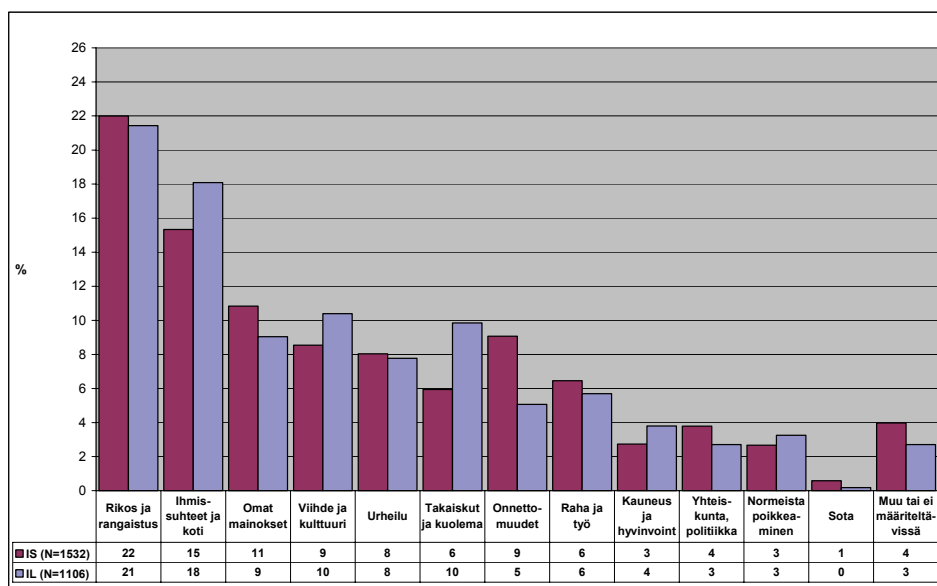
Lööppiaiheita aiemmin tarkastelleita tutkimuksia vaivaa suppeus. Lisäksi Kiviojan ja Huovilan luokittelujen julkkis-aiheluokka kasvaa suurimmaksi ja peittää näkyvistä sen, mitä aiheita julkkisotsikot käsittelevät. Ne voivat kertoa rikoksista, väkivallasta tai ihmissuhteista, mutta Kiviojan ja Huovilan tutkimuksissa tämä jää hämärän peittoon.

Tässä tutkimuksessa julkkisets eivät muodosta omaa aiheluokkaansa, vaan niitä tutkitaan oman muuttujansa avulla. Näin eri aihepiirien jakaumaa voidaan tarkastella siitä riippumatta, esiintyykö otsikossa julkkis vai ei. Julkkisotsikoiden osuutta käsitellään tämän luvun loppupuolella.

Aiheiden kuvaus perustuu otanta-aineistoon, joka koostuu jokaisen kuukauden ensimmäisen viikon lööpeistä. Otanta-aineistoon kuuluu 1132 lööppiä ja 2638 lööppiotsikkoa. Otsikoista 1531 on Ilta-Sanomista ja 1107 Iltalehdestä. Aiheiden luokittelurunko on tehty aineistolähtöisesti, mutta osin Kiviojan rungon pohjalta.

Aiheluokat on pyritty tekemään otsikoiden olennaisimpien piirteiden perusteella: juuri niiden, jotka tekevät otsikosta lööppiin nostamisen arvoisen.

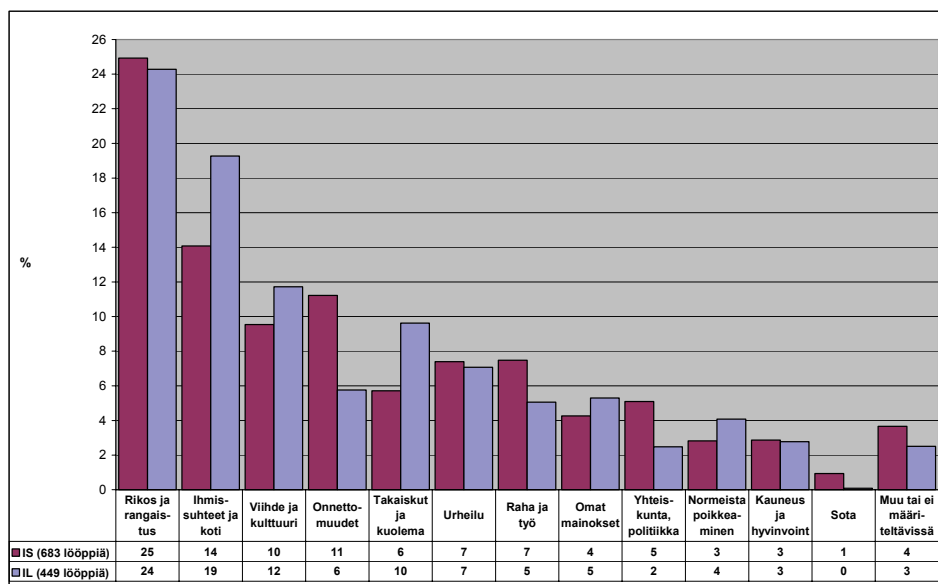
Kuvio 3.1. Lööppiaiheiden osuudet otsikoiden lukumäärästä

Kuvio 3.1 kertoo, kuinka suuri on kunkin aiheen prosenttiosuus otsikoiden lukumäärästä. Kuvio 3.2 taas ottaa huomioon myös otsikon koon. Aiheluokkien osuudet

muodostuvat kuviossa 3.2 siitä, kuinka suuren alan aihe vie lööppien kokonaispinta-alasta.¹

Kuvio 3.2. Lööppiaiheiden osuudet lööppien kokonaisalasta

Rikos ja rangaistus -aiheluokka on suurin, tarkasteltiinpa sitten lukumääriä tai pinta-alaa. Luokkaan kuuluu otsikoita muun muassa väkivaltarikoksista, rattijuopumuksista ja petoksista. Lisäksi rikoksiksi on luettu oikeuteen haastaminen, vakava kiusaaminen ja terrori-iskut. Rikosta ja rangaistusta edustavat esimerkiksi otsikot ”Maajoukkuekiekkoliiga ajoi humalassa” (IS 86) ja ”Hoitaja huijasi vanhuksen miljoona-asunnon” (IL 95). Lukumääriä tarkastellessa rikosotsikoiden osuus on noin viidesosa. Se kuitenkin kasvaa noin neljäsosaan, kun katsotaan, kuinka suuren osuuden rikosotsikot vievät pinta-alasta. Tämä tarkoittaa, että rikosotsikot olivat vuosina 1985–2006 paitsi yleisiä, myös keskimääräistä suurempia. Rikosotsikoiden osuus oli kummankin iltapäivälehdessä lööpeissä lähes yhtä suuri.

Toiseksi suurin aihealue on ihmissuhteet, koti ja perhe. Ihmissuhdeotsikoissa mennään naimisiin, erotaan, rakastutaan, saadaa lapsia, koetaan vaikeuksia ihmissuhteissa, petetään ja vietetään perhejuhlia. Lisäksi luokkaan kuuluvat otsikot seksistä, erotiikasta, lomailusta, uskoontulosta ja lapsuudesta. Ihmissuhteita ja kotia ovat myös määrittelemättömät paljastukset ja avoimuus, yleinen elämästä puhuminen ja sukupuolten välinen työnjako. Ihmissuhdeaiheiset otsikot voivat kertoa esimerkiksi: ”Maria Lundin huikeat HÄÄT” (IS 05) tai ”Yksivuotias HUGO juhlii Suomessa” (IL 01). Ihmissuhdeaihe pysyy toiseksi suurimpana riippumatta siitä, tarkastellaanko otsikoiden lukumääriä vai niiden viemää pinta-alaa. Ihmissuhdeaiheita oli lööpeissä

¹ Pinta-alaosuusien laskemisessa ensimmäinen vaihe oli, että otsikolle määriteltiin kokokerroin sen mukaan, kuinka suuren osan se vie lööpin alasta. Jos otsikon ala oli noin puolet lööpin alasta, kerroin oli 0,50. Jos taas kyseessä oli koko lööpin kattava otsikko, kertoimeksi määriteltiin 1,00. Kunkin lööppiaiheen kattama pinta-ala saatiin laskemalla kunkin aiheen otsikoille annetut kertoimet yhteen. Otsikot luokiteltiin kaikkiaan kuuteen kokoluokkaan. Niiden kokokertoimet olivat vastaavasti: 1=0,13, 2=0,23, 3=0,50, 4=0,70, 5=0,85 ja 6=1,00.

selvästi vähemmän kuin rikosaiheita. Iltalehdessä, jossa ihmissuhdeotsikoita oli enemmän kuin Ilta-Sanomissa, aiheiden välinen ero ei kuitenkaan ole kovin suuri. Iltalehdessä ihmissuhdeotsikoiden osuus oli sekä otsikoiden kokonaismäärästä että lööppialasta lähes viidenneksen. Ilta-Sanomissa ihmissuhdeaihetta käsiteltiin joitakin prosenttiyksiköitä vähemmän.

Jos tarkastellaan lööppiaiheiden osuutta otsikoiden lukumäärästä, lööppien kolmanneksi yleisin aihe ovat omat mainokset. Pinta-alaa tarkasteltaessa omat mainokset menettävät kuitenkin merkitystään. Syynä on, että omat mainokset ovat lööpissä pienellä koolla. Niitä oli siis tutkimusjakson aikana usein, mutta melko huomaamattomasti. Omissa mainoksissa mainostetaan liitteitä, lisälehtiä, ristikoita, horoskooppeja ja omia kilpailuja. Oma mainos voi esimerkiksi neuvoa: ”Osta tänään TV-LEHTI”.

Pinta-alaltaan kolmanneksi suurin ja lukumäärältään neljänneksi suurin aihealue on viihde ja kulttuuri. Tähän luokkaan on laskettu muun muassa Euroviisut, missikisat, linnanjuhlat, elokuvat, keikat, tv-ohjelmat, fiktiiviset hahmot, mainonta sekä alastonkuvat ja -kohtaukset. Luokkaan kuuluvat myös hovien suosituimmuuslistat sekä julkkisten tapaamiset ja ihailu. Viihteen ja kulttuurin otsikot voivat kertoa esimerkiksi: ”Ally McBeal jatkaa miehen metsästystä” (IL 01) tai ”Upeat juhlat linnassa! MIKSI PAAVO jäi pois?” (IL 95). Viihteen ja kulttuurin osuus on noin kymmenesosa sekä otsikoiden lukumäärästä että pinta-alasta. Iltalehdessä viihteen osuus on hieman suurempi kuin Ilta-Sanomissa.

Lukumääräisesti viidenneksi suurin aihealue on urheilu. Pinta-alassa urheilun merkitys on kuitenkin pienempi. Urheilua on siis aineiston lööpeissä usein, mutta pienellä koolla. Ilta-Sanomien ja Iltalehti eivät juuri poikkea toisistaan urheilun esittämisessä. Urheilu-luokkaan kuuluu perinteisten urheiluotsikoiden lisäksi doping, urheiluvammat, urheilijoiden myyntihinnat ja sopupelit. Urheiluotsikoita ovat esimerkiksi ”Kiitos mitalista, Arsi!” (IL 01) ja ”MCLAREN TARJOAA KIMISTÄ LÄHES 50 miljoonaa markkaa” (IL 01).

Kuva 3.1. IS 7.9.2001

Lukumäärältään kuudenneksi suurin aihealue on takaiskut ja kuolema. Aihe on aineistossa yleisempi Iltalehdessä kuin Ilta-Sanomissa. Takaisku-luokan otsikot kertovat kuolemasta, sairauksista, tervehtymisestä, kriiseistä, kuolleiden muistelusta, päihdeongelmista, sosiaalisista ongelmista, itsemurhasta, lasten oudoista kuolemista ja hätäkeskusten, ambulanssien tai lääkärien tekemistä virheistä. Tähän luokkaan on laskettu myös varoitukset terveydelle vaarallisista asioista. Takaisku-otsikoita ovat esimerkiksi ”Liv Ullman syöpäleikkauksessa” (IL 85) ja ”Näin Jutta Jussila selvisi surustaan” (IS 05).

Onnettomuudet muodostavat oman selkeän aihealueensa. Siihen kuuluu tulipalojen ja kolarien lisäksi katoamiset, karkaamiset, määrittelemättömät vaaratilanteet, sankaritarinat, läheltä piti -tilanteet, pelastumiset, vahingonlaukaukset ja uhkaavat eläimet. Onnettomuusotsikoita ovat esimerkiksi: ”Nuoripari pakeni YÖPUVUISSA LIEKKIEN LÄPI” (IS 05) ja ”Tämä koirasusi raateli NAISEN KASVOT” (IL 06). Onnettomuuksien osuus on suurempi pinta-alasta kuin lukumäärästä. Onnettomuuksia siis saattoi olla aiheena harvoin, mutta ne nostettiin lööppiin suurella. Jos takaiskut olivat enemmän Iltalehden aihe, onnettomuudet olivat enemmän Ilta-Sanomien. Ilta-Sanomissa oli useammin ja näyttävämmin onnettomuusotsikoita kuin Iltalehdessä.

Raha ja työ -otsikoita on noin 6 prosenttia sekä aiheiden lukumäärästä että pinta-alasta. Raha-luokan otsikot käsittelevät ostamista, myymistä, rikastumista, veroja, velkoja, korvauksia, eläkkeitä, kuluttamista ja muuta rahaan liittyvää. Tähän luokkaan kuuluvat myös verovarojen tuhlaminen, hallinnon palkankorotukset ja yksittäisen ihmisen työasioista uutisoiminen. Lukumääräisesti aihe oli yhtä yleinen kummassakin lehdessä, mutta Ilta-Sanomissa raha-otsikoiden suhteellinen koko oli suurempi. Raha-otsikko voi olla esimerkiksi: ”Isokenkien ÄYRIT” (IS 91) tai ”NASSE-sedälle yhtiö” (IS 85).

Kauneus ja hyvinvointi oli Iltalehdessä hieman yleisempi aihealue kuin Ilta-Sanomissa. Luokan otsikot kertovat ulkonäöstä, pukeutumisesta, terveydenhoidosta, laihtumisesta, kauneusleikkauksista, tyylistä ja vanhenemisesta. Luokkaan kuuluvat myös otsikot, joissa julkkis on upeissa kuvissa ihana, kaunis tai seksikäs. Esimerkiksi: ”Upea Lola Odusoga. KISSANAINEN” (IL 01) tai KAUHISTUS! Diana ei ole aito BLONDI” (IS 85).

Kauneus-otsikoiden merkitys vähenee, kun tarkastellaan pinta-aloja. Pinta-aloissa kauneutta suuremmat osuudet lohkaisivat yhteiskunta ja politiikka sekä normeista poikkeaminen. Yhteiskunta ja politiikka -luokan otsikoissa käsitellään vaaleja, eduskunnan toimia, työttömyyttä, maahanmuuttoa, pankkeja, puolustusvoimia ja eduskuntaan havittelevia julkkiksia. Yhteiskunta-otsikoissa voi lukea esimerkiksi: ”Miksi Paavo Väyrynen ei eroa?” (IS 91) tai ”MIEHET, ASENTO! Näistä tytöistä tulee tiukkoja UPSEEREITA” (IL 96). Yhteiskunta ja politiikka oli enemmän Ilta-Sanomien kuin Iltalehden aihe. Etenkin kun tarkastellaan aiheen viemää pinta-alaa, lehtien välillä on selvä ero.

Normeista poikkeaminen käsittelee tekoja, jotka eivät ole välttämättä rikoksia, vaan pikemminkin yleisesti paheksuttavaa käytöstä. Luokkaan kuuluvat otsikot kertovat ryypämisestä, sekoilusta, maineen menettämisestä, mokaamisesta, ammattiaseman väärinkäytämisestä, seksiskandaaleista, pornosta ja prostituutiosta. Normeista poikkeamisista kerrottiin kutakuinkin yhtä usein kummassakin lehdessä. Iltalehti kuitenkin nosti aiheita Ilta-Sanomia suuremmalla lööppiin. Normeista poikkeamia edustavat muun muassa otsikot: ”Kimi lauloi ja joi Lapissa” (IL 06) ja ”Asiantuntijat: Tyylikouluun! AHTISAAREN KOOTUT ETIKETTIVIRHEET” (IL 96).

Kuva 3.2. IS 3.2.1986

Sotaa, valtion voimatoimia, miehitystä ja terrorismin torjuntaa käsiteltiin lööpeissä harvoin. Sota-aiheisia otsikoita ovat esimerkiksi ”Libanon-raportti: SUOMALAISTEN KAUHUNHETKET” (IL 85) ja ”USA kaappasi kaapparit” (IS 85).

Varsinaisten aihealueiden lisäksi luokitusrunkoon kuuluvat luokat ”muu” ja ”ei osaa sanoa”. Muu-luokassa on esimerkiksi sääaiheisia otsikoita ja yleisiä uutisaiheita, jotka eivät kuitenkaan ole yhteiskuntaa ja politiikkaa. Aiheena voi olla Korkeasaaren eläimet tai suomalaisten lähettämien tekstiviestien sisältö. Mukana on myös julkisaiheisia otsikoita, jotka eivät sovi muihin luokkiin. Ei osaa sanoa -luokassa taas on otsikoita, jotka ovat varmasti auneet aikalaisille, mutta joita on vaikea tulkita ilman taustatietoja. Esimerkiksi ”Leila Ewaysin perhe: Ainoa toivo on nyt Reagan” (IS 86).

Vaikka aihealueiden keskinäinen järjestys hieman muuttuu sen mukaan, tarkastellaanko lukumäärää vai pinta-alaa, kaksi suurinta luokkaa ovat kuitenkin rikokset ja

ihmissuhteet. Huomaamattomimmiksi luokiksi taas jäävät yhteiskunta, normeista poikkeaminen, kauneus ja sota.

Rikosten ja onnettomuuksien yhteen laskettu osuus otsikoiden lukumäärästä on noin 29 prosenttia. Luku on suurempi kuin muissa lööppiaiheita luokitelleissa tutkimuksissa. Huovilan (2001, 201) mukaan vuonna 1994 rikosten ja onnettomuuksien osuus lööppiotsikoista oli 16 prosenttia, vuonna 2000 taas 25 prosenttia. Kivioja (2004, 58) sai vuoden 2002 Ilta-Sanomien lööpeistä rikosten osuudeksi 18 ja onnettomuuksien 6 prosenttia. Huovilan ja Kiviojan tutkimuksissa osuuksista tulisi kuitenkin todennäköisesti suuremmat, jos julkkisiin liittyvät rikokset ja onnettomuudet olisi koodattu rikos- ja onnettomuusaiheiksi eikä julkkisaiheiksi. Leinosen (2006, 36–37) vuoden 2003 lööppejä koskevassa gradussa onnettomuuksien, väkivallan ja rikosten osuus oli 27 prosenttia otsikkoaiheista. Hyvärinen (1984, 19–20, 25–26) taas sai Ilta-Sanomien etusivuja koskevassa gradussaan tulokseksi, että vuonna 1973 etusivulla kerrottiin rikoksista ja onnettomuuksista yli kolmanneksessa jutuista. Vuonna 1983 osuus oli paljon pienempi, 18–19 prosenttia.

Taulukko 3.1. Aihejakauma Iltalehdessä osuutena lööppien pinta-alasta (449 lööppiä)

	1985	1995	1996	2000	2001	2005	2006	Yht.
	%	%	%	%	%	%	%	%
Rikos ja rangaistus	16	38	29	19	17	29	22	24
Ihmissuhteet ja koti	18	11	14	28	26	19	17	19
Omat mainokset	0	6	3	1	1	10	14	5
Urheilu	5	8	5	8	13	6	3	7
Onnettomuudet	4	5	9	7	2	8	5	6
Takaiskut ja kuolema	11	4	9	6	11	9	17	10
Viihde ja kulttuuri	21	9	10	16	13	7	10	12
Raha ja työ	4	2	8	7	9	4	3	5
Yhteiskunta, politiikka	2	9	4	1	0	1	1	2
Kauneus ja hyvinvointi	2	1	2	4	6	1	4	3
Normeista poikkeaminen	3	5	5	2	2	7	4	4
Sota	0	0	0	0	0	0	0	0
Muu	7	1	1	0	0	1	0	1
Ei määriteltävissä	6	1	0	1	0	0	0	1
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

Taulukko 3.2. Aihejakauma Ilta-Sanomissa osuutena lööppien pinta-alasta (683 lööppiä)

	1985	1986	1990	1991	1995	1996	2000	2001	2005	2006	Yht.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Rikos ja rangaistus	28	23	25	21	21	24	25	26	33	23	25
Ihmissuhteet ja koti	13	11	7	10	6	10	23	17	22	20	14
Omat mainokset	2	0	1	1	5	7	3	3	9	10	4
Urheilu	4	13	2	5	13	8	6	17	2	4	7
Onnettomuudet	13	10	25	10	11	5	7	8	16	8	11
Takaiskut ja kuolema	4	3	11	2	2	8	5	9	2	11	6
Viihde ja kulttuuri	7	12	7	14	11	9	9	10	6	11	10
Raha ja työ	4	4	9	16	14	12	5	6	2	3	7
Yhteiskunta, politiikka	11	7	9	7	10	7	1	0	0	1	5
Kauneus ja hyvinvointi	5	0	1	0	1	2	12	2	3	2	3
Normeista poikkeaminen	4	4	0	3	3	4	4	1	2	3	3
Sota	2	3	2	2	1	0	0	0	0	0	1
Muu	2	1	0	7	1	1	2	2	1	3	2
Ei määriteltävissä	3	9	3	1	0	2	0	0	0	0	2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Taulukoiden 3.1 ja 3.2 vuosittaisissa jakaumissa lehtien väliset erot tulevat paremmin esiin kuin kokonaistarkastelussa. Iltalehden lööpissä eniten pinta-alaa saavat aiheet ovat vuosiparista toiseen rikokset, ihmissuhteet ja viihde. Nämä luokat tosin vaihtavat paikkaa eri vuosina. Esimerkiksi vuonna 1985 suurin luokka oli viihde, 1990-luvun puolivälissä rikokset ja 2000-luvun alussa ihmissuhteet. Vakiintunut aihekolmikko hajosi vasta vuosina 2005–2006, jolloin takaiskut nousi viihteen tilalle kolmanneksi suurimmaksi luokaksi. Omia mainoksiakin oli tuolloin enemmän kuin viihdettä.

Ilta-Sanomissa ei ole niin selkeää aihekolmikkoo kuin Iltalehdessä. Rikokset ovat koko tarkastelujakson ajan suurin aihealue, mutta ihmissuhde-aiheen Ilta-Sanomien keksi kunnolla vasta 2000-luvun alussa. Silloin rikoksista ja ihmissuhteista tuli lööppeihin selkeä johtopari. Kolmanneksi eniten pinta-alaa Ilta-Sanomien lööpeistä saava aihe on onnettomuudet.

1990-luvulla Ilta-Sanomien suosi raha-aihetta: vuosina 1990–1991 ja 1995–1996 noin kymmenesosalla lööppialasta käsiteltiin rahaa. Otsikoiden aiheina olivat muun muassa lotto, eliitin rikkaudet ja kansanedustajien bisnekset. Otsikoissa kerrottiin mahdollisimman usein tarkkoja lukuja kuten ”8000 mk! Huima kuoppakorotus ministerien avustajille” (IS 91). Raha-aihe putosi roimasti 2000-luvun alussa. Tuolloin raha-otsikoiden sisältökin hieman muuttui. Rahasta alettiin puhua yhä useammin julkkisten kautta kuten otsikossa ”IS selvitti mallibisneksen miljoonat. Janina on myös TERÄVÄ LIIKENAINEN” (IS 01).

Urheiluaiheet olivat Ilta-Sanomien lööpissä näyttävästi 1990-luvun puolivälissä ja 2000-luvun alussa. 1990-luvun puolivälissä uutisoitiin muun muassa jääkiekon MM-kullasta, mäkihypyistä ja formuloista. 2000-luvun alussa urheiluotsikoita tehtiin erityisen paljon suomalaishiihtäjien dopingin käytöstä.

Aiheluokista selkeästi kirkkain voittaja on omat mainokset. 1980-luvulla niitä ei ollut lööpeissä juuri lainkaan. Vuoteen 2005–2006 mennessä ne olivat kuitenkin kirineet neljänneksi eniten pinta-alaa vieväksi lööppiaiheeksi. Omien mainosten määrä ja osuus pinta-alasta kasvoi runsaasti etenkin 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. Lehdet alkoivat tuolloin julkaista uusia liitteitä. Niinpä viimeisimmän tarkasteltavan

vuosiparin aikana lehdillä oli enemmän mainostettavaa kuin aikaisemmin. Lööpeissä mainostettiin muun muassa tv-lehteä, jättilehteä, erikoisliitteitä, naistenlehteä ja ristikoita.

Rikosotsikoiden osuus lisääntyi tarkastelujakson aikana. Lehdet suosivat rikosaihetta eri aikoina. 1990-luvun puolivälissä Iltalehden lööppipinta-alasta kolmannes käsitteli rikosta ja rangaistusta, mutta Ilta-Sanomat uutisoi rikoksista vähemmän. Osat kuitenkin vaihtuivat 2000-luvun alussa, jolloin Iltalehti vähensi rikosaiheita, Ilta-Sanomat taas lisäsi. Tilanne tasoittui vuosina 2005–2006, kun kummassakin lehdessä oli paljon ja näyttävästi rikosotsikoita.

Pitkän aikavälin tarkastelussa myös ihmissuhteet ja koti kuuluvat aihealueiden voittajiin. Ihmissuhdeotsikoiden osuus kasvoi molemmissa lehdissä reippaasti, kun verrataan 1990-luvun puoliväliä ja 2000-luvun alkua. Iltalehdessä ihmissuhdeaihe vei 2000-luvun alussa yli neljänneksen lööppipinta-alasta. Iltalehti kuitenkin vähensi ihmissuhdeaiheita vuosina 2005–2006, jolloin etenkin ulkomaisten tähtien elämästä kertovat otsikot harvenivat. 2000-luvun alussa seurattiin esimerkiksi Ruotsin kuningasperheen lasten rakkauselämää, mutta 2005–2006 heistä ei enää kerrottu.

Onnettomuusotsikoiden osuus kasvoi 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. Takaiskut ja kuolema -otsikoiden osuus taas nousi etenkin Iltalehdessä. Tarkastelujakson aikana niiden osuus oli korkeimmillaan Iltalehdessä vuosina 2005–2006. Lööpeissä yleistyivät tuolloin erityisesti otsikot julkkisten vakavista sairauksista. Toinen yleinen aihe oli julkkisten kuolema ja heidän kuolemansa sureminen. Iltalehti otsikoi vuonna 2006 muun muassa: ”HEIKKI KAHILA kertoo vakavasta sairaudestaan”, ”Maria Guzeninan piina. SYÖPÄ VAI EI” ja ”Juice haudan lepoon. SARI-VAIMON viimeinen VIESTI. HERKÄT jäähyväiset”.

Kasvajien joukkoon kuuluu aiheista myös kauneus. Kauneus-otsikoiden merkitys oli 1990-luvulla pieni. 2000-luvun alussa niiden osuus oli suurimmillaan: ne veivät lööppialasta yli viisi prosenttia. Osuus kuitenkin väheni vuosina 2005–2006. Normeista poikkeamisen osuus puolestaan pysyi varsin samanlaisena vuodesta toiseen. Suhteellisesti eniten normeista poikkeamisesta kertovia otsikoita oli Iltalehdessä vuonna 2005.

Aiheluokista suurimmat häviäjät ovat yhteiskunta ja politiikka, raha ja työ, viihde ja kulttuuri sekä urheilu. Yhtenä syynä näiden aihealueiden vähenemiseen lienee se, että nykyään lööpeissä arvioidaan kiinnostavaksi ennen kaikkea haastateltavan yksityiselämä. Niinpä sillä on vähemmän merkitystä, mitä haastateltava tekee työkseen. Poliitiikan, urheilun tai viihteen alan ihminen on siis tervetullut lööppiin, jos hän puhuu ihmissuhteistaan tai takaiskuistaan. Vähemmän kiinnostavia taas ovat otsikot omasta poliittisesta tulevaisuudesta, urheilu-urasta tai juuri tehdystä levystä.

Yhteiskunta-otsikot menettivät tarkastelujakson aikana osuuttaan rutkasti. 2000-luvun alussa niiden osuus romahti kummassakin lehdessä. Etenkin Ilta-Sanomissa pudotus oli huomattava, koska yhteiskunnalla oli ollut näkyvä sija lehden lööpeissä.

Yhteiskunta ja politiikka -aihe kärsii eniten siitä, että journalismissa asiat halutaan yhä vahvemmin kertoa henkilöidysti. Esimerkiksi 1980-luvun puolivälissä ja 1990-luvun alussa Ilta-Sanomien lööpissä otsikoitiin: ”Hallitus kaavailee: UlkomaanMATKAT VEROLLE” (IS 91) ja ”EI LAKKOA elintarvikealalla” (IS 86). Tällaisia aiheita ei välttämättä pysty kertomaan ihmisen, eikä ainakaan tunnetun ihmisen kautta. Tämä voi

olla yksi syy siihen, miksi yhteiskunta-aiheille on vähemmän sijaa 2000-luvun lööpeissä. Lisäksi syynä lieenee yleinen median viihteellistymiskehitys, jossa yhteiskunta-aiheet väistyvät sivummalle kevyempien aiheiden tieltä.

Raha ja työ -otsikoita oli eniten 1990-luvulla. Tuolloin Suomessa oli lama, ja varmasti siksi raha-aihe oli monen suomalaisen mielessä. Erityisesti Ilta-Sanomat otsikoi tuolloin rahasta. Iltalehti taas tarttui aiheeseen 2000-luvun alussa, jolloin Suomessa puhuttiin paljon muun muassa it-miljonääreistä. Lööppiin aihe taipui esimerkiksi muodossa ”Teknomiljonääri osti 27 miljoonan asunnon” (IL 00). Vuosien 2005–2006 lööppiaineistossa ei ollut vastaavaa, helposti henkilöityvää talousilmiötä. Rahasta otsikoitiin kummassakin lehdessä vähemmän, ja raha-otsikoissa tyydyttiin lähinnä kertomaan, mitä julkikset ovat ostaneet tai myyneet. Verotietoja lööpit kuitenkin mainostivat koko tarkastelujakson ajan. Toinen pysyvä raha-aihe oli populistissävynen, eliitin rahoja kummasteleva otsikkotyyppi. Esimerkiksi ”Ex-kansanedustaja I-C BJÖRKLUND TYÖTTÖMÄNÄ ELÄKE 14 000 mk/kk” (IS 91), ”Supistukset eivät koske herroja. ALKON JOHTAJILLE MILJOONAMERSU” (IL 96) ja ”Eliitti hyötyy UPM-potkuista. NÄIN HE rikastuvat. 60 000 e. 13 600 e. 11 476 e” (IL 06).

Viihdeotsikoista 2000-luvulla vähenivät eniten missikisoja koskevat otsikot. Linnan-juhlat taas pysyivät suosittuna aiheena. Urheilun osuus vaihtelee aineistossa vuoden mukaan. Joinakin vuosina urheilua on laitettu paljon lööppiin, joinakin vuosina sen osuus on vain muutaman prosenttiyksikön pinta-alasta. 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä tapahtui laskua. Esimerkiksi Ilta-Sanomissa urheilun osuus oli 2000-luvun alussa yli kymmenesosa pinta-alasta. Vuosina 2005–2006 osuus oli kuitenkin vain muutaman prosentin verran. 2000-luvun alussa urheilusta tosin uutisoitiin poikkeuksellisen paljon, koska suomalaishiihtäjät olivat jääneet kiinni dopingin käytöstä.

Kunkin vuoden lukumääräisesti suurimmat luokat olivat yleensä myös niitä, jotka olivat suurella koolla lööpissä. Tiettyjen aihepiirien vetovoimaan luotettiin siis kahdessa mielessä: ensinnäkin aihe laitettiin lööppiin usein, toiseksi se laitettiin lööppiin näyttävästi.

Kun Huovila (2002, 201) vertaili lööppivuotia 1994 ja 2000, väkivallan, rikosten ja onnettomuuksien osuus nousi lööpeissä lähes kymmenellä prosenttiyksiköllä. Näin suuria nousuja ei ollut tässä aineistossa. Jos rikosotsikoiden määrää käsitellään lehtiä erottelematta, rikosotsikoita oli prosentuaalisesti eniten 1990-luvun puolivälissä. Tämä pätee, tarkasteltiin asiaa sitten lukumäärän tai pinta-alan mukaan. Onnettomuus-uutisoinnissa ei tapahtunut suurta hyppäystä, vaikka onnettomuuksien osuus kasvoikin 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä.

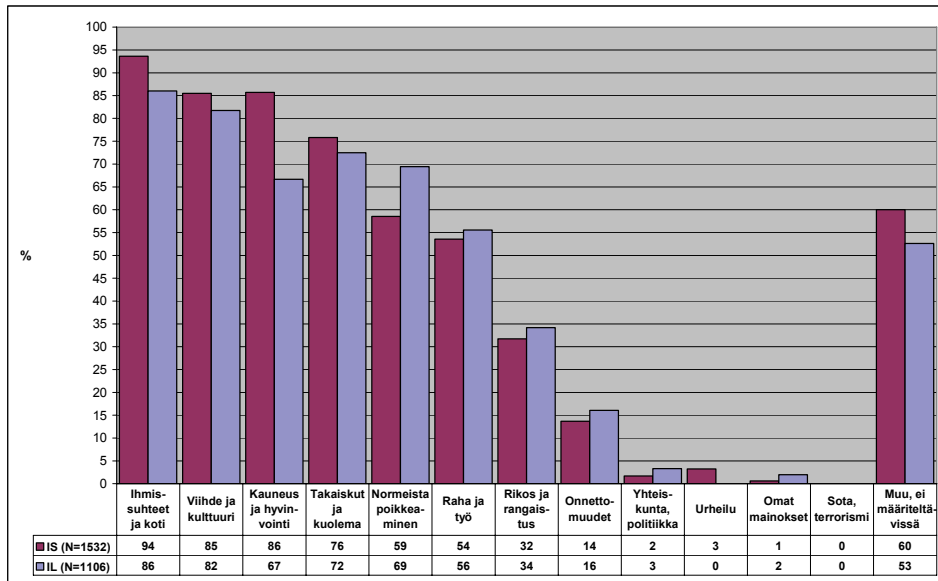
3.3. Julkkikset lööpeissä

Viime vuosina on puhuttu paljon journalismin henkilöitymisestä, viihteellistymisestä ja pinnallistumisesta. Julkkisjournalismin nousua pidetään yhtenä osana tätä kehitystä. Niinpä tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää, onko julkkisotsikoiden määrä lööpeissä vähentynyt vai lisääntynyt. Julkkisotsikoiden määrä kiinnosti myös siksi, että tuloksia voisi verrata Kiviojan ja Huovilan tuloksiin.

Julkisouden henkilöitä eli julkiksia ovat muun muassa laulajat, näyttelijät, missit, kuninkaalliset, televisiosta tutut, kirjailijat ja mallit. Tässä tutkimuksessa julkikkiseksi ei

ole laskettu urheilijoita, poliitikkoja eikä virkamiehiä, jos he ovat otsikossa työnsä vuoksi. Julkkiksen ei ole välttämättä tarvinnut esiintyä nimellään, jotta hänet on kirjattu julkikkiseksi: yleiset maininnat ”julkikksesta”, ”näyttelijästä” tai ”ministeristä” on laskettu julkiskategoriaan.

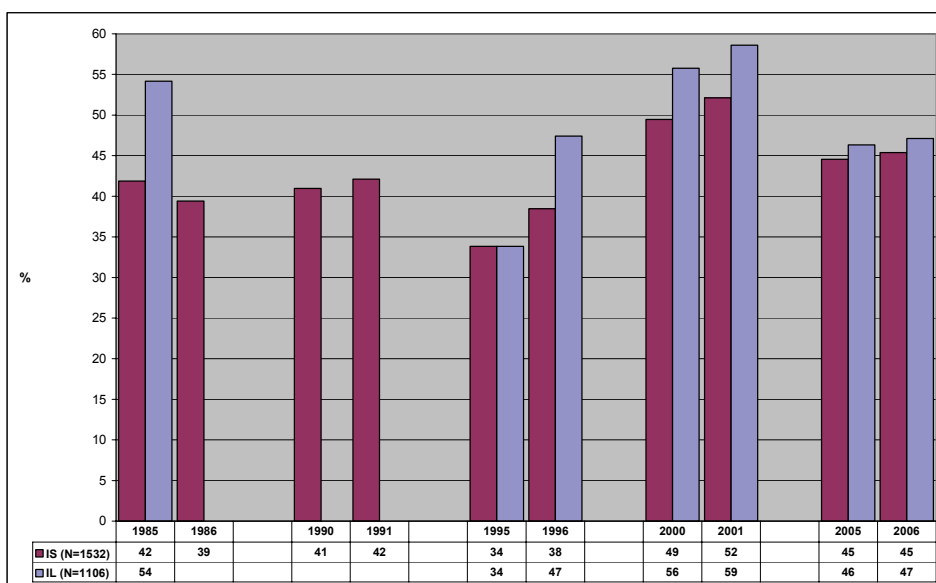
Kuvio 3.3. Julkkis-aiheiden osuus lööppiotsikoiden lukumäärästä aihepiireittäin

Kuten kuviosta 3.3. selviää, julkkiksia esiintyy lööpeissä lähes kaikissa aihealueissa. Eniten julkkiksia on ihmissuhdeotsikoissa. Julkkisvaltaisia aihealueita ovat myös viihde, kauneus, takaiskut, normeista poikkeaminen ja raha. Näissä luokissa yli 50 prosentissa otsikoista on julkkis. Rikos ja rangaistus -luokassa julkkis esiintyy noin joka kolmannessa otsikossa. Julkkikset ovat sekä rikoksen tekijöitä että uhreja. Julkkikset muun muassa tappelevat, tekevät liikennerikkomuksia ja huijaavat. Uhreina heihin kohdistuu ryöstöjä, uhkailua tai melko lieviä pahoinpitelyjä.

Julkkisotsikoiden osuus on Iltalehdessä hieman suurempi kuin Ilta-Sanomissa. Iltalehden lööppiotsikoista 49 prosentissa on julkkis. Ilta-Sanomissa julkkiksia on 44 prosentissa otsikoista.

Kuvio 3.4. Julkkis-aiheiden osuus lööppiotsikoiden lukumäärästä vuosittain

Julkkisotsikoiden osuus lööppiotsikoista kasvoi etenkin vuosina 1995–2001 (Kuvio 3.4.). 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alun välillä julkkisotsikoiden osuus nousi pitkälti yli kymmenen prosenttiyksikköä kummassakin lehdessä. Julkkisotsikoita oli eniten 2000-luvun alussa, mutta vuosina 2005–2006 osuus oli pienempi. Selitys lienee se, että julkkikeskeisten aiheluokkien eli ihmissuhteiden, viihteen ja kauneuden osuus väheni. Sen sijaan onnettomuuksien, rikosten ja omien mainosten osuudet kasvoivat. Niihin aiheisiin ei liity niin usein julkkiksia.

Julkkisotsikoiden osuus oli pienimmillään 1990-luvun puolivälissä. Tuolloin lööpeissä oli tavallista enemmän rikosotsikoita ja tavallista vähemmän ihmissuhdeotsikoita. Lisäksi otsikoita oli varsin paljon urheilusta ja yhteiskunnasta, joiden toimijoita ei tässä tutkimuksessa laskettu julkkiksiksi.

Jos lehtiä ei erotella, julkkisotsikoiden osuus kaikista lööppiotsikoista on 46 prosenttia. Luku on sama kuin vuoden 2002 Ilta-Sanomia tutkineella Kiviojalla (2004, 58). Huovila (2002, 201) sai kuitenkin julkisten osuudeksi suuremman prosenttiluvun. Huovilan mukaan kolme viidestä lööppiotsikosta käsitteli julkkiksia vuosina 1994 ja 2000. Hän tosin laski julkikkiset tästä tutkimuksesta poikkeavalla tavalla ja luokitteli julkkiksiksi myös esimerkiksi poliitikkoja ja virkamiehiä.

3.4. Yhteenvetoa

Vuosien 1985–2006 lööpeissä yleisimmät aiheluokat olivat rikokset, ihmissuhteet ja omat mainokset. Pinta-alaltaan suurimmat luokat olivat rikokset, ihmissuhteet ja viihde. Tarkastelujakson aikana aiheluokista kasvoivat omat mainokset, rikokset, ihmissuhteet ja takaiskut. Myös onnettomuuksien ja kauneuden osuudet kasvoivat hieman. Yhteiskunta, raha, viihde ja urheilu olivat aiheluokkien häviäjiä. Etenkin yhteiskunnallisten aiheiden osuus putosi huimasti 2000-luvun alussa.

Lööppiotsikoista 46 prosenttiin liittyi julkkis. Iltalehdessä julkkisotsikoita oli 49 prosenttia, Ilta-Sanomissa 44. Julkkisotsikoiden osuus oli korkeimmillaan 2000-luvun alussa, mutta väheni vuosien 2000–2001 ja 2005–2006 välillä. Ylipäätään lööppien aiheet näyttävät olleen viihteellisemmillään ja keveimmillään 2000-luvun alussa. Ihmissuhteiden, viihteen ja kauneuden osuudet lööppipinta-alasta olivat tuolloin suurempia kuin vuosina 2005–2006, ja myös julkkisotsikoita oli enemmän. Vuosina 2005–2006 taas rikokset, onnettomuudet, takaiskut ja omat mainokset kasvattivat osuuksiaan.

Lehtien välillä on pieniä eroja siinä, mitä aiheita ne painottivat. Näkyvin ero on, että takaiskut ja kuolema oli enemmän Iltalehden ja onnettomuudet Ilta-Sanomien aihe. Koko tarkastelujakson aikana Iltalehdessä käsiteltiin hieman enemmän ihmissuhteita ja viihdettä, Ilta-Sanomissa taas rahaa ja yhteiskuntaa. Lehtien linjat kuitenkin yhdenmukaistuivat 2000-luvun alussa. Syynä on erityisesti se, että Ilta-Sanomien alkoi Iltalehden tapaan painottaa ihmissuhdeaihetta. Vuosina 2005–2006 sen osuus Ilta-Sanomien lööppialasta oli jopa suurempi kuin Iltalehdessä.

Iltalehti profiloitui jo vuoden 1985 lööpeissä kärkiaiheisiinsa, jotka ovat rikokset, ihmissuhteet ja viihde. Ilta-Sanomissa taas lööppien suosituimmat aiheet vaihtelivat enemmän. Rikokset olivat aina yleisin aihe, mutta ihmissuhteet Ilta-Sanomien korotti pysyvämmiin kolmen tärkeimmän aiheen joukkoon vasta 2000-luvun alussa. 1990-luvulla Ilta-Sanomien nosti lööppiin enemmän raha-, urheilu- ja onnettomuusaiheita kuin Iltalehti. Tuolloin lehtien väliset erot olivatkin suuremmat kuin 2000-luvulla. Vuosina 2005–2006 Iltalehden kolme näkyvintä aihetta oli rikokset, ihmissuhteet ja takaiskut. Ilta-Sanomissa taas suosittiin rikoksia, ihmissuhteita ja onnettomuuksia.

Huovila (2002, 206) summasi 2000-luvun alkupuolella, että Iltalehti painottaa viihdejulkiksia, kuninkaallisia, seksiä ja rakkautta lööppiotsikoissaan. Ilta-Sanomien painopisteen Huovila näki olevan väkivallassa, rikoksissa ja onnettomuuksissa. Kuitenkin lehtien välillä tapahtui lähentymistä. Huovilan tarkastelujakson aikana (1993–1994 ja 1999–2000) Ilta-Sanomissa kasvoi viihdejulkkisten määrä, Iltalehdessä taas väkivallan, rikosten ja onnettomuuksien.

Myös tämän tutkimuksen perusteella voi sanoa Iltalehden painottavan Ilta-Sanomia enemmän julkiksia, ihmissuhteita ja viihdettä. Paikkansa pitää myös se, että Ilta-Sanomissa on enemmän juttuja rikoksista ja onnettomuuksista. Rikosten ja onnettomuuksien osalta ei voi kuitenkaan sanoa, että lehtien linjat lähentyisivät 2000-luvun alussa siten, että Iltalehti ottaisi askeleen kohti Ilta-Sanomia. Iltalehti ei otsikoi missään vaiheessa onnettomuuksista niin paljon kuin Ilta-Sanomien. Rikosten suhteen taas on niin, että 1990-luvun puolivälissä Iltalehdessä oli Ilta-Sanomia enemmän rikosotsikoita. Sen jälkeen Iltalehti hellitti aiheesta, Ilta-Sanomien taas alkoi uutisoida siitä voimakkaammin. Lehtien linjojen voi sanoa lähentyneen näiden aiheiden käsittelyssä, mutta se tapahtui vasta vuosina 2005–2006 eikä vielä 2000-luvun alussa.

4. Väkivalta lööppijulkisuudessa

4.1. Rikokset ja väkivalta mediassa

Rikokset ja väkivalta ovat tiedotusvälineille perusmateriaalia. Gunterin ja Harrisonin (2003, 205) mukaan rikokset ja erityisesti väkivaltarikokset täyttävät monta uutiskriteeriä. Galtung ja Ruge ovat listanneet, että tapahtuman uutisarvoon vaikuttavat muun muassa voimakkuus, yksiselitteisyys, negatiivisuus ja toistuvuus (Kunelius 1998, 171–172), mitkä kaikki usein toteutuvat väkivaltauutisissa. Väkivallasta uutisoiminen myös sopii nopeutta vaativiin uutisrutiineihin, koska se ei ole materiaalina liian monimutkaista.

Rikosuutiset ja reaali maailman rikoksista kertovat tilastot eivät aina vastaa kovin hyvin toisiaan. Esimerkiksi Katz (1987, 57) on esittänyt, että mitä yleisempi rikos on, sitä vähemmän siitä tehdään juttuja. Etenkin väkivaltarikokset ovat tiedotusvälineissä ylliedustettuja. Carter (1998, 221) taas on todennut tutkittuaan rikosuutisia ja rikostilastoja, että henkirikokset ja raiskaukset saavat mediassa suhteettoman suuren painoarvon siihen nähden, paljonko niitä on ”oikeassa” elämässä.

Suomessa erityyppiset sanomalehdet uutisoivat rikoksista erilaisella volyymillä. Ilta-päivälehdessä rikosjuttu voi saada koko aukeaman tilan, kun päivälehti tyytyy kuittaamaan saman tapauksen yksipalstaisena uutisena. Ericson & al. on tutkinut Kanadassa, miten eri välineet käsittelivät samaa henkirikostapausta. Populaarilehti loi tapauksesta monta päivää kestävä jatkokertomuksen, joka sai näyttävästi tilaa niin etusivulla kuin lehden sisälläkin. Uutisointi sisälsi paljon kuvia, grafiikkaa, lyhyitä juttuja ja iskevää kieltä. Uutisoinnin tapa oli henkilön kautta kertova: tutuksi tehtiin niin rikoksen uhri kuin tekijäkin. Lisäksi lehti kertoi kaupunkilaisten pelosta ja poliisin tutkimusten etenemisestä. ”Laatulehti” taas tarttui tapaukseen myöhemmin kuin populaarilehti. Lehti teki siitä vain yhden jutun, joka oli mitaltaan lyhyt ja sijoitettu sivulle viisi. Kerronnan tyyli oli toteava. (Ericson & al. 1991, 73–78, 86–89.)

Suomessa rikosuutisia on tutkittu melko vähän. Aiemmin mainittujen eli Mäkipään ja Kivivuoren & al. (ks. luku 1.) lisäksi aihetta on tutkinut Hemánus (1966, 21, 251), jonka tutkimuskohteena oli 1960-luvulla Helsingissä ilmestyvien lehtien rikosaineisto. Hän huomasi, että lehdissä oli rikosuutisia kansainvälisesti vertaillen vähän, eikä mikään lehtityyppi tai yksittäinen lehti ollut ottanut rikoksia ratkaisevaksi kilpailukeinokseen. Kuitenkin rikosuutisten suhteellinen osuus oli Ilta-Sanomissa suurempi kuin muissa tarkastelluissa lehdissä. Hemánusta kiinnosti rikosaineisto erityisesti funktionaaliselta kannalta eli miten rikosuutiset palvelevat esimerkiksi yhteisöllisyyden funktiota yhteiskunnassa. Hän listasi rikosjuttujen funktioiksi muun muassa normeja ja rikkomuksia koskevan informaation jakamisen, sosiaalisen kontrollin ja sanktioinnin tehostamisen.

Nikunen tutki 2000-luvun alkupuolella, miten ”laajennettuja itsemurhia” on käsitelty suomalaisissa lehdissä. Tutkimus pureutui muun muassa siihen, millaisia väkivallan tekoja pidetään ”normaaleina”. (Nikunen 2005.) Hämäläinen taas on tarkastellut pro gradu -työssään Alibin ja Rikospöytäkirjan kielellisiä vaikuttamiskeinoja. Hän esimerkiksi

huomasi, että rikoslehdissä käytetään paljon emotiivisanoja, joilla kuvataan suuria tunteita: rakkautta, vihaa, elämää, kuolemaa ja kohtaloa. Metaforista yleisimmiksi nousivat rikostapahtumien määrittelyt näytelmiksi, draamoiksi ja tragedioiksi. (Hämäläinen 1994, 10–11, 24.)

Mediaväkivallan tutkimus on keskittynyt pitkälti fiktiivisen ja television esittämään väkivaltaan. Tällöin erityisenä kiinnostuksen kohteena on, miten väkivalta vaikuttaa katsojaan. Mediaväkivallan on pelätty aiheuttavan muun muassa aggressiivista käytöstä ja turtumista. Turtumisesta pelätään seuraavan, että jatkuvasti fiktiivistä väkivaltaa näkevä ei tunne esimerkiksi empatiaa väkivallan uhria kohtaan, jos kohtaa väkivaltaa elävässä elämässä. (Mm. Mustonen 2001, 67–69; Carter & Weaver 2003, 6–9.)

Väkivallan vaikutuksista puhuttaessa viitataan usein Gerbneriin, joka on ryhmineen kehittänyt kultivaatioteorian. Teorian mukaan televisio muovaa katsojiensa todellisuuskäsityksiä ohjelmien maailmankuvan mukaisesti. Koska televisiossa on suhteellisen paljon väkivaltaa, televisio-ohjelmien suurlukuttaja alkaa yliarvioida ympäröivän maailman vaarallisuutta ja omakohtaista riskiä joutua väkivallan uhriksi. Kultivaatioteoriaa on kritisoitu muun muassa siitä, että se ei ota tarpeeksi huomioon ihmisten välisiä eroja, vaan yksin televisionkatselu esitetään peloille selitykseksi. (Mm. Mustonen 2001, 64–65; Carter & Weaver 2003, 10; Gunter 1987, 6–10.)

Kritiikistä huolimatta on selvää, että mediaväkivalta vaikuttaa jollakin tavalla yleisön todellisuuskäsityksiin. Esimerkiksi se, keiden jatkuvasti esitetään olevan väkivallan uhreina ja tekijöinä, opettaa yleisölle ”normaalin” rajoja. Median sosiaalistava vaikutus korostuu niillä elämänalueilla, joilla katsojalle ei juuri ole omaa kokemusta tai tietopohjaa (Mustonen 2001, 63).

Fiktiivisen televisioväkivallan tutkimustulokset ja -asetelmat eivät ole kaikin osin relevantteja tutkittaessa sanomalehtien väkivaltaotsikoita. Tekstissä on vaikeampi tavoittaa samaa autenttisuuden vaikutelmaa kuin äänellä ja liikkuvalla kuvalla. Esimerkiksi lööppien ei ole juurikaan pelätty aiheuttavan väkivallan tekojen matkimista tai lisäävän aggressiivisuutta. Pikemminkin niiden on nähty vaikuttavan vääristävästi ihmisten, ja etenkin lasten, käsityksiin todellisuudesta. Martsola ja Mäkelä-Rönnholm (2006, 21) selventävät tekstin ja kuvamateriaalin eroja lasten kannalta. Luetusta tekstistä lapsi muodostaa mielikuvat itse, jolloin käytössä ovat myös psyyken omat puolustusmekanismit. Kuvamateriaali puolestaan on valmiiksi tuotettua ja tehokkaaksi suunniteltua. Siksi kuvamateriaalia katsoessaan lapsi on suojattomampi.

4.2. Väkivallan määrittely ja mittaaminen

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka paljon ja millaista väkivaltaa lööppiotsikoissa esitetään. Lisäksi tarkastellaan, miten väkivallan määrä ja laatu on muuttunut vuosina 1985–2006. Väkivallaksi määritellään tässä tahallinen, vahingoittamiseen pyrkivä toisen ihmisen satuttaminen. Väkivallaksi on laskettu varsinaisten väkivaltaisten tekojen lisäksi väkivallan yritykset ja väkivallalla uhkaaminen. Väkivallan esittämiseksi on katsottu myös väkivallan tekoon liittyvät jatkojutut. Näissä otsikoissa kerrotaan muun muassa oikeudenkäynneistä, uhrien hautajaisista ja väkivallan tekijöiden myöhemmästä elämästä.

Väkivallan tekijä on aina ihminen tai useampia ihmisiä. Uhri voi olla joko eläin tai ihminen. Tarkastelussa on mukana sekä kotimainen että ulkomainen väkivalta. Otsikoita

sodasta, valtion voimatoimista, miehityksistä ja terrorismin torjunnasta ei ole kuitenkaan otettu mukaan. Ryöstöt on luettu väkivallaksi, koska rikoslaki määrittelee ryöstöön kuuluvan väkivaltaa tai sillä uhkaamista.

Tahallisuuden vaatimuksen vuoksi väkivallaksi ei ole laskettu toista vahingoittaneita tekoja, joiden kerrotaan olleen vahinkoja. Kuitenkin mukaan on otettu teot, joista tekijän on ymmärrettävä niistä aiheutuvan vaaraa ihmisille. Tällaisia tekoja ovat muun muassa tuhopoltot ja ammuskelu. Kaikista otsikoista ei selviä, olivatko teot vahinkoja vai eivät. Esimerkiksi yliajot on laskettu väkivallaksi, vaikka tahallisuutta ei mainittaisi. Lööpeissä on myös toisinaan otsikoita, joista ei voi tietää, oliko taustalla väkivaltaa. Näistä otsikoista on mietitty tapauskohtaisesti, onko kyseessä väkivaltaotsikko. Esimerkiksi otsikossa ”Kuollut mies löytyi matkalaukusta” (IL 05) ei puhuta suoraan väkivallan teosta. Se on silti laskettu väkivaltaotsikoksi.

Väkivaltaan kuuluvaksi on otettu väitteet ja syytteet väkivallasta, vaikka näiden totuudenmukaisuudesta ei voi tietää. Väkivaltaa on esimerkiksi ”Raiskaukset ja pahoinpitelyt arkipäivää”. Suomalaishuujareiden raju tilitys virolaisesta vankilasta” (IL 96). Väkivallaksi on laskettu ylipäättään kaikki viittauksetkin väkivaltaan kuten ”Täällä tulee turpaan. Kaupunkien vaaranpaikat” (IL 05).

Ensisijaisesti väkivalta on fyysistä, mutta väkivallaksi on otettu myös väkivaltaa tai sen uhkaa sisältävä kiusaaminen ja häirintä. Tällaista kiusaamista on esimerkiksi simputtaminen, koulukiusaaminen, piinaaminen ja vainoaminen. Henkistä väkivaltaa ei kuitenkaan ole yleensä otettu mukaan. Väkivallaksi ei siis ole luokiteltu nimittelyä, pilkkaamista tai ketjukirjeillä kiusaamista.

Jos väkivalta on lievää tai tulkinnanvaraista, lehti voi otsikossaan tehdä tapahtumasta väkivaltaisen. Esimerkiksi Iltalehti uutisoi vuonna 2006: ”Olli Saarela puolustaa Tanjaa: Heinäluoma on akkamainen jätkä”. Iltä-Sanomat taas kirjoitti samasta tapauksesta: ”Olisi halunnut ’täräyttää nokkaan’. Tanja Saarelan mies käy HEINÄLUOMAN KIMPPUUN”. Tässä tapauksessa Iltalehden otsikkoa ei ole luokiteltu väkivaltaiseksi, mutta Iltä-Sanomien on. Iltalehden otsikossa nimitellään, mutta Iltä-Sanomissa uhataan väkivallalla.

Tässä tutkimuksessa käytettävät väkivaltaluokat perustuvat Kivivuoren, Kempin ja Smolejin (2002, 23) etusivututkimuksessa käyttämään luokitukseen, joskin muutoksia on tehty. Väkivaltaluokat ovat kuolemaan johtanut väkivalta, muu yleinen väkivalta, väkivallalla uhkaaminen, raiskaus ja seksuaalinen hyväksikäyttö, ryöstö, kiusaaminen, seksuaalinen ahdistelu ja häirintä, vapaudenriisto, tuhopolttot, eläimiin kohdistuva väkivalta ja itsemurha. Kivivuorella, Kempillä ja Smolejilla henkirikokset ja yleinen väkivalta muodostivat yhden luokan, kun tässä tutkimuksessa ne ovat omia luokkia. Myös seksuaalinen ahdistelu on erillinen luokkansa, kun etusivututkimuksessa se kuului kiusaamiseen. Etusivututkimuksen luokitusta on täydennetty eläimiin kohdistuvalla väkivallalla ja itsemurhilla. Luokkia käsitellään tarkemmin luvussa 4.4.

Väkivaltaotsikoiden määrän kehitystä tarkastellaan tässä tutkimuksessa kahdella tavalla: lukumäärinä ja osuuksina. Lukumääräinen, absoluuttinen tarkastelu kertoo, kuinka paljon väkivaltaotsikoita on kunakin vuonna. Suhteellisessa tarkastelussa taas väkivaltaotsikoiden määrän kehitys suhteutetaan muiden aiheiden määrään. Osuuksina tarkastellaan myös sitä, kuinka suuren alan väkivaltaotsikot vievät lööppien kokonaispinta-

alasta. Prosentuaalista tarkastelua on sekin, mikä on niiden ilmestymispäivien osuus, jolloin lööpissä on väkivaltaan viittaava otsikko.

Mikään tapa ei ole yksin täydellinen, mutta yhdessä ne tukevat toisiaan. Absoluuttinen tarkastelu on tässä tutkimuksessa sikäli epäluotettava, että aineisto ei ole kaikkina tutkittavina vuosina täydellistä. Lööppejä puuttuu etenkin aineiston alkupäästä. Absoluutteisessa tarkastelussa hämärtyy myös se, että muutkin aiheet kuin väkivalta ovat lisääntyneet lööpeissä. Suhteellisessa tarkastelussa taas se seikka saattaa jäädä liian pienelle huomiolle, että vaikka väkivaltaotsikoiden määrä ei olisi lisääntynyt suhteellisesti, on niitä kuitenkin entistä useammin ihmisten nähtävillä. Kummassakaan tarkastelutavassa ei oteta myöskään otsikon kokoa huomioon. Väkivaltaotsikoita saattaa olla paljon, mutta pienellä koolla tai niitä voi olla harvoin, mutta näyttävästi. Koon huomioon ottamiseksi lasketaan väkivallan osuuksia lööpin pinta-alasta. Pinta-alan tarkastelun ongelma kuitenkin on se, että siitä ei selviä suoraan, kuinka usein väkivaltaotsikko on lööpissä. Siksi tarvitaan vielä sen selvittämistä, kuinka monena päivänä lööppi kertoo väkivallasta.

Väkivalta ei ollut tässä tutkimuksessa oma aihealuokkansa, vaan väkivaltaa saattoi olla missä tahansa aihealuokassa. Lähes 100 prosenttia väkivaltaotsikoista kuuluu kuitenkin luokkaan rikos ja rangaistus.

Aineistoon on valittu lööpit viiden vuoden välein vuosilta 1985–2006. Mukana on aina kaksi peräkkäistä vuotta, ja näitä vuosia tarkastellaan pääosin yhdessä. Koska peräkkäisten vuosien erot tai yhdenmukaisuus tulevat näkyviin, on mahdollista arvioida myös vuosittaisen satunnaisvaihtelun osuutta. Väkivaltaa koskevat tutkimustulokset perustuvat kokonaisaineistoon eli kaikkiin lööppeihin, jotka olivat tutkittavilta vuosilta saatavissa.

4.3. Väkivallan esittäminen lisääntyy 2000-luvulla

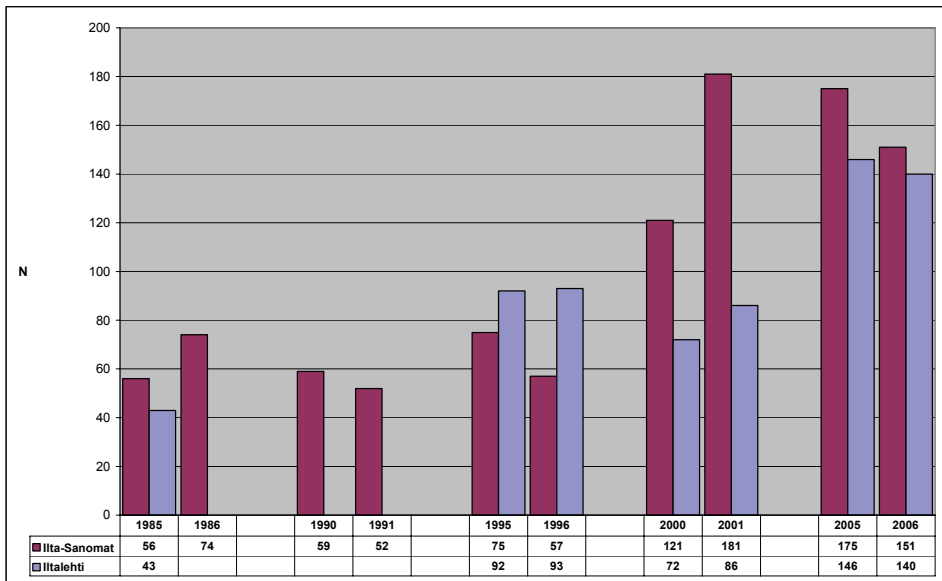
4.3.1. Absoluuttista ja suhteellista kasvua

Kivivuori, Kemppe ja Smolej (2002) ovat tutkineet iltapäivälehtien etusivujen väkivalta-uutisoitinta vuosina 1980, 1988, 1993, 1997 ja 2000. Tämän tutkimuksen tuloksia verrataan etusivututkimuksen tuloksiin, koska lööpit ja etusivut ovat samantyyppisiä foorumeita: ne ovat kaikkien nähtävillä ja mainostavat lehteä, joten niihin poimitaan myyvimmiä arvioidut aiheet. Eroakin lööppien ja etusivujen välillä on. Lööpin näkee vielä useampi silmäpari kuin etusivun, koska lööppejä on katutilassa, etusivuja taas lähinnä liikkeissä sisällä. Lööppien ilmaisu vaikuttaa lisäksi olevan vielä pelkistetympää kuin etusivujen.

Kivivuoren & al. etusivututkimuksen päätulos on, että väkivallasta uutisointi lisääntyi vuosina 1980–2000 voimakkaasti. Myös lööpeissä väkivallan esittäminen lisääntyi, kun tarkastellaan otsikoiden lukumäärän kehitystä (Kuvio 4.1.). Vaikka aineiston alkupäässä on puutteita,² trendi on silti ilmeinen.

² Iltalehdestä puuttuvat vuodet 1986, 1990 ja 1991. Lisäksi kummastakin lehdestä puuttuu etenkin 1980- ja 1990-lukujen lööppejä (ks. taulukko 1.1 luvussa 1)

Kuvio 4.1. Väkivaltaan viittaavien lööppiotsikoiden lukumäärä

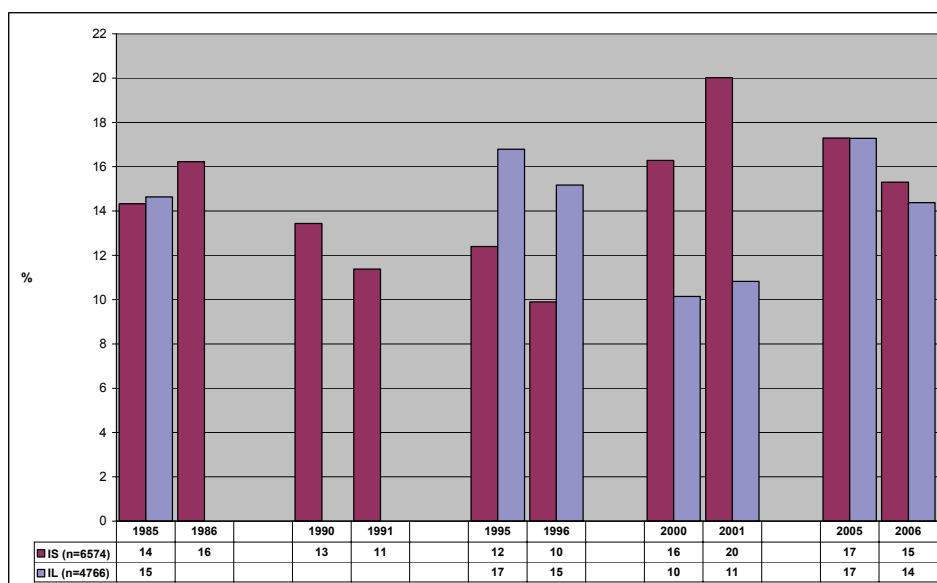

Etusivuilla väkivaltapainotuksen voimakkain kasvuvaihe ajoittui 1980- ja 1990-lukujen taitteeseen. Tässä tutkimuksessa voidaan tehdä koko tarkastelujakson ajalta havaintoja vain Ilta-Sanomien lööpeistä. Niissä väkivallan ei voi sanoa lisääntyneen 1990-luvulle tultaessa. Ilta-Sanomien lööpeissä väkivaltaotsikoiden määrä ei juuri muuttunut vuosina 1985–1996. Vasta tämän jälkeen kasvu oli voimakasta. Väkivaltaotsikoiden määrä yli kaksinkertaistui, kun verrataan 1990-luvun puoliväliä 2000-luvun alkuun. Määrä kasvoi jonkin verran vielä vuosipariin 2005–2006 tultaessa.

Etusivututkimuksen mukaan Iltalehti vähensi väkivaltapainotustaan vuonna 2000. Myös tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia. Iltalehden lööpeissä oli paljon väkivaltaotsikoita 1990-luvun puolivälissä, mutta niiden määrä hieman väheni 2000-luvun alussa. Sen jälkeen kasvu oli kuitenkin tuntuva. Väkivaltaotsikoiden määrä lähes kaksinkertaistui 2000-luvun alusta vuosiin 2005–2006. Kivivuori oinasteli vuonna 2002 (82–83), että iltapäivälehdet ovat kehittyneissä eri suuntiin. 2000-luvun alun jälkeinen kehitys osoittaa, että näin ei ole tapahtunut. Pikemminkin lehdet ovat yhdenmukaistuneet.

Absoluuttisten lukujen osoittama raju väkivallan kasvu tasoittuu, kun väkivaltaotsikoiden määrä suhteutetaan kaikkien lööppiotsikoiden määrään. Suhteellisestikin tarkastellen väkivallan määrä kasvoi tarkastelujakson aikana, mutta kasvu on paljon maltillisempaa kuin absoluuttisten lukujen mukaan (Kuvio 4.2.). Ilta-Sanomissa väkivallan suhteellinen osuus jopa laski vuosina 2005–2006 verrattuna aiempaan vuosipariin. Tätä kuitenkin edelsi väkivaltapainotuksen lisääminen 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alun välillä.

Kuvio 4.2. Väkivaltaan viittaavien otsikoiden osuus lööppiotsikoiden kokonaismäärästä

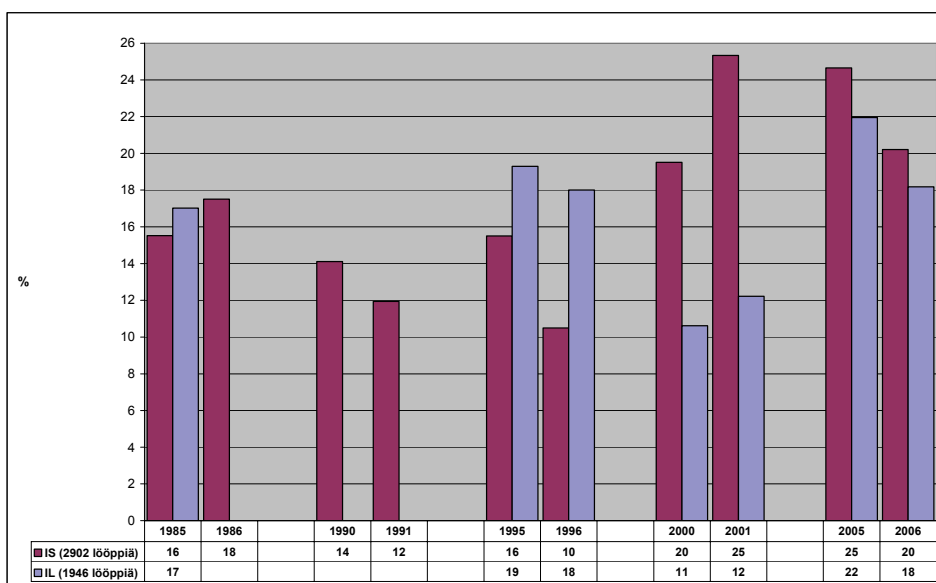
Väkivaltaan viittaavien otsikoiden osuus lööppiotsikoiden kokonaismäärästä on noin 15 prosenttia. Ilta-Sanomissa väkivallan osuus on 15 prosenttia, Ilta-Lehdessä taas 14 prosenttia. Kun lehtiä tarkastellaan yhdessä, 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alun välillä väkivaltaotsikoiden osuus kasvoi noin prosenttiyksikön verran. Kutakuinkin samansuuruinen kasvu tapahtui myös 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. 1990-luvun puolivälissä väkivaltaotsikoiden osuus oli 14 prosenttia. Vuosina 2005–2006 se oli 16 prosenttia.

Lehdet suosivat väkivaltaa eri aikoina. Ilta-Lehdessä oli Ilta-Sanomia enemmän väkivaltaa 1990-luvun puolivälissä, mutta osat vaihtuivat 2000-luvun alussa. Vuosina 2005–2006 väkivallan osuus oli lehdissä suurin piirtein sama. Eniten lehdet olivat väkivallan esittämisessä eri linjoilla 2000-luvun alussa. Tarkastelujakson aikana suhteellisesti eniten väkivaltaa oli Ilta-Sanomissa vuosina 2000–2001. Vähiten väkivaltaa taas oli Ilta-Lehdessä täsmälleen samoina vuosina.

4.3.2. Väkivaltaotsikoita on aiempaa näyttävämmiin ja useammin

Väkivaltaotsikot vievät molempien lehtien lööppialasta yhteensä noin 17 prosenttia. Ilta-Sanomissa väkivaltaotsikoiden pinta-ala on noin 18 prosenttia, Ilta-Lehdessä taas 17 (Kuvio 4.3.).

Kuvio 4.3. Väkipalautsikoiden osuus lööppien pinta-alasta

Kun lehtiä tarkastellaan yhdessä, väkipalautsikoiden osuus lööppien kokonaispinta-alasta kasvoi 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alun välillä hieman. Suurempi hyppäys pinta-alan kasvussa tapahtui 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. Vuosina 2005–2006 väkipalautsikoita lööppialasta jo yli viidenneksen.

Kun lehtiä tarkastellaan erikseen, pinta-alojen muutokset ovat huomattavampia. Ilta-Sanomissa väkipalautsikoiden pinta-ala oli Ilta-Sanomissa suurempi 1990-luvun puolivälissä. Väkipalautsikoiden ala kuitenkin kutistui monen prosenttiyksikön verran 2000-luvun alussa. Ilta-Sanomissa se taas tuolloin kasvoi suuresti, noin kymmenellä prosenttiyksiköllä. 2000-luvun alussa lehtien välillä olivat selkeät erot väkipalautsikoiden esittämisessä. Ilta-Sanomien lööppipinta-alasta väkipalautsikoita oli reilun kymmenesosan, Ilta-Sanomissa taas väkipalautsikoiden osuus oli yli viidesosan. Ilta-Sanomien lehti kuitenkin koki vuosina 2005–2006 Ilta-Sanomien lähes kiinni. Ilta-Sanomissa puolestaan väkipalautsikoiden osuus pinta-alasta ei juuri muuttunut.

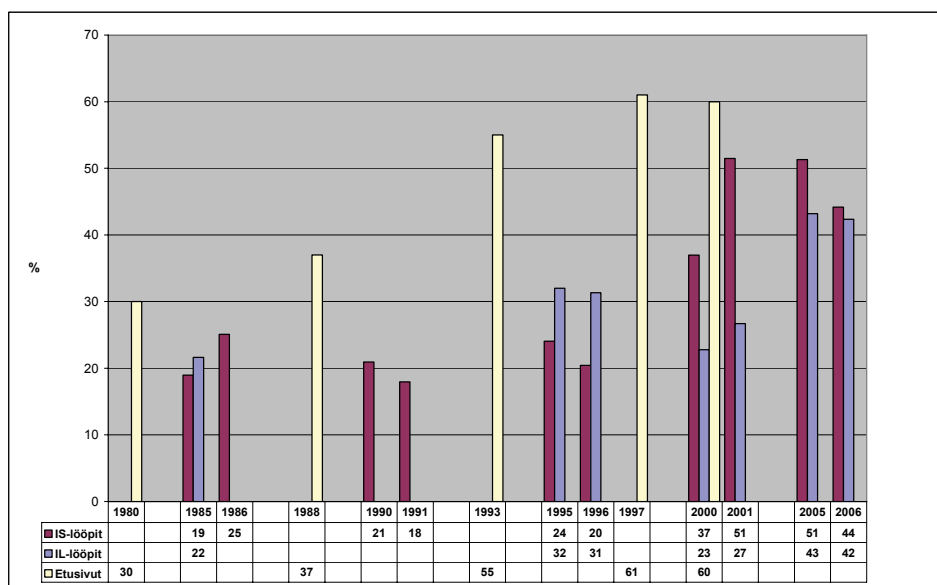
Tarkastelujakson aikana suurten väkipalautsikoiden lukumäärän suhde lööppien lukumäärään pysyi pitkään alle viidenneksessä. Osuus kasvoi vasta 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. Jälkimmäisellä vuosikymmenellä vähintään noin puolet lööppien kokoisten väkipalautsikoiden määrä oli lähes neljännes lööppien määrästä. Kivivuoren & al. (2002, 28) tutkimus kertoo samankaltaisesta suurten väkipalautsikoiden määrän kasvusta etusivuilla. Ilta-Sanomissa väkipalautsikoita koskevien pääotsikoiden määrä kasvoi koko ajan vuosina 1980–2000. Ilta-Sanomissa taas kasvua oli vuoteen 1997 saakka, minkä jälkeen väkipalautsikot harvenivat.

Kivivuori & al. (Emt., 29–30) tutkivat myös, kuinka usein väkipalautsikko oli ainakin jommankumman lehden etusivuilla. Etusivuilla väkipalautsikoiden määrä ilmestymiskertaa kohden kasvoi, ja näin näyttää tapahtuneen myös lööpeissä (kuvio 4.5). Tässä tutkimuksessa väkipalautsikko on laskettu erikseen kummastakin lehdestä, koska aineistosta puuttuvat Ilta-Sanomien lööpit vuosilta 1986, 1990 ja 1991. Kuvion 4.5

lööppitutkimuksen lukuja ei siten voi suoraan verrata etusivututkimuksen lukuihin. Sen sijaan trendien vertailu on mahdollista.

Etusivuilla kasvu oli suurinta vuosien 1988 ja 1993 välillä. Lööpeissäkin 1990-luvun alun ja puolivälin välillä määrä kasvoi, mutta suurimmat kasvun vuodet olivat vasta 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä.

Kuvio 4.5. Väkivaltaotsikoiden julkaisupäivien osuus ilmestymispäivistä IL:n ja IS:n lööpeissä sekä jommankumman lehden etusivulla

Iltalehden lööpeistä noin kolmanneksessa oli väkivaltaa 1990-luvun puolivälissä. Väkivaltaotsikot muuttuivat harvinaisemmiksi 2000-luvun alussa, mutta yleistyivät taas vuosina 2005–2006. Iltalehdessä oli Ilta-Sanomia useammin väkivaltalööppejä 1990-luvun puolivälissä. Ilta-Sanomien taas päihitti Iltalehden tällä saralla 2000-luvun alussa. Vuosina 2005–2006 tilanne lehtien välillä tasoittui.

4.3.3. Yhteenvetoa

Väkivaltaotsikoiden määrä lööpeissä kasvoi tarkastelujakson aikana sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Voimakkainta kasvu oli 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. 1990-luvun puolivälin ja vuosien 2005–2006 välillä väkivaltaotsikoiden absoluuttinen määrä lähes kaksinkertaistui. Kun väkivaltaotsikoiden määrä suhteutetaan muiden aiheiden määrään, väkivallan osuus kasvoi samana ajankohtana muutaman prosenttiyksikön verran. 1990-luvun puolivälissä osuus oli 14 prosenttia. Vuosina 2005–2006 se oli 16 prosenttia. Myös väkivallan osuus lööppien pinta-alasta kasvoi 1990-luvun puolivälin noin 16 prosentista vuosien 2005–2006 noin 21 prosenttiin.

Väkivaltaisen otsikon näki 1990-luvun puolivälissä noin joka viidennessä Ilta-Sanomien lööpissä, mutta vuosina 2005–2006 väkivaltaa oli jo lähes joka toisessa lööpissä. Iltalehdessä taas oli 1990-luvun puolivälissä väkivaltaa noin joka kolmannessa lööpissä. Vuosina 2005–2006 väkivaltaa oli jo yli 40 prosentissa lööpeistä.

Väkivaltaotsikoiden määrän ja osuuden kehitys poikkesi Iltalehdessä ja Ilta-Sanomissa kiinnostavasti toisistaan. Kun Iltalehdessä oli 1990-luvun puolivälissä paljon väkivaltaa, Ilta-Sanomien jarrutteli. Sitten osat vaihtuivat, eli Iltalehti vähensi väkivallan esittämistä, Ilta-Sanomien taas lisäsi rutkasti. Vuosina 2005–2006 lehdet kuitenkin alkoivat yhdenmukaistua ja väkivaltaa oli molempien lehtien lööpeissä verrattain paljon.

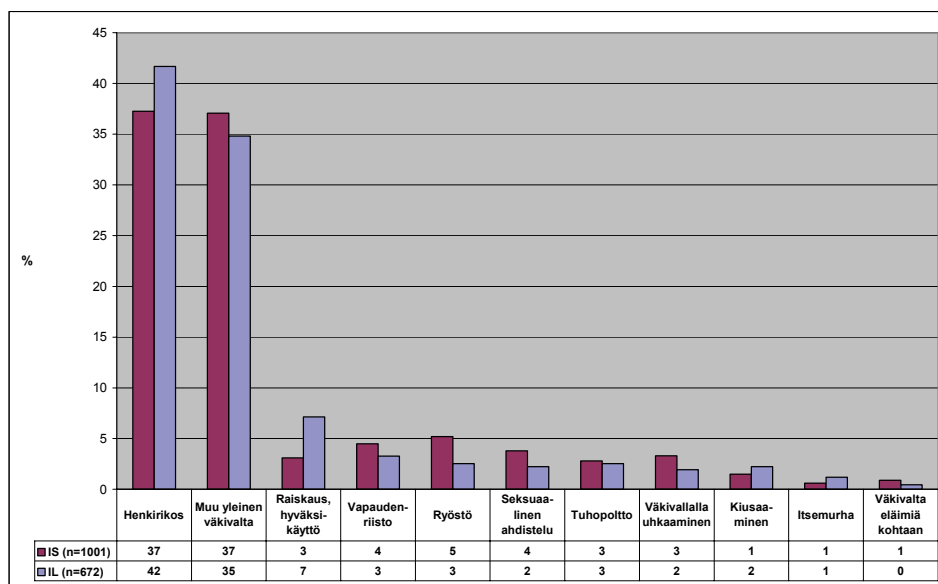
Tämän tutkimuksen tulokset lööppien väkivaltautisoinnista ovat pitkälti samansuuntaisia kuin Kivivuoren & al. (2002) tulokset iltapäivälehtien etusivuista vuosina 1980–2000. Etusivututkimuksen päätulos oli, että etusivujen väkivaltautisointi lisääntyi voimakkaasti. Niin tapahtui tarkastelujakson aikana myös lööpeissä, kun katsotaan otsikoiden absoluuttisia lukumääriä. Voimakas kasvu kuitenkin talttuu, kun väkivaltaotsikoiden määrä suhteutetaan muiden aiheiden uutisoinnin määrään.

4.4. Henkirikokset yleisin aihe väkivaltaotsikoissa

4.4.1. Iltalehdessä enemmän seksirikoksia, Ilta-Sanomissa ryöstöjä

Aineiston lööpeissä selkeästi yleisimmät väkivallan tyypit ovat henkirikokset ja muu yleinen väkivalta (Kuvio 4.6). Niitä on kaikista väkivaltaotsikoista lähes kolme neljäsosaa. Kolmanneksi yleisin väkivallan tyyppi on raiskaus ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Neljänneksi yleisin on ryöstö.

Kuvio 4.6. Väkivallan lajien osuudet väkivaltaotsikoiden lukumäärästä

Henkirikoksiin sisältyvät tässä tutkimuksessa kaikki viittaukset kuolemaan johtaneeseen väkivaltaan. Yleensä tämän luokan tekoja kutsutaan lööpeissä surmiksi, murhiksi tai tapoiksi. Mukaan on otettu myös jatkojutut, joissa ei välttämättä puhuta enää itse teosta. Henkirikos-otsikoita ovat muun muassa ”Ministeriön korkea virkamies surmasi vaimonsa” (IL 01) ja ”Bodom-surmien tuomio julki. OLIKO PÄÄTÖS OIKEA?” (IS 05). Tarkastelujakson väkivaltaotsikoista noin 40 prosenttia kertoi henkirikoksista. Iltalehdessä henkirikosten osuus oli hieman suurempi kuin Ilta-Sanomissa.

Muuhun yleiseen väkivaltaan kuuluu muun muassa pahoinpiteleminen, hakkaaminen, potkiminen, puukottaminen, ampuminen, taponyritykset ja tappeleminen. Pommi-iskut ovat tässä luokassa, jos isku ei ole aiheuttanut kuolemaa. Yleistä väkivaltaa edustavat esimerkiksi otsikot ”NuorisoJOUKKO PAHOINPITELI poliiseja” (IS 91) ja ”HaulikkoMIES RIEHUI” (IS 85). Muuta yleistä väkivaltaa sisälsi reilusti yli kolmannes lööppien väkivaltaotsikoista. Tämä väkivallan luokka oli hieman yleisempi Ilta-Sanomissa kuin Iltalehdessä.

Raiskaukset ja seksuaalinen hyväksikäyttö oli tavallisempi aihe Iltalehdessä kuin Ilta-Sanomissa. Tässä väkivallan luokassa on otsikoita muun muassa pedofiiliasta. Luokkaan kuuluvat esimerkiksi otsikot ”Helsinkiäistytty RAISKATTIIN MALLORCALLA” (IL 85) ja ”HÄN ON Toijalan pedofiili” (IL 05).

Ryöstöiksi on laskettu teot, joista käytetään sanaa ”ryöstö” sekä näihin tekoihin liittyvät jatkojutut. Jos sanaa ”ryöstö” ei ole mainittu, vaan puhutaan esimerkiksi varastamisesta, teko ei ole väkivaltaa. Ryöstö-otsikoita ovat esimerkiksi: ”Raaka ryöstö KANARIALLA” (IS 86) ja ”94-vuotias ryöstettiin” (IS 95). Ryöstö oli neljänneksi yleisin väkivallan tyyppi. Ryöstöt olivat enemmän Ilta-Sanomien kuin Iltalehden aihe.

Vapaudenriistoja ovat panttivangin ottaminen, kidnappaaminen, kaappaaminen ja sieppaaminen. Myös lentokonekaappaukset on laskettu tähän luokkaan. Vapaudenriistoista kertovat muun muassa otsikot ”Varusmies otti PANTTIVANGIN” (IS 86) ja ”Suomalaislapsi siepattiin Saksassa” (IS 86). Lööppien väkivaltaotsikot kertoivat vapaudenriistoista viidenneksi useimmin. Tämäkin aihe oli hieman yleisempi Ilta-Sanomissa kuin Iltalehdessä.

Kuudenneksi suurin väkivaltaluokka on seksuaalinen ahdistelu ja häirintä. Jos raiskaukset olivat enemmän Iltalehden aihe, seksuaalinen ahdistelu mainittiin useammin Ilta-Sanomien lööppissä. Tämän luokan otsikot kertovat esimerkiksi sopimattomasta kosketelusta sekä lasten ja naisten ahdistelusta. Esimerkiksi: ”Professori ahdisteli opiskelijatyttöjä” (IS 95) ja ”Palloseura erotti naista kähmineen jalkapalloilijan” (IS 01).

Tuhopolttajien prosenttiosuus on samansuuruinen kuin seksuaalisen ahdistelun. Tähän luokkaan on laskettu varsinaisten tuhopolttojen lisäksi muu tuhopolttoon verrannollinen ilkivalta. Tässä luokassa on siis vahingontekoja, jotka eivät välttämättä suoraan kohdistu ihmisiin, eikä vahingoittaminen ole aina tarkoituksaan. Silti teko voi vaarantaa tai jopa surmata ihmisiä. Tuhopoltto-otsikoita ovat muun muassa: ”Kostajat polttivat POLIISIN TALON” (IL 05) ja ”Helsingin pyromaani on KUNNON PERHEENÄITI” (IS 00).

Väkivallalla uhkaamisesta kerrottiin useammin Ilta-Sanomissa kuin Iltalehdessä. Väkivallalla uhkaaminen oli useimmiten tappouhkaus tai pommiohjaus. Esimerkiksi: ”Pommiuhka ruotsinlaivalla” (IS 91) tai ”Kikeä uhattiin puukolla!” (IL 85). Kiusaaminen taas oli enemmän Iltalehden aihe. Kiusaaminen on luettu väkivallaksi, koska siihen kuuluu usein ainakin väkivallalla uhkaamista, jos ei suoranaista väkivaltaa. Kiusaamista on esimerkiksi vainoaminen, koulukiusaaminen, simputus ja työpaikkakiusaaminen. Esimerkkejä kiusaamisotsikoista: ”Outo ahdistelija PIINASI Susannaa” (IL 06) ja ”Heidi Kyröä kiusattiin. Päätti uitettiin wc-pöntössä” (IL 06).

Pienimmät väkivallan luokat ovat itsemurhat ja eläimiin kohdistuva väkivalta. Itsemurhat ovat mukana, koska monet itsemurhaotsikot ovat varsin rajuja. Mukaan on laskettu myös itsemurhayritykset, mutta ei itsemurha-aikeita. Itsemurhaotsikoita ovat ”Turvapaikkaa vaille jäänyt YRITTI POLTTAA ITSENSÄ” (IS 90) ja ”Supermallin ruumis pahassa kunnossa. Margaux Hemingway löytyi kuolleena” (IL 96). Eläimiin kohdistuvaksi väkivallaksi taas on otettu ainoastaan selkeät eläinräökkäystapaukset tai toisten lemmikkieläinten surmaaminen vaikkapa koston vuoksi. Esimerkiksi: ”Mielisairas SILPOI POLIISI KOIRAN” (IS 85) ja ”Poromiehet pieksivät ajokoiran hengiltä” (IS 91).

Kivivuoren & al. (2002, 23) etusivututkimuksen mukaan noin 70 prosenttia iltapäivälehtien etusivujen väkivaltaotsikoista käsitteli henkirikoksia ja muuta yleistä väkivaltaa vuosina 1980–2000. Lööpeissä osuus oli vuosina 1985–2006 muutaman prosenttiyksikön verran suurempi. Etusivuilla seuraavaksi suurimmat luokat olivat raiskaukset ja väkivallalla uhkaaminen. Myös lööpeissä raiskaukset olivat kolmanneksi yleisin väkivallan tyyppi, mutta väkivallalla uhkaaminen ei noussut merkittäväksi väkivalta-luokaksi.

4.4.2. Henkirikosten osuus on kasvanut, muun yleisen väkivallan osuus vähentynyt

Taulukot 4.1 ja 4.2 kertovat, mitä väkivallan tyyppejä suosittiin lööpeissä minäkin vuonna. Tarkastelujakson aikana väkivallan tyypeistä eniten osuuttaan lisäsivät henkirikokset. Henkirikosten osuus väkivaltaotsikoista oli 1980-luvun puolivälissä reilu neljännes. Vuosina 2005–2006 osuus oli kuitenkin jo pitkälti yli 40 prosenttia. Henkirikosten osuus kasvoi yli kymmenen prosenttiyksikköä 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alun välillä. Kasvua oli myös Iltalehdessä, joka muuten vähensi väkivalta uutisointiaan kyseisenä ajankohtana. Henkirikosten osuus nousi pitkälti muun yleisen väkivallan kustannuksella. Muu yleinen väkivalta oli suurin väkivallan luokka 2000-luvun alkuun saakka. Silloin kuitenkin yleisen väkivallan osuus pieneni ja henkirikosten kasvoi.

Taulukko 4.1. Väkivallan lajit Iltalehden lööppiotsikoissa vuosittain

	1985	1995	1996	2000	2001	2005	2006	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	%	%	%	N
Henkirikos	28	43	23	35	50	49	49	42	280
Muu yleinen väkivalta	37	35	48	32	24	34	34	35	234
Väkivallalla uhkaaminen	2	3	2	3	1	1	1	2	13
Raiskaus, hyväksikäyttö	7	7	12	3	6	12	3	7	48
Ryöstö	14	3	5	1	1	0	1	3	17
Kiusaaminen	0	0	0	1	5	2	5	2	15
Seksuaalinen ahdistelu	0	2	1	3	7	1	1	2	15
Vapaudenriisto	2	2	3	14	1	1	3	3	22
Tuhopoltto	9	3	2	3	1	1	3	3	17
Väkivalta eläimiä kohtaan	0	1	1	1	0	0	0	0	3
Itsemurha	0	0	2	4	3	0	0	1	8
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	43	92	93	72	86	146	140		672

Taulukko 4.2. Väkivallan lajit Ilta-Sanomien lööppiotsikoissa vuosittain

	1985	1986	1990	1991	1995	1996	2000	2001	2005	2006	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	N
Henkirikos	20	34	15	23	33	30	45	45	43	42	37	373
Muu yleinen väkivalta	45	38	58	35	37	40	27	34	34	40	37	371
Väkivallalla uhkaaminen	2	5	2	12	4	7	2	1	3	3	3	33
Raiskaus, hyväksikäyttö	5	0	0	0	3	4	2	2	7	3	3	31
Ryöstö	18	8	7	10	5	4	8	3	2	1	5	52
Kiusaaminen	0	1	0	0	0	0	3	2	2	2	1	15
Seksuaalinen ahdistelu	2	0	2	2	7	7	2	9	2	3	4	38
Vapaudenriisto	0	11	10	12	7	2	7	2	3	1	4	45
Tuhopoltto	4	1	3	2	1	5	2	2	3	4	3	28
Väkivalta eläimiin	5	0	2	4	3	2	0	0	0	0	1	9
Itsemurha	0	1	2	2	0	0	2	1	0	0	1	6
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	56	74	59	52	75	57	121	181	175	151		1001

Suurin syy henkirikos-otsikoiden kasvuun lienee se, että yhtä henkirikostapausta on alettu seurata lööpeissä pidempään. Iltalehti aloitti tämän jo 1990-luvun puolivälissä. Tuolloin lehden lööpissä oli yli kymmenen otsikkoa Helsingissä tapahtuneesta kukkakauppiaan surmasta. Ilta-Sanomissakin tapahtumia seurattiin useamman otsikon verran, mutta laajemmin seurantajatut ilmestyivät lehden lööppeihin vasta 2000-luvun alussa. Tuolloin sekä Ilta-Sanomien että Iltalehden raportit intensiivisesti Eveliina Lappalaisen ja Heinin pariskunnan surmien selvittämistä.

Toinen lööpeissä osuuttanut kasvattanut luokka on kiusaaminen. Kiusaamisesta ei kerrottu lööpeissä juuri lainkaan ennen 2000-luvun alkua. Sen jälkeen aihetta on käsitelty etenkin Ilta-lehdessä. Kiusaamisotsikoiden aiheena ovat usein julkiset, joita vainotaan, seurataan tai ”piinataan”. Kiusaaminen on siis lisääntynyt lööpeissä yhtä jalkaa julkisotsikoiden kanssa. Ilta-lehdellä myös oli vuonna 2006 koulukiusaamisen ehkäisemiseen tähtäävä kampanja, johon liittyviä otsikoita oli jonkin verran lööpissä. Nämä otsikot on laskettu mukaan väkivallaksi.

Raiskausten ja seksuaalisen hyväksikäytön osuus väkivaltaotsikoista kasvoi 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. Raiskausten osuus tosin hieman alitoille.

Osuus kasvoi vuosista 1985–1986 vuosiin 1995–1996, laski 2000-luvun alussa, ja vuosina 2005–2006 osuus kasvoi jälleen. Viimeisen vuosiparin raiskaus-uutisointi tosin näyttää keskittyvän vuoteen 2005, jolloin otsikoita syntyi muun muassa Toijalan pedofiliatapauksesta ja radiojuontajan saamasta hyväksikäyttötuoimiosta.

Vuosi 2005 on aineistossa oikeastaan ainoa vuosi, jolloin Ilta-Sanomissakin oli huomattavammin raiskaus-otsikoita. Korkeimmillaan seksirikosten osuudet lööppiotsikoista olivat 1990-luvun puolivälissä ja vuosina 2005–2006. 1990-luvun puolivälissä Iltalehti teki erityisen paljon otsikoita pedofiiliasta ja hyväksikäytöstä. Ilta-Sanomissakin aihetta käsiteltiin, mutta vähemmän.

Tuhopolttojen osuus kasvoi lööpeissä 2000-luvun alusta vuosiin 2005–2006. Etenkin Ilta-Sanomien teki jälkimmäisen jakson aikana paljon tuhopoltto-otsikoita. Aiheita olivat muun muassa makasiinien palo Helsingissä ja Porvoon kirkon polttaminen. Muuten tuhopolttojen osuus pysyi suhteellisen samanlaisena koko tarkastelujakson ajan.

Väkivallan tyypeistä eniten osuuttaan menettää ryöstö, joka oli koko tarkastelujakson ajan enemmän Ilta-Sanomien kuin Iltalehden aihe. 1980-luvun puolivälissä Ilta-Sanomien lööpeissä yli kymmenen prosenttia väkivaltaotsikoista kertoi ryöstöistä. 1990-luvulla ja 2000-luvun alussakin ryöstöillä oli vielä merkittävä sija lööpeissä, mutta vuosina 2005–2006 enää muutama prosentti lööppiotsikoista kertoi niistä.

Muita osuuksiaan menettäviä luokkia ovat yleisen väkivallan ohella vapaudenriistot, seksuaalinen ahdistelu ja väkivallalla uhkaaminen. Vapaudenriistoista tehtiin paljon otsikoita etenkin 2000-luvun alussa, jolloin uutisoitiin Jolon saarella olevista suomalaisista panttivangeista. Vuosina 2005–2006 ei ollut vastaavaa tapausta seurattavana, joten osuus putosi roimasti. Seksuaalinen ahdistelu taas oli suuri puheenaihe 1990-luvun puolivälissä ja 2000-luvun alussa. Sen jälkeen ahdisteluotsikoita syntyi vähemmän. Väkivallalla uhkaamisesta tehtiin eniten otsikoita 1990-luvulla. Aiheita olivat muun muassa tappouhkaukset ja pommiuhat.

Itsemurhat ja eläimiin kohdistuva väkivalta ovat vuodesta toiseen harvinaisia aiheita. Kumpaakin aihetta oli tarkastelujakson aikana korkeintaan muutama otsikko vuodessa, ja kokonaan ne katosivat vuosina 2005–2006. Eläimiin kohdistuva väkivalta oli enemmän Ilta-Sanomien kuin Iltalehden aihe. Itsemurhaotsikoita taas oli Iltalehdessä muutama enemmän kuin Ilta-Sanomissa. Itsemurhaotsikot olivat yleisimmillään 2000-luvun alussa. Silloin molemmat lehdet kertoivat muun muassa 13-vuotiaan koulukiusatun tytön itsemurhasta.

Lehtien välillä on eroa siinä, mitä nostetaan lööppiin eri ajankohtina. Henkirikokset ja muu yleinen väkivalta ovat koko ajan suurimmat luokat, mutta kolmossijasta taistellaan. 1990-luvun puolivälissä Iltalehti kertoi erityisen paljon raiskauksista, Ilta-Sanomien taas seksuaalisesta ahdistelusta. 2000-luvun alussa Iltalehden kolmanneksi yleisin väkivalta-aihe oli vapaudenriisto, Ilta-Sanomien taas ryöstöt ja seksuaalinen ahdistelu. Vuosina 2005–2006 sekä Iltalehden että Ilta-Sanomien kolmanneksi uutisoiduin väkivalta-aihe oli raiskaukset.

Kivivuoren & al. (2002, 32) mukaan kuolemaan johtaneesta väkivallasta kertominen lisääntyi etusivujen pääotsikoissa vuosina 1980–1997. Vuonna 2000 määrä vakiintui noin kuuteen tai seitsemään pääotsikkoon sataa etusivua kohti. Myös lööpeissä suurten (koko vähintään noin puolet lööpin pinta-alasta) henkirikos-otsikoiden osuus nousi

(Taulukko 4.3.). Suurin kasvu tapahtui 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alun välillä. Tuolloin etenkin Ilta-Sanomat lisäsi suurten henkirikos-otsikoiden määrää. Vuosina 2005–2006 tämän siirron teki myös Iltalehti. Silloin henkirikoksiin viittaavia suuria otsikoita oli jo yli kymmenes lööppien määrästä.

Taulukko 4.3. Henkirikoksiin viittaavien suurten lööppiotsikoiden osuus lööppien lukumäärästä

	IL	IS	Yhteensä	Lööppejä IL	Lööppejä IS
	%	%	%	N	N
1985	6	2	4	199	290
1986		5	5		291
1990		3	3		277
1991		3	3		273
1995	9	7	8	275	291
1996	5	4	4	281	284
2000	4	10	7	294	292
2001	6	15	11	296	301
2005	15	14	14	301	302
2006	9	9	9	300	301
Yhteensä	8	7	7	1946	2902

4.5. Väkivaltaisuuden aste

Pelkästään väkivaltaotsikoiden määrän ja niiden käsittelemien väkivaltatyyppien kehitys ei anna täyttä kuvaa väkivaltaotsikoiden järkyttävyyden muutoksista. Tässä tutkimuksessa otsikon järkyttävyyden tai väkivaltaisuuden tuntua on arvioitu luokittelemalla otsikot viisiportaisella asteikolla. Arvon 1 on saanut vähiten väkivaltainen otsikko, arvon 5 taas väkivaltaisimman otsikko. Väkivaltaisuuden arviointi on subjektiivista, ja ihmiset tulkitsevat otsikoita eri tavoin. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin haluttu tehdä eroa esimerkiksi seuraavien henkirikos-otsikoiden välille: ”Aviomiehen viimeinen VIESTI PAULALLE” (IL 06) ja ”Suomalaismies tapettiin kirveellä Espanjassa” (IL 01). Toisessa otsikossa itse rikoksesta ei edes puhuta, toisessa taas kerrotaan teko ja tekovälinekin. Jälkimmäinen otsikko tuntuu väkivaltaisemmalta.

Otsikon väkivaltaisuuden luokittelussa on otettu huomioon seuraavat neljä tekijää: 1) väkivaltaisen teon ja sen seurausten vakavuus, 2) kerronnan yksityiskohtaisuus ja värikkyyys, 3) uhrin kuvaaminen viattomaksi ja teon epäoikeudenmukaisuuden korostaminen sekä 4) vaaran läsnäolon korostaminen.

Otsikon väkivaltaisuuden arvioinnissa painaa eniten teon ja sen seurausten vakavuus. Lieviä tekoja ovat esimerkiksi väkisin suuteleminen, kiusaaminen ja kananmunilla heitteleminen. Vakavimpia tekoja taas ovat henkirikokset, seksuaalirikokset ja julmat pahoinpitelyt. Väkivaltaisuutta arvioidessa otsikon vakavuus lievenee, jos teosta on kulunut pitkä aika tai se on tehty maantieteellisesti kaukana. Myös jos vakava teko ei ole otsikossa enää keskiössä, otsikko on arvioitu lieväksi.

Otsikossa kerronnan yksityiskohtaisuutta ja värikkyyttä lisäävät väkivallan tekoon liittyvät yksityiskohdat (”Hyppi päällä ja löi nyrkillä tajuttomaksi, IL 96”), muut yksityiskohdat (”Mies surmasi avovaimonsa torilla keskellä päivää”, IS 05), värikkäät sanat (piinata, kiduttaja, hiipari, huumehörhö), adjektiivit (julma, silmitön, raju, raivokas), autenttisuuden hakeminen puhumalla esimerkiksi ruumiista tai verestä (”veri

lensi pitkin matkustamoa”, IL 00) sekä tapahtuman kutsuminen tragediaksi, mysteeriksi tai draamaksi.

Uhrin viattomuuden ja teon epäoikeutetuksi kokemiseen liittyy ennen kaikkea se, onko uhreina lapsia. Lööppiotsikossa voidaan kertoa uhrin viattomuudesta kahdella tavalla. Ensiksi hänen voidaan mainita olevan 3-vuotias, perheenäiti tai kolmen lapsen isä. Toiseksi voidaan esittää tulkinta siitä, mitä tapahtui, ja näin ottaa kantaa siihen, oliko teko oikeutettu. Esimerkiksi otsikossa ”Paljasti rikolliset poliisille: Perheenisä tapettiin” (IS 06) teko tuntuu epäoikeutetulta, koska isä sai surmansa toimittuaan oikein ja lainkuuliaisesti.

Viimeinen otsikon väkivaltaisuuden tuntuun vaikuttava tekijä on se, esitetäänkö vaaran olevan ohi. Otsikko tuntuu väkivaltaisemmalta, jos siitä jää mielikuva, että tekijää ei tiedetä tai että hän on vapaalla jalalla. Tekijän vaarallisuutta saatetaan vielä korostaa, esimerkiksi ”Vaarallinen raiskaaja pakenee poliisia” (IL 01). Väkivaltaisuuden tuntu taas vähenee, jos tekijän kerrotaan jääneen kiinni tai muuten tulee selväksi, että tekijä tiedetään ja hänet on tuomittu. Väkivaltaisuuden tuntu vähenee myös, jos otsikon mukaan paha on saanut tavalla tai toisella palkkansa. (Esimerkiksi ”Ase laukesi ryöstäjän housuissa”, IS 91.)

Väkivaltaisuudeltaan hyvin lieviksi (väkivaltaisuuden aste 1) arvioituissa otsikoissa kerrotaan muun muassa lievista teoista (esimerkiksi kakun heittäminen kasvoille), väkivallasta yleisellä tasolla (”varo lähentelevää pomoa”) ja kiusaamisesta. Myös tuhopoltot ja ryöstöt on luettu hyvin lieviksi silloin, kun kukaan ei ole vahingoittunut, eikä vaara ole ollut kovin suuri.

Lievien otsikoiden (aste 2) aiheina ovat muun muassa tappelut, väkivallalla uhkaaminen, eläinrääkkäys, viitteellinen puhe seksirikokista (”Iltatalo tarjosi alaikäisiä”, IS 85) sekä vaaraa aiheuttaneet tuhopoltot ja ryöstöt. Hyvin lieviksi (aste 1) ja lieviksi (aste 2) arvioitujen otsikoiden joukossa on paljon jatkojuttuja. Henkirikoksiakin koskevat jatkojutut on arvioitu lieviksi, jos niissä ei enää mainita itse tekoa: otsikon aiheena voi olla esimerkiksi surmatun hautajaiset. Lähes kaikki Bodom-surmien oikeudenkäynnistä kertovat otsikot on arvioitu hyvin lieviksi, koska teoista on kulunut jo monta vuosikymmentä.

Väkivaltaisuuden asteeltaan keskivertaiseksi (aste 3) arvioidut otsikot käsittelevät muun muassa surmien taustoja (esimerkiksi ”surmattu lääkäri pelkäsi vaimoaan”, IS 06), poliisin tutkimusten etenemistä, väkivallan tekijöiden kiinnijäämistä, julkisella paikalla ammuskelua, taponyrityksiä, vapaudenriistoja, naisten ja tyttöjen ahdistelua sekä yleistä väkivaltaa kuten hakkaamista, lyömistä ja potkimista.

Väkivaltaisiksi (aste 4) on rankattu suurin osa henkirikos-otsikoista. Otsikko voi kertoa esimerkiksi teon ja epäillyn tai teon ja motiivin. Tähän luokkaan kuuluvat henkirikoksista myös ”kuka sen teki”-tyyppiset otsikot. Väkivaltaisten joukkoon on laskettu pääsääntöisesti

Kuva 4.1. IS 10.3.2001

Kuva 4.2. IS 7.11.1986

Kuva 4.3. IL 4.5.1995

Kuva 4.4. IS 4.10.2005

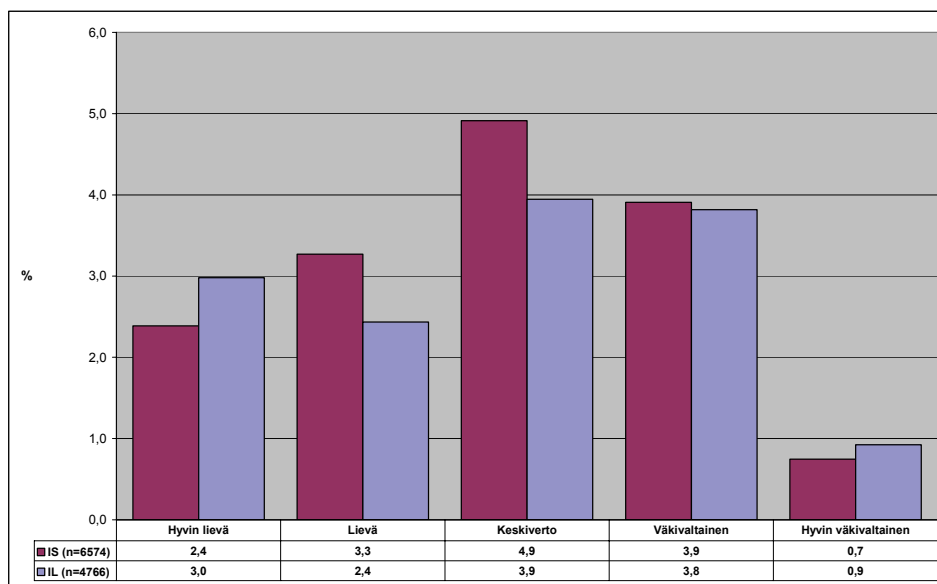

Kuva 4.5. IL 7.2.1985

myös vakava väkivalta eli esimerkiksi polttaminen, tajuttomaksi pahoinpiteleminen, ampuminen, puukottaminen, kiduttaminen ja lasten hakkaaminen. Tähän väkivaltaisuuden asteluokkaan on luettu myös suurin osa seksuaalirikoksista kuten raiskaukset ja lasten hyväksikäyttö.

Hyvin väkivaltaiseksi (aste 5) on arvioitu yksityiskohtaiset henkirikosten tekotapojen kuvaukset, kertominen ruumiin käsittelystä henkirikoksen jälkeen sekä lasten, perheiden, isien ja äitien surmaaminen. Hyvin väkivaltaisiksi on laskettu myös otsikot, joissa puhutaan lasten tai alaikäisten raiskaamisesta.

Kuvio 4.7. Eri väkivaltaaluokkiin kuuluvien otsikoiden osuudet kaikista otsikoista

Kuvio 4.7 kertoo, kuinka suuret ovat eri väkivaltaisuusluokkiin kuuluvien otsikoiden osuudet kaikista lööppiotsikoista. Kummassakin lehdessä suurin osa väkivaltaotsikoista on väkivaltaisuuden asteeltaan keskiarvoja eli luokkaa 3. Toiseksi eniten on väkivaltaisia otsikoita eli luokkaa 4. Lievimpiä väkivaltaotsikoita on suhteessa enemmän kuin väkivaltaisimpia.

Väkivaltaisuusasteen keskiarvo on kaikista aineiston väkivaltaotsikoista 2,82. Keskiarvo on kummassakin lehdessä lähes sama: Ilta-Sanomissa 2,83 ja Iltalehdessä 2,81. Väkivaltaisuuden keskiarvon perusteella aineiston vähiten väkivaltainen lööppivuosi-kerta oli Ilta-Sanomissa 1985. Siinä keskiarvo oli noin 2,5. Tarkastelujakson väkival-taisin vuosikerta oli Ilta-Sanomissa 2000. Keskiarvo oli tuolloin 3,1.

Väkivaltaotsikoiden keskiarvoja tarkastellessa vuosien välille ei siis tule huomattavia eroja. Tilanne kuitenkin muuttuu, kun tarkastellaan väkivaltaisimpien (väkivaltaisuus-aste 4–5, väkivaltainen ja hyvin väkivaltainen) otsikoiden määrän kehitystä. Väkivaltai-simpia otsikoita oli lukumääräisesti eniten vuosina 2005–2006. Kasvu oli tätä ennen huikeaa. Ilta-Sanomissa oli vuosina 1995–1996 väkivaltaisimpia otsikoita yhteensä 33 kappaletta. Vuosina 2000–2001 määrä oli 104 ja viisi vuotta myöhemmin 118.

Ilta-lehdessä suuri hyppäys tapahtui myöhemmin kuin Ilta-Sanomissa: vuosina 2000–2001 väkivaltaisimpia otsikoita oli 40, vuosina 2005–2006 taas 110.

Taulukko 4.4. Väkivaltaotsikoiden väkivaltaisuuden aste Ilta-lehdessä

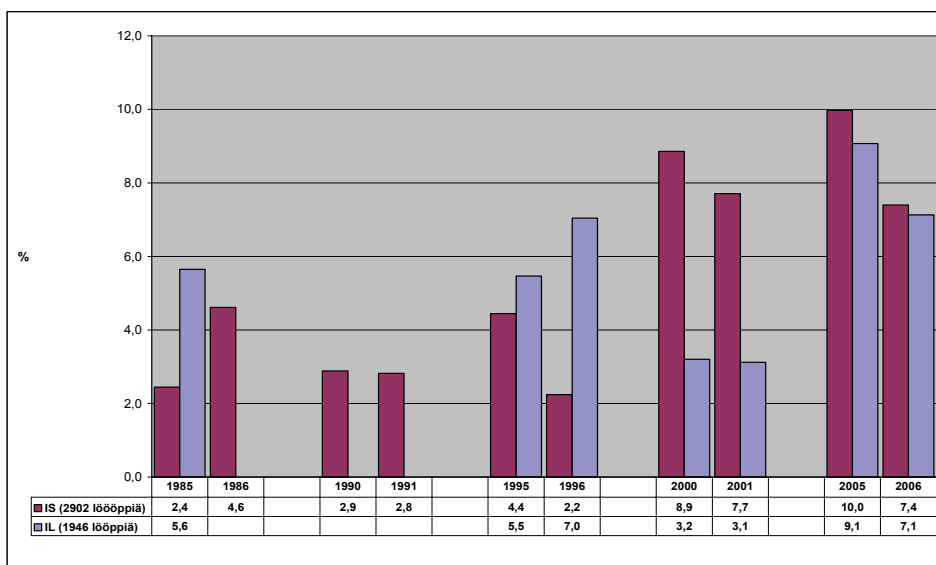
	1985	1995	1996	2000	2001	2005	2006	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	%	%	%	N
1 hyvin lievä	19	9	9	22	30	31	22	21	142
2 lievä	21	24	27	22	13	12	11	17	116
3 keskiverto	28	39	26	29	33	19	28	28	188
4 väkivaltainen	23	23	35	21	20	30	30	27	182
5 hyvin väkivaltainen	9	5	3	6	5	8	9	7	44
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	43	92	93	72	86	146	140		672

Taulukko 4.5. Väkivaltaotsikoiden väkivaltaisuuden aste Ilta-Sanomissa

	1985	1986	1990	1991	1995	1996	2000	2001	2005	2006	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	N
1 hyvin lievä	27	11	12	8	3	12	12	18	21	20	16	157
2 lievä	18	31	27	27	35	26	16	19	18	18	21	215
3 keskiverto	38	34	41	44	33	42	29	35	23	28	32	323
4 väkivaltainen	18	22	17	19	27	16	36	24	30	28	26	257
5 hyvin väkivalt.	0	3	3	2	3	4	8	4	9	5	5	49
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	56	74	59	52	75	57	121	181	175	151		1001

Väkivaltaisimpien otsikoiden määrä kasvoi myös suhteutettuna muihin väkivaltaisuusluokkiin (Taulukot 4.4. ja 4.5.). Väkivaltaisimpien otsikoiden osuus alkoi vuosina 2005–2006 lähestyä jo 40:ntä prosenttia, kun se vielä 1980-luvun puolivälissä oli noin 25 prosenttia. Kasvu tapahtui ennen kaikkea lievien ja keskivertojen (asteet 2 ja 3) otsikoiden kustannuksella. Hyvin lievien otsikoiden osuus taas on noussut 2000-luvulla.

Kuvio 4.8. Väkivaltaisimpien otsikoiden osuus lööppien kokonaispinta-alasta vuosittain

Väkivaltaisimpien otsikoiden lukumäärä ja osuus siis kasvoivat tutkimusjakson aikana, mutta niin kasvoi näiden otsikoiden kokokin (Kuvio 4.8.). Kun tarkastellaan lehtiä yhdessä, väkivaltaisimpien otsikoiden osuus lööppien kokonaispinta-alasta alkoi laajentua 1990-luvun puolivälissä. Suuremman harppauksen se teki 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. Tuolloin pinta-ala kasvoi useamman prosenttiyksikön verran.

Tähän tilanteeseen lehdet tulivat eri teitä. 1990-luvun puolivälissä väkivaltaisimmat otsikot veivät Iltalehden lööppipinta-alasta suuremman osuuden kuin Ilta-Sanomissa. 2000-luvun alussa Iltalehti kuitenkin vähensi väkivallan esittämistä. Ilta-Sanomat sen sijaan kasvatti väkivaltaisimpien otsikoiden osuutta tuntuvasti. Vuosina 2005–2006 väkivaltaisimpien otsikoiden pinta-ala kasvoi Iltalehdessä samalle tasolle kuin Ilta-Sanomissa. Suurimman pinta-alan väkivaltaisimmat otsikot veivät kummastakin lehdestä vuonna 2005. Tuolloin noin kymmenesosa lööppipinta-alasta oli varattu väkivaltaisille ja hyvin väkivaltaisille otsikoille.

Lehtien välillä oli suuret erot väkivaltaisimpien otsikoiden esittämisessä vuonna 1996 ja 2000-luvun alussa. Vuonna 1996 Iltalehdessä oli Ilta-Sanomia enemmän otsikoita erityisesti lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja raa’asta väkivallasta, jonka kohteena saattoivat olla esimerkiksi vammaiset. Lehden ilmaisutapa oli myös paljon voimakkaampi kuin Ilta-Sanomien. Rikoksista saatettiin kertoa: ”Ampujalla hullun kiilto silmissä”, ”Huumeckingin kuolema oli tyyli teloitus” ja ”Ruumis löytyi kaatopaikalta”.

2000-luvun alussa väkivaltaisimpia otsikoita oli enemmän Ilta-Sanomissa. Ilta-Sanomissa oli tuolloin noin kaksi kertaa enemmän henkirikos-otsikoita kuin Iltalehdessä. Ilta-Sanomat käsitteli lööpeissään monia sellaisia surmatapauksia, joita Iltalehti ei noteerannut lainkaan. Myös ruumiit mainittiin Ilta-Sanomissa useammin kuin Iltalehdessä. Kaikkein väkivaltaisimpiin (väkivaltaisuuden aste 5) otsikoihin kuului Ilta-Sanomissa 2000-luvun alussa muun muassa otsikot ”Surmatun ruumis paloi soihtuna keskellä tietä (IS 00)”, ”Äiti surmasi isän. Pikkulapset nukkuivat viereisessä huoneessa” (IS 00) sekä ”Järkyttävä murhapolttio. ÄITI JÄI VANGIKSI lukittuun autotalliin” (IS 01).

4.6. Yhteenvetoa

Väkivaltaotsikoiden määrä kasvoi iltapäivälehtien lööpeissä sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Voimakkainta kasvu oli 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. Jos verrataan 1990-luvun puoliväliä ja vuosia 2005–2006, väkivaltaotsikoiden määrä lähes kaksinkertaistui. Kun väkivaltaotsikoiden määrä suhteutetaan muiden otsikoiden määrään, kasvua oli muutaman prosenttiyksikön verran. 1990-luvun puolivälissä väkivaltaotsikoiden osuus oli 14 prosenttia. Vuosina 2005–2006 se oli 16 prosenttia.

Väkivaltaotsikoiden osuus lööppien kokonaispinta-alasta kasvoi tarkastelujakson aikana. 1990-luvun puolivälissä väkivaltaotsikoiden viemä ala oli noin 16 prosenttia. Vuosina 2005–2006 ne veivät jo yli viidenneksen.

Henkirikoksista kertominen yleistyi. Niiden osuus väkivaltaotsikoista kasvoi tuntuvasti 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alun välillä. Samaan aikaan muun yleisen väkivallan (esimerkiksi pahoinpitelyjen) osuus väheni.

Kaikkein väkivaltaisimpien (väkivaltaisuudenaste 4 ja 5) otsikoiden osuudet lisääntyivät 2000-luvulla. Niiden osuus lööppien kokonaispinta-alasta oli laajimmillaan vuosina 2005–2006.

1990-luvun puolivälissä Iltalehdessä oli enemmän väkivaltaa kuin Ilta-Sanomissa. 2000-luvun alussa Iltalehti kuitenkin vähensi väkivallan määrää, Ilta-Sanomat taas lisäsi. Vuosina 2005–2006 lehdet alkoivat yhdenmukaistua ja väkivaltaa oli niiden lööpeissä kutakuinkin yhtä paljon.

Tarkastelujakson aikana suurin osa lööppien väkivaltaotsikoista kertoi henkirikoksista. Henkirikosten ja muun yleisen väkivallan osuus väkivaltaotsikoista oli noin 75 prosenttia. Kolmanneksi useimmin väkivaltaotsikko kertoi raiskauksesta tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Neljänneksi yleisin aihe oli ryöstö.

Peräkkäisiä vuosia on tässä tutkimuksessa tarkasteltu pääosin pareina. Viimeisestä tarkastellusta vuosiparista on kuitenkin todettava, että väkivalta näyttää keskittyneen vuoteen 2005. Väkivaltapainotus siis hieman väheni lööpeistä vuonna 2006.

5. Väkipalta tulee arkeen ja muuttuu jatkokertomukseksi

Suuri osa lööppien tehosta perustuu dramaattisiin sanavalintoihin, tunteisiin vetoaviin yksityiskohtiin ja tuttujen stereotyyppien hyväksikäyttöön. Nämä tehokeinot luovat dramatiikkaa ja tunnelmaa myös lööppien väkipaltaotsikoihin, joista tulee milloin järkyttäviä ja kuohuttavia, milloin taas liikuttavia ja myötelämiseen kutsuvia. Otsikon vaikuttavuutta voidaan lisätä nimeämällä aihe draamaksi, tragediaksi tai mysteeriksi.

Edellisissä luvuissa on kuvattu väkipaltaotsikoiden määrällistä kehitystä. Näissä luvuissa ei ole pystynyt paljonkaan kertomaan lööppien esitystavoista ja niissä mahdollisesti tapahtuneista muutoksista, vaikka osaltaan ne otettiin huomioon lööppien väkipaltaisuuden astetta arvioitaessa. Tässä luvussa keskitytään nimenomaan väkipaltaotsikoiden esitystapoihin. Tarkoitus on kuvailla laadullisen analyysin keinoin otsikoissa tapahtuneita muutoksia vuodesta 1985 vuoteen 2006.

Laadullisen aineiston analyysissä on Alasuutarin (1993, 22) mukaan kaksi vaihetta: havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Tässä tutkimuksessa pelkistäminen tarkoitti eräänlaista otsikoiden silppuamista. Niistä purettiin, ketkä ovat eri ajankohtina otsikoiden toimijoita, millaisia yksityiskohtia kerrotaan ja millaisia sanoja käytetään. Arvoituksen ratkaiseminen alkoi sen tarkastelemisella, miten eri osat liittyvät toisiinsa ja mahdollisesti määrällisellä analyysillä saatuihin tuloksiin. Havainnoista muodostui laajempia kokonaisuuksia.

Otsikoiden tulkinnassa on subjektiivinen ote, ja aineistoa olisi varmasti pystynyt lukemaan muillakin tavoilla. Jo pelkästään analyysissä eriteltyt asiat voivat tarkoittaa eri asioita eri ihmisille: esimerkiksi ”arkisten yksityiskohtien” merkitystä on vaikea lukita niin, että kaikki tulkitsisivat ne täysin samalla tavalla.

5.1. Samaa henkirikosta seurataan entistä pidempään

Mitä lähemmäs tätä päivää tullaan, sen tavallisempaa on, että samaa väkipaltatapausta seurataan monta päivää. Tämä ei ole sinänsä uutta. Jo vuonna 1985 Raivo Roosnan ja Aleks Lepajoen tekemästä ryöstöstä kerrottiin Ilta-Sanomien lööpissä noin kymmenenä päivänä. Vuotta myöhemmin tapahtunut Olof Palmén surma sen sijaan noteerattiin lööpissä vain noin viisi kertaa.

Jatkokertomuksia oli siis jo 1980-luvulla, mutta vuonna 1995 tapahtumien seuraamisessa tapahtui käänne. Iltalehti alkoi seurata yksittäisiä tapahtumia suurella volyymillä. Vuoden seuratuimmat tapaukset olivat kukkakauppiaan surma Helsingissä ja nuoren miehen surma Ylöjärvellä. Ensin mainitusta Iltalehti teki yli kymmenen otsikkoa, jälkimmäisestä taas hieman alle kymmenen. Ilta-Sanomien ei seurannut kumpaakaan tapausta yhtä intensiivisesti. Kukkakauppiaan surmasta lehti teki muutamia lööppiot-sikoita. Ylöjärven tapausta taas tuskin huomioitiin.

Kukkakauppiaan ja ylöjärveläismiehen surmia yhdisti se, että tekijöitä ei tiedetty. Uutisointi keskittyi kummassakin tapauksessa pitkälti tähän seikkaan, mutta oli silti hieman erilaista. Kukkakauppiaan surmasta kerrottiin, kuinka poliisin tutkinta etenee.

Kun tekijä oli jäänyt kiinni, kerrottiin muun muassa mielentilatutkimusten tuloksista. Ylöjärven tapauksessakin annettiin tietoja tutkinnasta, mutta uhri tehtiin yleisölle tutummaksi. Häntä kutsuttiin etunimeltä, ja hänen äidilleenkin annettiin lööpissä suunvuoro. Tapauksesta tuli salaperäinen ”Ylöjärvi-draama”, ”mysteeri” ja ”tragedia”.

Vuonna 2000 jatkojuttuja tekivät jo molemmat lehdet. 2000-luvun alussa seurattiin erityisen tarkasti Eveliina Lappalaisen ja Heinon pariskunnan surmajuttuja. Kun tapauksista haluttiin tehdä moniosaisia sarjoja, otsikoita julkaistiin, vaikka mitään uutisoitavaa ei ollut. Tyhjästä ja toisteisesta otsikoinnista kertoo esimerkiksi se, että kun Ilta-Sanomien maaliskuussa 2001 julkaiseman lööpin mukaan ”Verkko kiristyy Eveliinan surmaajan ympärillä”, Iltalehti kertoi viikkoa myöhemmin samasta aiheesta: ”Verkko kiristyy”. Toukokuussa taas Iltalehden mukaan ”Verkko kiristyy Eveliinan surmaajan ympärillä”.

Iltalehti myös teki Eveliina Lappalaisesta otsikoita, joissa tapahtumasta täysin ulkopuolinen julkkis kommentoi murhenäytelmää. Esimerkiksi ”Eveliina-tutkijoiden lähtö Imatralta järkyttää. Riitta Uosukainen: OLEN HYVIN SURULLINEN” (IL 01) ja ”Satu Silvo tukee Eveliinan vanhempia. RAKKAUS EI LOPU” (IL 01). Uutisoitavan aineksen vähäisyydestä kertoo sekin, että Heinojen tapauksesta otsikoksi saattoi päätyä pelkkä ”Lopen surmat” (IL 01). Aiheita myös kaivettiin uhrien tai tekijöiden taustoista, tekoon liittyvistä yksityiskohdista (esimerkiksi lainaus surmatun hätäpuhelusta) ja surmatun kotikaupungin järkytyksestä. Heinojen tapauksessa yleisö sai tietää muun muassa Martti Heinon omaisuudesta, ruumiiden etsinnästä ja siitä, että tunnettu laulaja tunsu uhrin ja tekijän.

Aineistossa eniten otsikoita kirvoittava yksittäinen tapaus on Bodom-surmien oikeudenkäynti vuonna 2005. Kumpikin lehti teki siitä 25–30 otsikkoa. Vuonna 2005 ei ollut muita surmatapauksia, joita olisi seurattu yli kymmenen otsikon verran. Perhesurmista tosin tehtiin jatkojuttuja. Muuten seurattiin esimerkiksi Toijalan pedofiliatapausta ja julkkisten tekemiä väkivallan tekoja. Vuonna 2006 pisin jatkokertomus syntyi jämsäläisen Paula Björkqvistin surmasta. Kumpikin lehti teki siitä noin 15 otsikkoa.

Henkirikos-juttu päättyy todennäköisesti lööpin jatkokertomukseksi, jos tekijää ei tiedetä. Toinen todennäköisyyttä lisäävä seikka on, että tekijässä tai uhrissa on jotakin poikkeuksellisen kiinnostavaa. Hän voi esimerkiksi kuulua kulttuurisen tietämyksen perusteella ryhmään, jonka elämään ei yleensä ajatella liittyvän väkivaltaa.

Pitkien sarjojen luomiseen kuuluu usein se, että uhrin tulevat lukijoille tutuiksi. Tämä piirre on yleistynyt etenkin 2000-luvulla. Vielä vuonna 1995 Iltalehti ei kertonut juurikaan, millaisia ihmisiä Ylöjärvellä surmattu Jukka tai helsinkiläinen kukkakauppias olivat. 2000-luvulla taas tutuiksi ovat tulleet niin Eveliina Lappalainen, Heinot kuin Paula Björkqvistkin. Niukimmillaan uhri tehdään tutuksi näyttämällä kasvokuvaa, jota ei yleensä vaihdeta kesken seurannan. Lisäksi uhreja kutsutaan nimeltä. Jos taas uhrin halutaan tehdä todella tutuiksi, kerrotaan heistä muitakin puolia, esimerkiksi tulevaisuuden haaveita.

Etunimiä käytetään lööppien väkivaltaotsikoissa muulloinkin kuin jatkokertomuksissa. Uhreja kutsuttiin etunimeltä jo 1980-luvun puolivälissä. Etunimellä kutsutuiksi tulevat yleensä naiset. Näin syntyy otsikoita kuten ”Eveliinan surmaaja yhä vapaana” (IS 00) tai ”Koko kaupunki suree pidetyn Paulan surmaa” (IS 06). Tarkastelujakson lööpeissä

surmatuiksi joutuvat myös muun muassa Mari, Sara, Riikka, Sari ja Päivi. Aikuisia miehiä ei kutsuta lööppien väkivaltaotsikoissa pelkällä etunimellä, nuoria miehiä kyllä.

Nimellä kutsuminen alleviivaa sitä, että surman uhriksi on joutunut nainen. Teon voi ajatella poikkeavan normista, koska uhrin sukupuolta pitää korostaa. Jos mies on väkivallan uhri, hänestä voidaan puhua ”surmattuna” tai esimerkiksi sukupuolettomana ”asiakkaana”. Nimellä kutsuminen on osa iltapäivälehdistä tyypillistä henkilöivää uutistapaa. Sillä myös todennäköisesti haetaan voimakkaampaa tunnereaktiota lukijassa. Etunimellä kutsuminen on toisaalta tuttavallista: uhreilta on riisuttu tittelit ja sukunimet, mikä tekee heistä kaikille tuttuja ja jopa läheisen oloisia. Toisaalta pelkkä etunimi tekee uhrista lapsekkaan, koska lapsia kutsutaan pelkällä etunimellä. Lapsekkuuden korostaminen lisää teon epäoikeudenmukaisuuden tuntua.

5.2. Väkivalta tunkeutuu kotiin ja arkeen

Väkivallan painopiste muuttui lööpeissä tarkastelujakson aikana. Muutos koski sitä, missä väkivalta tapahtuu ja kuka sitä tekee. 1980-luvun puolivälissä ja 1990-luvulla väkivalta oli enemmän ulkopuolinen, suuri paha. 2000-luvulla taas väkivalta ei olekaan ulkona, vaan tukevammin sisällä. Paha löytyy yllättävän läheltä, eikä sitä pääse karkuun edes kotonaan.

Väkivaltaa tuodaan kotiin ja arkeen esimerkiksi sillä, miten väkivallan osapuolia kutsutaan. Tiedotusväline tekee tällä tasolla paljon valintaa. Esimerkiksi kun Iltalehti otsikoi vuonna 1995: ”POLIISI AMPUI pakenevan taksiryöstäjän”, saman päivän Ilta-Sanomien kertoi: ”Poliisi ampui LEIKKIASEMIEHEN”. Kyse on ilmeisesti samasta välikohtauksesta, mutta otsikoiden kertomista tarinoista tulee aivan erilaiset. Toisessa otsikossa poliisi yrittää palauttaa turvallista järjestystä. Toisessa taas poliisi ampuu viattoman, aseettoman ihmisen, mikä ei suinkaan lisää vaan vähentää turvallisuuden tunnetta.

Otsikoiden lukeminen edellyttää kulttuurista tietoa. Nikusen (2005, 81) mukaan kulttuurinen tieto koskee usein joitakin ryhmiä ja niille tyypillistä käyttäytymistä. Lee (1984, 69–71) on käyttänyt esimerkkiotsikkoa ”14-vuotias partiotyttö raiskattiin helvetin enkeleiden kokouksessa”. Otsikossa ei tarkalleen ottaen kerrota, kuka oli raiskaaja. Käsitys helvetin enkeleistä virallisina pahantekijöinä saa kuitenkin ajattelemaan, että he sen tekivät, ja tekijöitä oli mahdollisesti useampia. Lee ehdottaa ajatusleikkinä, että tapahtumapaikaksi vaihtaisi työväenpuolueen kokouksen. Silloin ei olisikaan niin helppoa lukea, kuka oli raiskaaja.

Lööpeissä ei siis ole sattumanvaraista, millä nimellä väkivaltaotsikon uhria tai tekijää kutsutaan. Lukijan tulkintaan vaikuttaa paljonkin se, kutsutaanko esimerkiksi henkirikoksen uhria ”mieheksi”, ”kolmen lapsen isäksi” vai ”huumekingiksi”. Kaikki määreet voivat olla mahdollisia samasta ihmisestä puhuttaessa.

1980- ja 1990-luvulla osa lööppien kertomasta väkivallasta liittyi vakiintuneeseen rikollisuuteen ja alamaailmaan. 2000-luvulla tämäntyyppiset otsikot ovat olleet harvemmassa. Esimerkiksi vuonna 1985 Ilta-Sanomien kertoi: ”Vankisurma: ASE TULI TYTTÖYSTÄVÄLTÄ” ja ”Putkatapon syy: VARTIJA SUUTTUI KISSAAN”. 1990-luvun puolivälissä kumpikin lehti kertoi monen otsikon verran moottoripyöräjengien välisistä taistoista.

Väkivaltaotsikoissa keskeinen tekijäryhmä ovat rikolliset. Rikollisista pahimpia ovat virallisiksi pahantekijöiksi mielletyt tai vaarallisen kuuloisesti nimetyt. Nämä kaikkein pahimmat väkivallantekijät olivat lööpeissä näkyvimpiä 1980- ja 1990-luvuilla. Väkivaltaa tekivät tuolloin muun muassa kuristaja, psykopaattimurhaaja, skinheadit, sekopää, mielipuoli, palkkatappaja, seksipeto, huumemies ja erilaiset jengit. 2000-luvun alussakin lööpeissä tavattiin ainakin huumehörrö murtomies, arpinaaman liiga, himo-murhaaja ja naamiomiehet. Vuosina 2005–2006 näiden kaikkein pahimpien tekijöiden määrä kuitenkin väheni. Samaan aikaan tekijöiden ja uhrien kuvailu muuttui yleisemmäksi. Nimityksistä tehtiin enemmän sellaisia, että ne koskevat mahdollisimman suurta ihmisjoukkoa.

Tällaisesta yleisestä nimeämisestä silmiinpistävin esimerkki ovat perhesanat. Esimerkiksi isyys ja äitiys koskettavat jollakin tavalla lähes jokaista ihmistä. Kun isä tai äiti on väkivallan tekijänä tai uhrina, väkivaltaa on vaikea työntää kauas itsestään. Väkivalta ei näyttäydy vain huumemiesten, alamaailman ja autossa asuvien kodittomien asiana, vaan se on hiippaillut omille nurkille, jollei peräti omaan kotiin.

Äidit ja isät tekijöinä horjuttavat myös käsityksiä perusturvallisuudesta. Samasta ilmiöstä on kyse siinä, että 2000-luvulla väkivallan tekijöinä ovat olleet yhä useammin opettajat, papit, lääkärit ja vapaa-ajallaan olevat poliisit. Kyseiset ammatit sisältävät muiden ihmisten ohjaamista ja osin turvallisuudenkin säilyttämistä. Ammatteihin liitetään nuhteettomuus. Kun siis näiden ammattien edustajat sortuvat väkivaltaiseen käytökseen, lukijasta tuntuu, että mihinkään ei voi luottaa.

Perhesanastoa (isä, äiti, tytär, poika, sisko, veli, isoisä, mummo) oli lööppien väkivaltaotsikoissa jo vuonna 1985, mutta vain muutaman kerran. Vielä 1990-luvun puolivälissäkin äidit ja isät esiintyivät väkivallan tekijöinä tai uhreina harvoin. 2000-luvulla perhesanojen määrä on kuitenkin kasvanut. Uutta on ollut se, että perhesanoja on käytetty myös osin keinotekoisesti. On varsin luontevaa kertoa isän tappaneen lapsensa sen sijaan, että kerrotaisiin miehen tappaneen lapsen. Keinotekoisuuden maku kuitenkin tulee, kun uhri tai tekijä määrittyy äidiksi tai isäksi, vaikka teolla ei olisi mitään tekemistä hänen perhesuhteidensa kanssa. Tällainen otsikko on esimerkiksi ”Kuuden lapsen ÄITI LÖYTYI surmattuna – aviomies ajoi naisen hengiltä” (IS 05). 2000-luvulla otsikoihin on haettu kiinnostavuutta myös perheeseen liittyvillä yksityiskohdilla, joissa vaimot löytävät miehiään surmattuina ja lapset näkevät veritöitä.

Vuonna 2000 kummassakin lehdessä oli noin kymmenen lööppiä, joissa perhesanasto ja väkivalta yhdistyivät. Esimerkiksi Iltalehti otsikoi: ”Ampui myös äitiä ja toista veljeä. LAHTASI ISÄN JA PIKKUVELJEN” ja Ilta-Sanomat ”Perheenäiti TUNNUSTI HELSINGIN tuhopoltot”. Vuosi 2001 oli Iltalehdessä hieman rauhallisempi perheväkivaltavuosi, mutta Ilta-Sanomissa perhesanaston käyttö vain lisääntyi. Lehden lööpeissä muun muassa isä surmasi äidin, isä yritti tappaa lapsensa ja murtomies ampui perheenisän.

Vuonna 2005 perhesanastoa oli kummankin lehden lööpeissä yli kaksi kertaa niin paljon kuin vuonna 2000. Väkivalta oli rankkaa. Isät ja äidit tappoivat lapsiaan, poika äitinsä, isä äidin, jengi isän, tappaja koko perheen ja mies kuuden lapsen äidin. Lisäksi äiti yritti myrkyttää lapsensa, isä syyttää äidin ja vauvan tuleen ja äiti hakkasi lastaan puolitoista vuotta.

Vuonna 2005 isä- ja äiti-sanat toistuivat osittain siitä syystä, että samoja perhesurma-tapauksia seurattiin monta päivää. Esimerkiksi Espoon perhesurmasta ja Porvoon lapsisurmasta syntyi kummankin lehden lööppeihin useita otsikoita. Vuonna 2006 Ilta-Sanomien vähensi perhesanastoa väkivaltaotsikoistaan. Lehti teki ilmeisesti linjauksen, että äitejä ja isä ei lööpeissä enää surmata, eikä heitä laiteta surmatöiden tekijöiksi. Tähän viittaa se, että maaliskuun jälkeen isistä ja äideistä ei puhuttu Ilta-Sanomien väkivaltaisimmissa lööpeissä juuri lainkaan. Tilanne oli toinen vielä alkuvuodesta, jolloin äitejä ja isä esiintyi väkivaltaisimmissakin lööpeissä. Lisäksi lehti seurasi usean otsikon verran tapausta, jossa 14-vuotias veli surmasi pikkusiskonsa.

Ilta-lehdessä perhesanastoa käytettiin vuonna 2006 lähes yhtä paljon kuin edellisenäkin vuonna, joskin isän tai äidin tekemät lapsensurmat olivat harvemmassa. Ilta-Sanomien ja Ilta-lehden erilaisia nimeämistapoja kuvaavat saman päivän lööppiotsikot samasta tapauksesta joulukuussa 2006. Ilta-lehden mukaan ”Perheenisän surman syy oli kosto”, Ilta-Sanomien taas ”Johtajan MURHA OLI KOSTO”. Ilta-lehti myös käsitteli Paula Björkqvistin tapausta pitkälti siitä näkökulmasta, että surmattu oli äiti, surmaaja oli isä ja suremaan jäi pieni lapsi. Ilta-Sanomissa perhenäkökulma ei ollut niin keskeinen.

Väkivalta ei ole tunkeutunut 2000-luvun lööpeissä koteihin ainoastaan perhesanoissa: myös parisuhdeväkivallasta kertominen on yleistynyt. 1980- ja 1990-luvuilla kerrottiin miesten ja vaimojen yhteenotoista muutamassa otsikossa, mutta yleiseksi aiheeksi se vakiintui vasta 2000-luvulla. Parisuhdeväkivalta tarkoittaa lööpeissä usein surmia, mutta mukana on hieman lievempääkin väkivaltaa, esimerkiksi ”Ex-kihlattu HAKKASI BB-SARIN” (IS 06). Parisuhteiden väkivalta saattaa yhdistyä perhesanastoon eli vaimot tai miehet surmaavat isä tai äitejä. 2000-luvulla väkivaltaotsikoissa on myös puhuttu aiempaa useammin mustasukkaisuudesta, joka yleensä osoitetaan teon motiiviksi. Esimerkiksi ”Mustasukkainen MIES AMPUI metrotunnelissa” (IL 06) tai ”MUSTASUKKAISUUS tyttöystävän surman syy” (IS 00).

Arkisten yksityiskohtien kertominen on yksi keino tuoda väkivalta lähemmäs lööpin lukijaa. Arkiset yksityiskohdat voivat väkivaltaotsikoissa tarkoittaa, että niissä tilataan surma-ase postimyyntistä tai vietetään väkivaltaista äitienpäivää. Jo 1980- ja 1990-luvuilla lööpeissä koettiin väkivaltaa ylioppilasjuhlissa, rappukäytävässä ja kotiovelle, mutta 2000-luvulla väkivalta on tuotu entistä vahvemmin tilanteisiin, jotka ovat jokaiselle tuttuja. Väkivaltaa on tapahtunut lööpeissä esimerkiksi kesken aamupalan, matkalla töihin, kotipihalla, keskellä toria ja suvun kesämökillä. Lisäksi ruumiita on löytynyt niin rivitalon roskiksesta kuin lenkkipolulta. Arkinen tilanne voi myös päättyä lööpissä dramaattisesti kuten otsikossa ”Söi makkaran – vaimo puukotti” (IS 06). Arkisuus on tehnyt otsikoista yllättäviä. Väkivaltaa ei tapahdukaan paikoissa, joissa sen voisi odottaa tapahtuvan, vaan ”tavalliseen elämään” kuuluvissa tavallisissa paikoissa. Arkisia yksityiskohtia suosi etenkin Ilta-Sanomien vuosina 2005–2006.

Viimeinen keino väkivallan arkisuuden alleviivaamisessa on korostaa väkivallan tekijöiden tavallisuutta. Tällaisia otsikoita ovat esimerkiksi ”Heinot ampunut poika oli lupaava juniorikiekkoilija” (IL 01), ”Teoista epäillyt nuoret tavallisista perheistä. RAA’AT SURMAT HILJENSIVÄT KERAVAN” (IL 01) ja ”Surevat kurikkalaiset pohtivat MIKÄ TEKI tavallisesta koulupojasta SURMAAJAN?” (IL 06).

5.3. Käsittämätön väkivalta: lapset, nuoret ja vanhukset

Lööpeissä on 2000-luvulla yleistynyt tapa kysyä väkivaltaotsikoissa: miksi? Otsikoissa on kysytty esimerkiksi ”MIKSI äidistä tuli MURHAAJA?” (IS 05), ”Miksi aviopari tapettiin?” (IS 05) ja ”MIKSI TAPPAJAT päästetään KADULLE” (IL 06). Miksi-kysymystä tuetaan käsittämättömyyttä ihmettelevillä adjektiiveilla. Väkivalta on ”järjetöntä” ja ”mieletöntä”. Surmatyötä voidaan kuvata esimerkiksi sanaparilla ”käsittämätön raakuus” (IS 06).

Osittain väkivallan järjettömyyden korostaminen liittyy siihen, että väkivalta on tullut arkeen. Esimerkiksi äiteihin ja isiin yhdistetään lämpöä ja kunnollisuutta. Kun niin hyvät ihmiset joutuvat väkivallan uhreiksi, teko tuntuu epäoikeutetulta ja siksi käsittämättömältä. Perheväkivaltaan liittyy myös se, että otsikoissa lapset saattavat joutua vanhempiensa väkivallan kohteeksi. Lapsiin kohdistuva väkivalta mielletään usein kaikkein epäoikeutetuimmaksi, järkyttävimmäksi – ja käsittämättömimmäksi.

Lapsiin ja nuoriin (alle 18-vuotiaisiin) kohdistuvaa väkivaltaa on lööpeissä tarkastelujakson alusta lähtien. Ilta-Sanomissa kerrottiin 1980-luvun puolivälissä rankoistakin väkivallan teoista, esimerkiksi ”Liikemies RAISKASI alaikäisen” (IS 85) ja ”PIKKUPOIKA AMPUI kymmenvuotiaan” (IS 86). 1990-luvun alussa lapsiuhrien määrä hieman väheni, mutta yleistyi taas 1990-luvun puolivälissä. Etenkin Iltalehti teki tuolloin paljon otsikoita lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Lapsiin kohdistui myös muuta vakavaa väkivaltaa, esimerkiksi ”Poika jouduttiin leikkaamaan. 3-VUOTIAS HAKATTIIN JULMASTI” (IL 95) ja ”Isä mukiloi vauvan hengiltä. PUOLIVUOTIASTA HAKATTU USEIN” (IL 95). Ilta-Sanomien taas kertoi ulkomaan tapahtumista niin, että mukaan oli ujutettu jotakin lapsiin liittyvää. Esimerkiksi ”Oklahoman tuho: POMMI TAPPOI SYLILAPSIA” (IS 95) ja ”Tuskallisinta oli KUOLLEET LAPSET”. Suomalaislääkäri koki LIBANONIN VERILÖYLYN” (IS 96).

2000-luvun alussa Iltalehti vähensi lapsiuhreista kertomista, Ilta-Sanomien taas hieman lisäsi. Iltalehdessäkin silti käsiteltiin lasten ja nuorten surmia. Nuorten uhrien osuutta lisäsi myös se, että 14-vuotiaan Eveliina Lappalaisen surmasta tehtiin useita otsikoita. Vuonna 2005 lapsiuhrien määrä lööpeissä kasvoi kummassakin lehdessä. Syynä oli erityisesti se, että perhesurmia käsiteltiin monessa lööpissä. Vuonna 2006 lapsiuhrien määrä hieman taas laski.

Lööpeissä yleistyi 2000-luvulla tapa tuoda lapset mukaan väkivaltaotsikoihin. Vaikka lapset eivät olleet uhreina, he saattoivat silti olla jollakin tavalla mukana. Lapsi joutui esimerkiksi näkemään isänsä murhan tai äitinsä pahoinpitelyn. Lisäksi lapsi saattoi löytää ruumiin leikkipaikalta tai kommentoida rikosta, esimerkiksi ”Hullu isä tappoi äidin.” (IS 01). Välillisesti sekin, että uhreja tai tekijöitä nimitetään isiksi tai äideiksi, liittyy aina lapsiin. Sitäkin voi siis pitää lapsien tuomisena väkivaltaotsikoihin.

Lapset ja nuoret ovat lööpeissä paitsi väkivallan uhreja, myös tekijöitä. Nuoret tekijät luovat otsikkoon osaltaan väkivallan käsittämättömyyden tunnelmaa. Nuorista surmaajista kerrottiin lööpeissä eniten 2000-luvun alussa, jolloin alle 20-vuotiaat miehet surmasivat Elise ja Martti Heinon. Erityisesti Ilta-Sanomien kertoi tuolloin muistakin nuorten tekemistä väkivallan teoista, esimerkiksi ”Raaka surma: 16-vuotias vangittiin Turussa. ALAIKÄISTEN EPÄILLÄÄN TAPPANEEN MIEHEN” (IS 01). Vuosina 2005–2006 nuorista tekijöistä kerrottiin harvemmin kuin 2000-luvun alussa.

Väkivallan käsittämättömyyden tuntua voi lisätä se, että niin sanotusta oikeutetusta väkivallasta on kerrottu lööpeissä 2000-luvulla hieman vähemmän kuin 1990-luvulla. Esimerkiksi vuonna 1990 Ilta-Sanomat kertoi: ”Poliisi pidatti AMPUMALLA huumekoplan” ja ”RintamaVETERAANI TALTUTTI aseellisen RYÖSTÄJÄN”. Ensimmäisessä otsikossa väkivaltaa tekee järjestyksenvalvoja. Toisessa taas kyse on itsepuolustuksesta. 2000-luvullakin tämäntyyppisiä otsikoita on, mutta vähemmän.

Vanhuksiin ja vammaisiin kohdistuvasta väkivallasta otsikoitiin eniten 1990-luvulla. 2000-luvulla lapsiuhrit ovat ilmeisesti korvanneet muut heikkoina pidettyjen ryhmien edustajat. 2000-luvullakin on kuitenkin otsikoita, joissa väkivallan uhrin heikkous ja siten teon epäoikeudenmukaisuus korostuvat. Esimerkiksi ”Pyöräilijä pahoinpiteli INVALIDIN SAIRAALAAN” (IS 01) ja ”Mummo pysäytti rajun tappelun. Pahoinpideltiin sairaalaan” (IS 06).

Otsikoissa on kyselty 2000-luvulla paitsi miksi, myös kuka. Kuka sen teki? Kuka surmasi Kristiinan? Kuka on säkkiruumis? Kuka löi ja ketä? Miksi ja kuka -kysymykset korostavat sitä, että asiat ovat keskeneräisiä ja ratkaisemattomia. Poliisin läsnäolo väkivaltalööpeissä kuitenkin tuntuu rauhoittavan sekasortoista tilannetta. Poliisi epäilee, tutkii, pidättää ja puuttuu tappeluihin. Toisaalta poliisit ovat lööpeissä myös väkivallan tekijöitä, jotka saattavat syyllistyä esimerkiksi ampumiseen, pahoinpitelyyn tai seksirikokseen.

5.4. Tunteisiin vetoavuus lisääntyy

Lööppien tunteisiin vetoavia yksityiskohtia ovat muun muassa uhrin muistelu, hautajaiset, jäähyväiskirje, uhrin viimeinen päivä, uhrin viimeiset sanat, yhteisön järkyttyminen ja omaisten suruun keskittyminen. Tunteisiin vetoamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä ensisijaisesti surun tunteen, ei niinkään kauhun tai järkytyksen herättelyä.

Tunteisiin vetoavuus on yleistynyt samalla, kun väkivallan teoista on alettu tehdä jatkokertomuksia. Kun esimerkiksi henkirikoksesta halutaan tehdä otsikoita useana peräkkäisenä päivänä, varsinaista uutisoitavaa ei riitä jokaiselle päivälle. Osittain siitä syystä syntyy otsikoita kuten ”Sureva Kurikka hautasi veljensä tappaman tytön” (IS 06) tai ”Surmatun professorin viimeiset sanat: Tämä ei ole reilua” (IS 06).

Tunteisiin vetoavat yksityiskohdat ilmestyivät näkyvämmiin lööppeihin vuosina 2000–2001. Sitä ennenkin niitä käytettiin silloin tällöin. Vuonna 1985 Iltalehdessä muisteltiin surmattua huippulentäjää: ”Paras mies menetettiin” (IL 85). Vuonna 1986 taas Ilta-Sanomien lööpissä äiti puhui surmatusta pojastaan.

Silti vielä 1990-luvun puolivälissäkin tämäntyyppiset otsikot olivat melko harvinaisia. Esimerkiksi etenkin Iltalehden vuonna 1995 seuraamaa kukkakauppiaan surmaa ei käsitelty kovin sentimentaalisesti. Kukkakauppiasta ei kutsuttu nimeltä, eikä hänen omaistensa surusta kerrottu lööpeissä. Samana vuonna Ylöjärvellä surmatusta nuoresta miehestä kerrottiin kuitenkin nimi, näytettiin kuva ja hänen äitinsä kommentoi lööpissä tekoa. Tämäkään otsikko ei tosin ollut esimerkiksi suruun keskittyvä vaan pikemminkin toteava: ”Ylöjärven mysteeri. NYT PUHUU KUOLLEEN JUKAN ÄITI” (IL 95).

Vuonna 2000 tilanne oli jo toisenlainen. Tuolloin tunteisiin vetoavuus keskittyi pitkälti Eveliina Lappalaisen surman käsittelyyn. Ilta-Sanomat uutisoi surmatyön ensimmäisen kerran: ”Hetkeä aikaisemmin hän oli tanssitunnin kirkkain tähti. 14-vuotias Eveliina

surmattiin kotimatalla”. Tämän jälkeen saatiin tietää Eveliinan viimeisestä päivästä ja siitä, että tyttö haaveili mallin urasta. Iltalehdessä surmatun vanhemmat kertoivat, miten ”meiltä vietiin kaikki”. Lisäksi lehti kävi Eveliinan ”koskettavissa hautajaisissa”.

Vuonna 2001 seurattiin Heinojen surman käsittelyä. Uutisoinnissa oli paljon samaa kuin Eveliina Lappalaisen tapauksen käsittelyssä. Yleisölle kerrottiin Elise Heino siskon kirjoittamasta koskettavasta muistokirjoituksesta, omaisten raastavasta surusta sekä siitä, että Martti Heino vihasi väkivaltaa. Erona Eveliina Lappalaiseen oli se, että Heinojen tapauksessa kerrottiin myös itse teon väkivaltaisuudesta. Ilta-lehti kertoi: ”Se oli julma teloitus” ja Ilta-Sanomat ”Hyvien perheiden pojat murhasivat KYLMÄVERISESTI”.

Tunteisiin vetoavien yksityiskohtien käyttö jatkui vuosina 2005–2006. Vuotta 2006 voi pitää melkein pä tunnemaailun huippuvuonna. Erityisesti Paula Björkqvistin tapausta seurattiin monesta näkökulmasta ja tunteisiin vetoavasti. Kuten Eveliina Lappalaisesta ja Heinoista, myös Paula Björkqvististä tuli koko kansan tuttu. Björkqvist oli lupaava nuori poliitikko, jonka kuolemaa koko kaupunki suri. Otsikoihin nousivat niin hänen rakkaustarinansa kuin hautajaisensakin.

Aineiston varhaisin hautajaisotsikko on vuodelta 1996, jolloin Ilta-Sanomat oli mukana Bandidos-hautajaisissa. Lisäksi Ilta-lehti noteerasi Eveliina Lappalaisen hautajaiset vuonna 2000. Näitä kahta tapausta lukuun ottamatta kaikki aineiston väkivaltarikoksiin liittyvät hautajais-otsikot ovat vuodelta 2006. Paula Björkqvistin hautajaisista tehtiin vielä pä useampia otsikoita. Esimerkiksi Ilta-lehden mukaan: ”Paula haudataan lauantaina. TYTÄR HYVÄSTELEE ÄIDIN KIRKOSSA”, ”Koskettavat hautajaiset. HYVÄSTI, ÄITI” ja ”Aviomiehen viimeinen VIESTI PAULALLE”.

Vuonna 2006 Björkqvistin ohella oli muitakin tapauksia, joissa ei tunteita säästely. Iltalehdessä: ”14-VUOTIAS SURMASI 9-VUOTIAAN SISKONSA. Isomummo suree: Miten näin voi käydä? Kurikka hiljeni” ja Ilta-Sanomissa: ”Järjettömästi hakattu OPISKELIJAPOIKA KUOLI. Kaikki surevat”. 2000-luvulla väkivaltarikoksiin liittyvä tunne on suru. Yhteisön tunnetiloja kuvataan aineiston lööpeissä aiemminkin, mutta tunteet ovat enemmänkin järkytystä, kauhua tai pelkoa. Esimerkiksi Ilta-Sanomat kertoi vuonna 1995: ”Tytön surma kuohuttaa Tamperetta” ja ”Kukkakauppiaan tappo järkytti helsinkiläisiä”. Vuosina 2005–2006 kumpaakin tunnetta olisi kuvattu todennäköisesti suruksi.

Koljonen ja Kunelius (2005, 46–48, 55) ovat verranneet, miten suuronnettomuuksia on käsitelty lehdistössä eri vuosikymmeninä. He huomasivat, että surun ja suremisen saama julkisuus on muuttunut selvästi. 2000-luvulla suuronnettomuuden kuvauksen polttopisteeseen ovat nousseet yksittäiset kohtalot ja omaisten suru. Lisäksi sivulliset surijat otetaan osaksi journalismin luomaa onnettomuuden kuvaa. Suru tehdään julkiseksi ja nähtäväksi. Samalla koko yleisö vedetään surijoiden joukkoon.

Surun korostaminen väkivalta- ja onnettomuusotsikoissa yhdistyy kiinnostavalla tavalla siihen, että lööppiaiheina takaiskut, vastoinikäymiset ja kuolleiden muistelu ovat yleistyneet. Esimerkiksi julkiksen kuolemasta tehdään 2000-luvulla lööppiotsikoita monena päivänä. Julkkiset myös kertovat otsikoissa aiempaa useammin sairauksistaan, kriiseistään ja vastoinikäymisistään. Elämän traagisuutta siis korostetaan lööpeissä. Lööppien herättämänä tunteena näyttäytyy suru, joka ei kuulu usein toistettuun

iltapäivälehtien aihevalikoimaa kuvaavaan listaan ”kiima, kauhu ja kauna” (ks. mm. Aalto-Setälä 2005, 194–195; Syrjälä 2007, 57).

Toimittaja Seppo Hyrkäksen mukaan surusta on tullut light-tuote. Se tarkoittaa, että ihmiset osallistuvat murheellisiin tapahtumiin ilman todellista menetyksen tunnetta. ”Kevyt surua” elävät ihmiset muun muassa vievät kynttilöitä onnettomuus- ja murhapaikoille. Surujournalismin yksi osa on sairausviihde, jossa uutisoidaan julkisten sairauksista ja kerrotaan, ketkä toiset julkikkiset tukevat heitä. (Saksa 2006, D6.)

5.5. Murhamysteerit ja surmatragediat

Lööppien ilmaisuun liittyy esimerkiksi jatkokertomuksellisuus ja se, että uhreista tehdään tuttuja. He eivät ole nimettömiä ja kasvottomia ”miehiä” tai ”naisia”, vaan lööpit kertovat: ”Surmattu Mari oli VALOKUVAMALLI” (IS 05) ja ”Ystävä kertoo. Millainen mies oli murhattu MARTTI HEINO?” (IS 01).

Osa lööppien kerrontaa on se, että lööpeissä saatetaan korostaa tapahtuman merkittävyyttä, kauheutta tai eriskummallisuutta kutsumalla sitä esimerkiksi tragediaksi. Kyseessä on ikään kuin leima, joka tekee lukijalle varmasti selväksi, mistä on kyse. Leimassa voi lukea esimerkiksi ”draama”, ”kauhun hetket” tai ”painajainen”.

Tällaisten leimojen lyöminen oli aluksi lähinnä Iltalehden tapa. Etenkin 1990-luvun puolivälissä Iltalehdessä oli enemmän mysteereitä ja tragedioita kuin Ilta-Sanomissa. Erityisesti Ylöjärvellä tapahtunutta nuoren miehen surmaa kuvattiin ”Ylöjärven mysteeriksi” ja ”Ylöjärvi-draamaksi”. 2000-luvun alussa Ilta-Sanomien alkoi kirittää Iltalehteä kiinni draamojen luomisessa. Vuosina 2005–2006 Ilta-Sanomien käyttikin tätä dramatisoinnin keinoa enemmän kuin Iltalehti.

Vuotta 2006 voi pitää draamojen ja mysteerien huippuvuonna lööpeissä. Erityisesti Ilta-Sanomissa sanoja käytettiin runsaasti. Lehden lööpeissä nähtiin ainakin Pietarsaaren tragedia, Jämsän tragedia, Ulvilan järkyttävä tragedia, Vantaan murhamysteeri ja Espanjan kohu. Lisäksi Ilta-Sanomien vuoteen kuului mustasukkaisuusdraama, kauhunhetkiä Italiassa ja New Yorkissa, skandaali, suhdehelvetti, murhadraama, surmatragedia ja kauhun yö. Iltalehden lööpeissä taas koettiin vuoden aikana muun muassa Kurikan tragedia, seksiskandaali, panttivankidraama ja mysteeri.

Vuonna 2006 Ilta-Sanomissa kerronta läheni muutenkin paikoin jo kaunokirjallista ilmaisua. Lehti käytti voimakkaita mielikuvia herättäviä sanoja. Otsikoissa muun muassa nuori nainen löytyi tapettuna ”synkästä metsästä”, professori vietti pelottavaa kaksoiselämää ja ”mustankipeä myrkyttäjä” yritti estää pomonsa treffit. Parhaimmillaan tai pahimmillaan tällainen mielikuvitusta ruokkiva otsikko oli kuin pieni elokuvasyntesis.

5.6. Teon kuvaukset vähenevät

1980-luvun puolivälissä ja 1990-luvulla lööppien väkivaltaotsikoissa kerrottiin yleisestä väkivallasta useammin kuin henkirikoksista. Yleistä väkivaltaa on esimerkiksi lyöminen, potkiminen, tappeleminen tai puukottaminen. Henkirikokset kuitenkin kiilasivat 2000-luvun alussa yleisen väkivallan ohi yleisimpänä väkivaltaotsikon aiheena. Samaan aikaan väkivaltaotsikoissa vähenivät yksityiskohtaiset teon kuvaukset. Kun väkivaltaotsikoissa keskityttiin yleiseen väkivaltaan, siitä piti tehdä jollakin tavalla mielenkiin-

toista. Yhtenä keinona oli kertoa tekotapaan liittyviä yksityiskohtia. Kun henkirikokset yleistyivät aiheena, alettiin kertoa enemmän tunteisiin vetoavia yksityiskohtia, kuten uhrien viimeisiä sanoja. Otsikoihin on alettu hakea kiinnostavuutta myös arkeisilla yksityiskohdilla ja muutamissa tapauksissa ruumiiseen liittyvillä yksityiskohdilla.

Lööppiotsikoissa pyritään yleensä kertomaan yksityiskohtia, ja mahdollisesti konkreettisia sellaisia. Arkista konkreettisuutta käsiteltiin jo aiemmin (ks. luku 5.2.). Toisenlainen konkreettisuus liittyy tekoon ja sen yksityiskohtiin. Tällaisissa otsikoissa heilutetaan kirvestä, puukotetaan kaulaan, kiskotaan hammas tai murhataan omalla veitsellä. Yksityiskohdilla tehdään selväksi, mitä esimerkiksi sanoihin ”pahoinpitely” tai ”henkirikos” todella kätkeytyy. Miestä ei lööppiotsikossa välttämättä ”pahoinpidellä”, vaan hänet ”hakataan rautatangolla sairaalakuntoon” (IL 95).

Tekoon liittyvät konkreettiset yksityiskohdat voivat olla joko lieviä tai rankkoja. Lieviä yksityiskohtia ovat esimerkiksi takapuoleen ampuminen tai remmillä kurittaminen. Tällaisissa tapauksissa yksityiskohtaa voi pitää olennaisena tietona. Rankkimmillaan taas konkreettiset yksityiskohdat ovat lähes inhorealistisia. Väkivallan tekotavasta voidaan kertoa esimerkiksi se, kuinka monta veitseniskua surmatussa oli tai miten ”SURMAAJA potki ja hyppi pään päällä” (IS 00). Inhorealistisia yksityiskohtia väkivaltaotsikoissa on kuitenkin kaikkiaan vähän.

Tekoon liittyvät inhorealismia lähenevät yksityiskohdat näyttävät aluksi olleen enemmän Iltalehden kuin Ilta-Sanomien alaa. Vuonna 1985 Iltalehden lööppi kertoi yksioonsa kuristetusta Ulla-Maijasta ja suihkussa niskaan ammutusta laukauksesta. 1990-luvun puolivälissä lehden lööpissä muun muassa syötettiin lapsille oksennusta ja vasaroitiin kissanpentu murskaksi. Lööppi kertoi myös: ”Kaatoi pyörätuolin, hyppi päällä ja löi nyrkillä tajuttomaksi. HUMALAINEN HAKKASI VAMMAISEN NUORUKAISEN” (IL 96).

Myös Ilta-Sanomat kertoi konkreettisia yksityiskohtia ja käytti värikästä kieltä vuosina 1985–1995. Esimerkiksi vuonna 1990 lehden lööpissä naulattiin kädet pöytään puukolla, lyötiin korva irti oluttuopilla ja hakattiin koira vasaralla. Silti Iltalehdessä näyttää olleen asteen rankempia ja maalailevampia väkivallan kuvauksia vuonna 1985 ja 1990-luvun puolivälissä. Esimerkiksi kun Ilta-Sanomat vuonna 1985 kertoi, että ”Tyttö ampui vanhempansa”, Iltalehti täydensi: ”14-vuotias tyttö ampui vanhempansa. Isä makasi väkisin, äiti katsoi vierestä”.

2000-luvun alussa lehtien osat kuitenkin vaihtuivat. Iltalehti vähensi inhorealismia, Ilta-Sanomat hieman lisäsi. Inhorealismien luonne muuttui. Enää ei välttämättä kerrottu itse teosta, vaan keskityttiin enemmän ruumiisiin. Ilta-Sanomat kertoi vuonna 2001: ”Surmatun ruumis paloi soihtuna keskellä tietä”, ”Kaksi poikaa löysi metsästä murhatun naisen pääkallon” ja ”Surmatulla taksikuskilla oli koko elämä edessään. Murhaaja pakeni ruumis kyydissään”.

Iltalehti pysyi tuolloin ruumiista varsin hiljaa, mutta joitakin vuosia myöhemmin tilanne oli toinen. Vuosina 2005–2006 sekä Ilta-Sanomat että Iltalehti kertoivat lööpeissään ruumiisiin liittyviä yksityiskohtia. Aina ei kuitenkaan mainittu sanaa ”ruumis”, vaan puhuttiin ”surmatun virumisesta” ja ”paloitelluista uhreista”. Iltalehdessä vuonna 2005 ”Nainen löysi miehen pään lenkipolulta” ja ”SÄKKIRUUMIS JÄRKYTTI MÖKKILÄISET”. Ilta-Sanomien lööpeissä taas ruumiita löytyi saaresta, asunnoista, autosta ja parvekkeelta. Kokonaisvaikutelmasta tuli vielä sokeeraavampi, kun samaan

otsikkoon yhdistettiin perhesanastoa ja ruumiita. Esimerkiksi ”Surmaaja-isä oli 4 PÄIVÄÄ LASTENSA ruumiiden kanssa” ja ”Perhe piilotteli RUUMISTA VIIKKOJA PARVEKKEELLA”. Erityisesti vuotta 2005 voi pitää sellaisena ”ruumiin juhlanan”, jollaiseksi Karvonen (2004) on kuvannut iltapäivälehtiä.

Vuonna 2006 ruumis-otsikot vähenivät etenkin Ilta-Sanomista. Molemmat lehdet kertoivat muutamasta paloittelusurmasta. Lisäksi Iltalehti kertoi miehen piilotelleen tyttöystävänsä ruumista ja nuorten löytäneen ruumiinpaloja. Iltalehdessä myös kuristettiin ja kidutettiin kuoliaaksi.

5.7. Henkirikos-otsikoiden moninaisuus

Iltapäivälehdet pyrkivät muita välineitä vahvemmin löytämään asioihin oman näkökulmansa. Aihe voi olla sellainen, että kaikki tiedotusvälineet ovat jo käsitelleet sitä. Niinpä iltapäivälehdessä on keksittävä aiheeseen uusi kärki, jotta se ei tunnu tutulta esimerkiksi aamulla sanomalehden lukeneelle.

Lööpeissä on siksi hyvin harvoin henkirikos-otsikoita, joissa vain kerrottaisiin, mitä on tapahtunut. Lööpeissä ei juuri näe otsikoita, joissa ”Mies surmasi naisen Tampereella” tai ”Miestä puukotettiin Helsingin keskustassa”. Otsikkoon on aina löydettävä jotakin sellaista, että kyseessä ei ole ”tavallinen tarina”. Mielenkiintoisuus tai yllättävyys voi tulla otsikkoon osapuolten rooleista, teon motiivista tai jostakin yksityiskohdasta.

Jo 1980-luvun puolivälissä pelkän henkirikoksen toteavat otsikot olivat harvassa. Jos teko todettiin, otsikkoa piti lihottaa jollakin kiinnostavalla lisäyksellä. Esimerkiksi ”Voimanostaja kuristi naisensa. 'Hormonit sekoittivat pääni'” (IS 85). Lööpeissä tulokulma juttuun oli usein sen tyyppinen, että lukijan oletettiin jo tietävän tapauksesta jotakin. Esimerkiksi ”TAKSIsurmaaja VÄISTÄ ANSAN” (IS 85).

Vaikka siis lööppien henkirikos-otsikot ovat aina olleet monipuolisia, 2000-luvulla niiden moninaisuus on vain kasvanut. Otsikot ovat moninaistuneet sitä mukaa, kun henkirikos-otsikot ja yksittäisten tapausten pitkäaikainen seuraaminen ovat yleistyneet. Taulukossa 5.1. on esimerkkejä lööppien henkirikosotsikkotyypeistä.

Taulukko 5.1. Henkirikoksia koskevia lööppien otsikkotyyppejä

Otsikkotyyppi	Esimerkkiotsikkoja
1. Poliisin tutkintaan, tekijän kiinnijäämiseen tai oikeusprosessiin liittyvät otsikot.	"Tutkimukset junnaavat paikallaan. Poliisi purkaa kukkasurman tutkijaryhmän" (IL 95). "Marin surma: Tunnustus!" (IS 05).
2. Teon toteaminen.	"Poliisi ampui suomalaismiehen Turkissa" (IS 86). "Ministeriön korkea virkamies surmasi vaimonsa" (IL 01).
3. Tekoon liittyvä outo, mielenkiintoinen tai tunteisiin vetoava yksityiskohta.	"Ampui miehen ja anoi sitten: ANTEEKSI!" (IS 05). "Surmaaja KISKOI HAMPAAN muistoksi" (IS 91).
4. Tekijän tai uhrin taustat.	"Tyttyöstävänsä surmannut nuorukainen jäi kiinni. 'HÄN ON KILTIN JA NORMAALIN OLOINEN KAVERI'" (IL 00). "Jämsän tragedia. Paulan tarina" (IS 06).
5. Yhteisö kärsii.	"Seksirikos järkytti naapurit. Automies houkutteli pikkutyön kyytiinsä" (IS 00). "‘Suru on kaikkien yhteinen’. Koko Imatra tukee EVELIINAN VANHEMPIA" (IS 00).
6. Kuka sen teki?	"Kuka surmasi UIMAHALLIN SIIVOOJAN?" (IL 06). "KUKA TAPPOI professorin?" (IS 06).
7. Motiivi tai sen puute.	"Heinot murhattiin rahalaukun tähden" (IS 01). "He olivat rehtejä ja menestyviä. MIKSI AVIOPARI TAPETTIIN?" (IS 05).
8. Tekotapa tai ruumiiseen liittyvät yksityiskohdat.	"Tampereen PERHESURMA. Tappaja iski KIRVEELLÄ" (IL 05). "Surmaaja kuljetti uhriaan päiväkausia. RUUMIS KYYYDISSÄ TÖIHIN" (IS 05).
9. Omaiset kertovat surusta tai hautajaiset.	"Tuuli puukotettiin viisi vuotta sitten. SURMATUN TYTÖN ISÄ PUHUU TRAGEDIASTA" (IL 00). "Surmatun Annan KOSKETTAVAT HAUTAJAISET" (IS 06).
10. Surmaajan nykyiset kuulumiset.	"Lapsikin on jo tulossa. Poliisimurhaaja CHRISTENSEN VEI VIHILLE suomalaisnaisen" (IL 00). "Töölön mattosurmaaja AVIOITUI VANKILASSA" (IS 00).
11. Tapauksen kauhistuttavuutta korostava otsikko.	"PIKKU-SADUN SURMASTA PAINAJAINEN Hämeenlinnassa" (IL 85). "Sisäinen ääni käski minun tappaa". KUKKASURMA OLI KUIN TEURASTUS (IL 95).

Monet tyypit ovat yleistyneet vasta 2000-luvulla. Esimerkiksi tekijöiden ja uhrien taustoista alettiin kertoa enemmän vasta 2000-luvun alussa. Myös yhteisön kärsimys, miksi- ja kuka-kysymykset, ruumis-otsikot, surmaajan nykykuulumiset ja tunteisiin vetoavuus (yksityiskohdat, hautajaiset, omaisten suru) yleistyivät silloin.

Henkirikos-otsikoita on siis hyvin monenlaisia. Väkivallan tekojen kirjo on lööpeissä ylipäättään laaja. Lööppien väkivaltaotsikoissa voidaan lyödä lampulla, puukengällä tai raamatulla. Lisäksi niissä heitetään kivellä, lihavecitsellä ja tuolilla sekä isketään

kirveellä, samuraimiekalla ja pesäpallomailalla. Ihmisiä pudotetaan 200 metrin korkeudelta, parvekkeelta ja roskikseen.

Pääosin väkivallan tekoja kuvaavat sanat ovat lööpeissä neutraaleja. Useimmin toistuvat teon sanat ovat surma, ampuminen, murha, tappo, ryöstö, hakkaaminen ja pahoinpitely. Värikkäämpiä verbejä ovat muun muassa kähmiä, kähäliä, piinata ja vainota. Erityisen iltapäivälehtimäisinä sanoina voi pitää verbejä mukiloida, piestä ja tulittaa. Värikkäitä, mutta harvinaisia teon sanoja ovat ladata turpaan, ruhjoa, räiskä, vongata ja huitoa kirveellä.

Henkirikoksista käytetään yleensä neutraalia kieltä: tekoja kutsutaan pääasiassa surmiksi. Iltalehti tosin tekee neutraalista linjasta poikkeuksia ja kutsuu muutamassa otsikossa henkirikoksia lahtaamiseksi, teurastamiseksi tai teloittamiseksi. Teloittaa-sanaa käytettiin myös vuosina 2005–2006. Vuonna 2006 Iltalehti kertoi muun muassa: ”Isäntä teloitettiin kotiovelleen” ja ”Ex-rakastaja teloitti naisen työmatkalla”.

5.8. Julkkiksista tulee väkivallan tekijöitä

Koko aineistoa tarkastellessa huomaa, että suurimmassa osassa väkivaltaotsikoista ei kerrota, kuka on uhri ja kuka on tekijä. Otsikossa voi lukea esimerkiksi ”Kaksoissurma päätti riidan” (IS 86) tai sitten kyseessä on jatkojuttu kuten ”Neljän kuukauden PAINAJAINEN PÄÄTTYI” (IS 00). Yksittäisistä ryhmistä uhreissa on eniten neutraalisti nimettyjä (esimerkiksi ”mies” tai ”suomalaisnainen”) tai ammattinsa mukaan nimettyjä. Tekijöistä suurin yksittäinen ryhmä on rikolliset ja teon mukaan määrittyvät (esimerkiksi ”ryöstäjä”, ”surmaaja”, ”raiskaaja”). Seuraavaksi suurimmat tekijäryhmät ovat julkkikset ja ammattinsa mukaan nimetyt.

Yksi huomattavimmista muutoksista on, että 2000-luvulla julkkikset siirtyvät väkivallan uhreista enemmänkin tekijöiksi. 1980-luvun puolivälissä ja 1990-luvullakin julkkiksia oli tekijöiden joukossa, mutta teot olivat lähinnä tappeluita. Tavallisempaa oli, että julkkikset olivat väkivaltaotsikoissa uhkailun, ryöstöjen ja lievien pahoinpitelyjen kohteina. Vuonna 1985 uhrina oli etenkin Dingo. Ilta-Sanomat kertoi esimerkiksi: ”Pullolla päähän, nyrkillä naamaan. DINGO piestiin KEIKALLA” ja ”600 mk DINGON lyömisestä”.

2000-luvulla tilanne on muuttunut. Väkivallan tekijät ovat entistä useammin julkkiksia, eivätkä teot ole enää pelkkiä baaritappeluita. Julkkikset syyllistyvät useimmiten pahoinpitelyihin, mutta joukossa on myös muun muassa seksuaalista ahdistelua ja jopa pedofiliaa. Kun julkkis on väkivallan tekijänä, aiheesta tehdään pitkiä sarjoja. Pelkät syytteet ja epäilytkin otsikoidaan lööpissä. Vuonna 2005 sekä Ilta-Sanomat että Iltalehti teki esimerkiksi Matti Nykäsestä noin 15 väkivaltaan liittyvää otsikkoa. Julki tuotiin niin väkivallan teon taustoja, oikeudenkäyntiä kuin elämää vankilassakin.

6. Väkipaltaotsikoiden kuvitus Ilta-Sanomien ja Iltalehden lööpeissä

Uutiskuva vie ihmisen tapahtumapaikalle ja tyydyttää uteliaisuuden. Suuret tapahtumat myyvät eniten iltapäivälehtiä, ja emotionaalisesti koskettavien uutisten kuvat syöpyvät ihmisten mieleen parhaiten. Yhä enemmän valokuvalla on myös symbolinen ”muiston säilyttämisen” efekti. (Salo 2000, 31.) Jo vuonna 1966 Hemánus (1966, 191) totesi, että valokuvilla on ratkaiseva asema kilpailtaessa sensaatiomaisten ja laajasti kiinnostavien uutisten yleisöistä.

Hietaharjun (2006, 63)³ mukaan ”ei ole olemassa hyvää tai huonoa valokuvaa sinänsä, vaan toimiva ja huonosti toimiva valokuva tietyssä tarkoituksessa. – konteksti voidaan nähdä merkityksenantoa ohjaavana viitekehyksenä ja samalla myös kuvan laadun kriteerejä ohjailevana ympäristönä.”

Tässä luvussa perehdyn Ilta-Sanomien ja Iltalehden väkipaltalööppien kuvitukseen ja kontekstiin vuosina 1985, 1995, 2000, 2005 ja 2006. Tavoitteena on selvittää, miten väkipaltatapauksien uutisointiin liittyviä valokuvia dramatisoidaan. Tarkoitus on myös tutkia, minkälainen on lööppien luoma kuva suomalaisesta väkivallasta. Pohjana on tiedotusopin pro gradu -tutkielmaa varten tekemäni määrällinen ja laadullinen sisällönerittely.

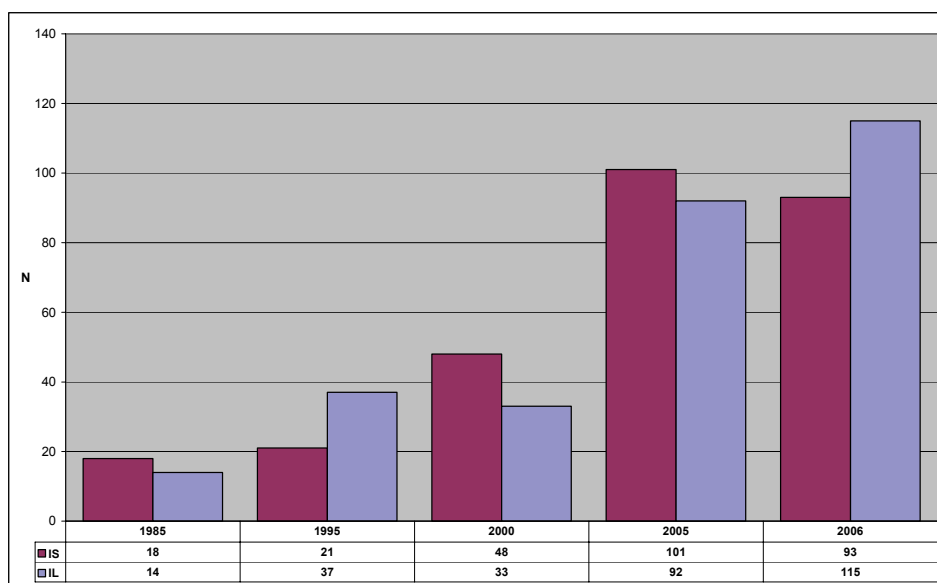
6. 1. Lööppien väkipaltaotsikoiden kuvitus

Aineistossa on yhteensä 572 väkipaltaotsikkoihin liitettyä kuvaa, joista Iltalehdellä 291 ja Ilta-Sanomilla 281 kappaletta. Vuonna 1985 väkipaltaotsikkoihin liittyneitä kuvia oli yhteensä 32, joista Ilta-Sanomilla 18⁴. Kymmenen vuotta myöhemmin, 1995, Iltalehden lööpissä oli väkipaltakuvia lähes kaksinkertainen määrä Ilta-Sanomiin verrattuna. Vuonna 2000 Iltalehden väkipaltakuvien absoluuttinen määrä taas väheni huomattavasti, kun Ilta-Sanomilla väkipaltaotsikoiden kuvitukset yli kaksinkertaistuvat 47:ään.

³ Viitattu 1.2.2007 <http://dissertations.jyu.fi/studhum/9513925773.pdf>

⁴ Iltalehden aineisto on puutteellinen, koska elo-lokakuun lööppejä ei ole arkistoitu.

Kuvio 6.1. Väkipalvaltaotsikkoon liittyvien kuvien lukumäärä

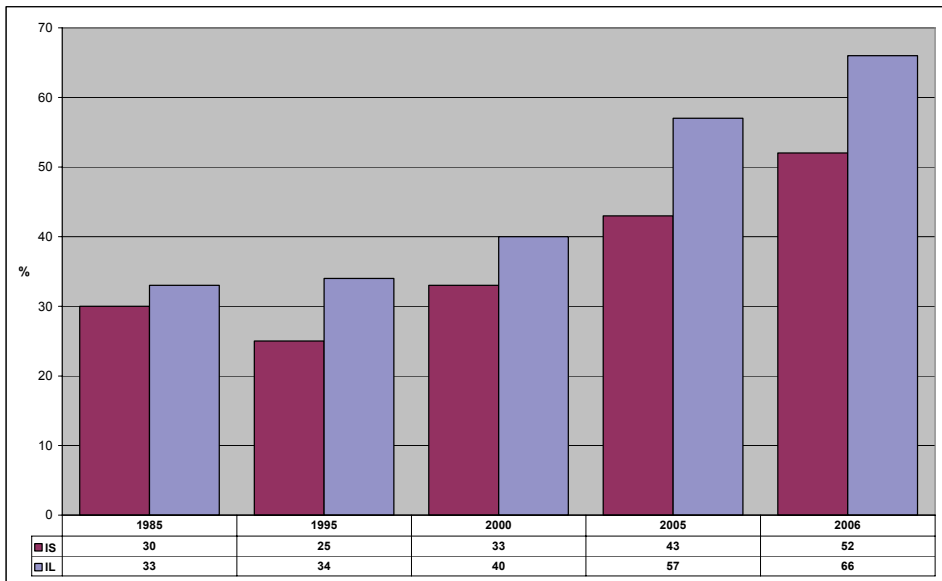

Vuonna 2005 ja 2006 lehdet olivat kuvien absoluutisessa määrässä jälleen uusilla lukemilla. Iltalehden kuvien määrä lähes kolminkertaistui ja Iltä-Sanomien väkipalvalta-kuvitukset olivat jälleen kaksinkertaistuneet. Vuoden 2005 suureen kuvamäärään vaikuttaa Bodom-oikeudenkäynnin aktiivinen seuraaminen, toisaalta seuraavana vuonna jatkunut kuvien määrän lisääntyminen kertoo jatkuvasta rikosuutisten visualisoitumisesta. Lehdet seuraavat uutisia pitempään, joten myös kuvia julkaistaan jatkuvasti juttujen yhteydessä.

Vuonna 2006 väkipalvaltaotsikoiden kuvittaminen lisääntyi määrällisesti Iltalehdessä edelleen viidenneksellä. Iltalehden visualisoituminen voi johtua osaksi siitä, että sen lööpin kuvista tuli värillisiä helmikuun 2006 alussa, kun lööppiä ryhdyttiin painamaan nelivärisenä. Iltä-Sanomien lööpissä kuvien määrä kääntyi laskuun ensimmäisen kerran tutkimusjaksolla: vuoteen 2005 verrattuna sillä oli väkipalvaltakuvituksia lähes kymmenys vähemmän.

Kun tarkastellaan sitä, kuinka suuri osa otsikoista on kuvitettu, kehitys on samansuuntainen. Prosentuaalisesti tarkasteltuna vuonna 1985 kolmanneksessa lööppien väkipalvaltaotsikoista oli kuva. Väkipalvaltaotsikoiden kuvituksessa Iltalehti meni suhteellisesti laskettuna Iltä-Sanomien edelle jo vuonna 1995, jolloin Iltalehti kuvitti 34 prosenttia väkipalvaltaotsikoista. Samana vuonna Iltä-Sanomien väkipalvaltakuvitus laski jopa vuoden 1985 tasosta 25 prosenttiin.

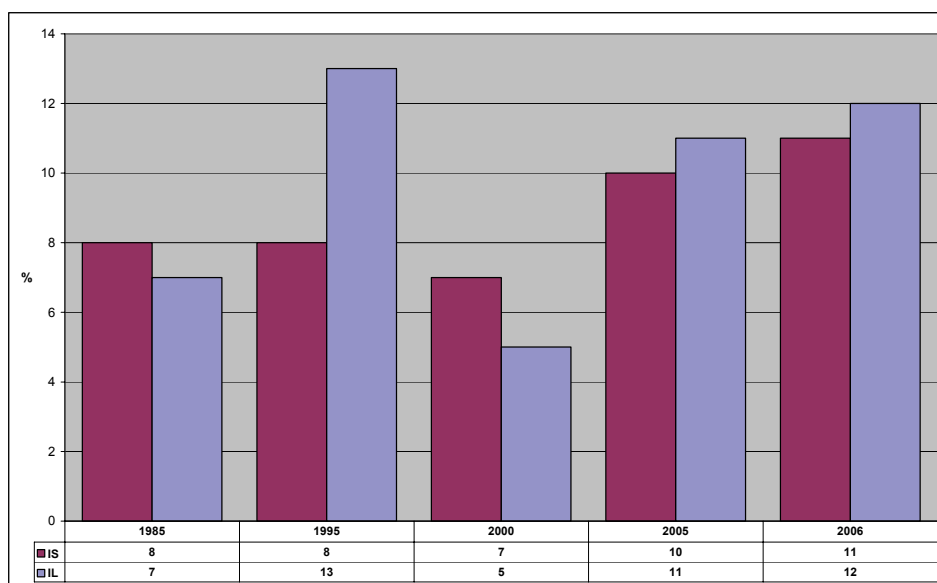
Kuvio 6.2. Kuvitettujen otsikoiden osuus kaikista väkivaltaotsikoista

Vuodesta 2000 väkivaltaotsikoihin liittyneet kuvat ovat tulleet yhä yleisemmiksi. Iltalehden väkivaltaotsikoiden oheen kuva taitetaan useammin: vuonna 2000 Iltalehti kuvitti 40 prosenttia väkivaltaotsikoista ja vuonna 2005 jo 57 prosenttia. Vuonna 2006 peräti kahdessa kolmanneksessa väkivaltaotsikoista oli kuva. Ilta-Sanomillakin on nouseva suunta. Vuonna 2000 otsikoista oli kuvitettu kolmannes, vuonna 2006 yli puolet.

Kun väkivaltaotsikoiden kuvitusta vertaa suhteessa muihin lööpin kuviin, luvut eivät ole muuttuneet merkittävästi. Kaiken kuvituksen määrä on kasvanut. Vuonna 1985 väkivalta-aineistoon lukeutuu kaikista kuvista Ilta-Sanomilla 8 prosenttia ja Iltalehdellä 7 prosenttia. Väkivaltakuvien osuus oli suurin Iltalehdessä vuonna 1995. Silloin se kasvoi 13 prosenttiin. Tuolloin aineistossa näkyy ensimmäisen kerran mittavasti väkivaltarikosten uhrien kuvia sekä poliisin julkaisemia tietokonemallinnoksia epäillyistä.

Kuvio 6.3. Väkipalvaltaotsikoiden kuvien osuus kaikista lööppikuvista

Vuonna 2000 Iltalehden väkipalvaltaotsikoiden kuvien määrä romahti lähes kolmasosaan vuoden 1995 lukemista. Molemmilla lehdillä väkipalvaltakuvien osuus kaikista kuvista oli tuolloin aineiston pienin. Iltä-Sanomissa väkipalvaltakuvitukset olivat kuitenkin määrällisesti kaksinkertaistuneet vuoteen 1995 verrattuna. Iltalehdessä väkipalvaltakuvitusten määrään hieman laski (ks. kuvio 6.1.). Vuonna 2005 molemmat lehdet rikkoivat kymmenen prosentin rajan, eikä väkipalvaltakuvien osuus juuri muuttunut tästä vuonna 2006.

Väkipalvaltajuttujen arvostuksesta lööpin sisäisessä hierarkiassa kertoo se, että aineiston väkipalvaltaotsikoiden kuvituksista 65 prosenttia oli lööpin pääkuvia. Kakkoskuvia oli neljännes, joten peräti 90 prosenttia väkipalvaltaotsikoiden kuvista arvioitiin ykkös- tai kakkoskuvan arvoiseksi. Lööppien visualisoituminen näkyy vuodesta 2005 lähtien siinä, että lööpin pienimpien otsikoiden kuvitus on lisääntynyt. Toisaalta aiemmin lööpeissä oli yleensä vain yksi tai kaksi otsikkoa.

6.2. Väkipalvaltakuvat

Luokittelin väkipalvaltaotsikoihin liittyneet kuvat kuusiportaisella asteikolla väkipalvaltatuudesta kuolemaan.⁵ Väkipalvaltaotsikoiden kuvista 90 prosentissa ei ollut havaittavaa väkipalvaltaa. Väkipalvaltaa, sen jälkeä tai uhkaa, esiintyi 60 kuvassa. Väkipalvaltaista kuolemaa ei tästä aineistosta löytynyt.⁶

⁵ 1) Ei havaittavaa väkipalvaltaa, 2) väkipalvalan uhka, 3) väkipalvallanteko, sen seurauksena syntynyt mustelma tai ruhje, 4) peitetty ruumis, erittäin vakavat vammat tai verijäljet, 5) peittämätön ruumis, 6) kuolema.

⁶ Ruotsalainen Aftonbladet julkaisi lööpiissään vuonna 1968 kuvan Vietkongin jäsenen teloituksesta, mikä oli omassa luokittelussani äärimmäisen kuoleman kuvan vertailukohta. (Frígyes 2006, 36) Kuva levisi aikoinaan laajasti niin tv-kuvana kuin AP:n valokuvaajan sarjana (Salo 2000, 26).

Tarkastelujakson lööpeissä on neljä kuvaa, joissa on kuollut, peittämätön ruumis. Ilta-Sanomat julkaisi vuonna 1995 kahdesti kuvan Oklahoman pommiräjähdyksen lapsiuhrista (kuva 6.1.). Iltalehden ruumiskuvat ovat vuodelta 2005 (kuva 6.2.) ja 2006. Ensin mainituissa lööpissä on kuva puukotetusta äidistä, joka makaa parkkipaikalla elottomana. Toisessa kuvassa on poliisin julkaisema kuva ruumiin kasvoista.

Vakavia väkivallan seurauksia, kuten pommi- ja terroristi-iskuissa erittäin vakavasti loukkaantuneita ihmisiä tai peitettyjä ruumiita, oli kuvissa 5 kertaa. Iltalehdellä kuvia oli kolme, Ilta-Sanomilla kaksi (kuva 6.3). Näistä kuvista yhteinen oli Lontoon terroristi-iskusta kertonut kuva veripäisestä miehestä (kuva 6.12)

Väkivallanteko tai sen seurauksena syntynyt mustelma tai ruhje oli yleisin väkivallan kuva. Niitä oli väkivaltakuvista hieman alle puolet eli 28 kappaletta. Näkyvä uhka oli havaittavissa 23 kuvassa. Luokkaan kuuluivat kuvat, jossa epäilty tai rikollinen on kuvattu niin, että hänen voi olettaa aiheuttavan vaaraa ympäristölleen. Tällaisia ovat väkivaltaiset pidätykset ja tuhopolton seurauksena palavat rakennukset.

6.3. Lööpin tehokeinot

Hietaharjun mielestä valokuvaa pyritään sullomaan liikaa yleistyyppisiin lajimäärittelyihin: "Tulkinta ei etene esteettisten vaan identifioitavien seikkojen perusteella" (Hietaharju 2000, 14)⁷. Lööpin valokuvaakaan ei voi arvioida pelkästään kuvajournalistisen kuvatyypittelyn kautta. Lööppi on monikerroksinen tekstin, kuvan ja graafisten elementtien kollaasi. Jos lööpin kuva ei ole yhdessä otsikon kanssa tarpeeksi ilmaisuvoimainen, siihen lisätään esteettisiä tehosteita kuvankäsittelyssä ja taitossa.

6.3.1. Katse ja rajaaminen

Lööpintekijät uskovat katseen voimaan: 43 prosentissa aineiston väkivaltaotsikoiden kuvista katse kohdistuu suoraan lukijaan. Muissa tapauksissa katseella ei ole merkittävää suuntaa (23 %), se kohdistuu toiseen elementtiin (11%) tai on sutattu tai peitetty (9%). Kuvista 15 prosentissa ei ole henkilöitä tai katseen suuntaa on mahdoton määrittää.

Väkivaltakuvien henkilökuvat rajataan usein elokuvakerronnasta tutulla tiukalla rajauksella. Erikoislähikuva korostaa kasvojen piirteitä ja tunteita. Näin liki ollaan yleensä vain läheisen ihmisen kanssa, joten erikoislähikuvaan liittyy aina tuttuuden ja avoimuuden efekti. Tiukka rajaus tuo mieleen myös virallisissa yhteyksissä käytettävät passi- ja tunnistuskuvat.

Kuva 6.1. IS 20.4.1995

Kuva 6.2. IL 4.8.2005

Kuva 6.3. IS 8.6.1995

Kuva 6.4. IL 3.10.2005

Kuva 6.5. IL 2005

⁷ Viitattu 1.2.2007 <http://dissertations.jyu.fi/studhum/9513925773.pdf>

Tapahtuneen dramaattisuutta korostetaan tummilla ja voimakkailla kehyksillä. Kuvan ympäröiminen mustilla kehyksillä on tavallista kuolemasta kertovien juttujen ja nekrologien yhteydessä.

6.3.2. Väri- ja kuvapohjat

Väkivaltaotsikoiden kuvista 51 prosenttia on taitettu mustalle, ns. negapohjalle. Iltalehden lööpissä mustalla pohjalla on iltapäivälehdistä hyvin tuttu kuoleman symboli, hautakynntilät (kuva 6.4). Lööpin taitossa korostuu mustan ominaisuus ”värien hautana”, jonka päälle pimeydessä lepattavat hautakynntilät on taitettu. Vain pieninä annoksina se korostaa muita värejä. Lööpin musta-keltainen värimaailma on valovoimainen ja aggressiivinen yhdistelmä (Itten 2004, 85), siksi sitä käytetään muun muassa varoituskilvissä.

Musta pohja yhdistää valokuvia ja otsikoita usein yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi. Varsinkin Ilta-Sanomissa kuva yhdistetään pohjaan niin, että valokuva ikään kuin liukuu mustaan taustaan (kuva 6.5). Kuvasta ja otsikosta luodaan myös kokonaisuuksia taittamalla otsikko mustalle pohjalle kuvan viereen. Tällaiseen ratkaisuun päädytään etenkin silloin kun tarjolla on vaakakuvaa, mutta dramaattinen uutinen vaatisi lööpin alasta isomman pinta-alan.

Väri- tai kuvapohjaan yhdistetään paljon myös revittyä reunaa. Revitty reuna murtaa normaalin laatikkomaisen ja symmetrisen taiton: kuvan rajat rikkomalla korostetaan tapahtuman poikkeuksellisuutta. Erityisesti Iltalehti käyttää revittyä reunaa lööpeissään (kuva 6.6).

6.3.3. Rakennettu kuva ja syväys

Rinnastus ja erilaiset kuvayhdistelmät ovat tavallisin tapa rakentaa kuvitukseen jännitteitä tai syy- ja seuraussuhteita. Kuvien määrä lööpissä on kasvanut ennen kaikkea pienten kasvokuvien yleistymisen takia. Aineiston kuvituksista suurin kuvayhdistelmä oli Ilta-Sanomilla lokakuussa 2005: 16 alle yhden palstan valokuvaa julkisnaisista saman otsikon kuvituksena.

Kuva 6.6. IL 23.4.2005

Kuva 6.7. IS 4.10.2006

Kuvia rakennetaan myös liittämällä pohjiin muotoon leikattuja eli syvättyjä kuvia. Rakennetuissa kuvissa ja lööpin sisäisen dynamiikan luomisessa käytetään hyväksi kuvan katseen suuntaa. Tyypiesimerkki syvätyn kuvan, yhtenäisen pohjan ja katseen merkityksestä antaa Ilta-Sanomien lööppi (kuva 6.7). Lööpin taitossa on rakennettu vastakkainasettelu Olli Saarelan ja Eero Heinäluoman välille. Lööppi konkretisoi abstraktin tilanteen tehokkaasti: yhtenäinen musta tausta luo illuusion yhteisestä tilasta, jossa ei vallitse kovin lämpimiä tunteita. Jutun henkeen ilmeiltään ja eleiltään sopivien kuvien valinta tekee pääotsikosta kouriintuntuvan totta.

6.4. Väkivaltaotsikoiden kuvatyypit

Salo (1999, 179) on jakanut kuvajournalismin kuvatyypit henkilökuvaan, uutiskuvaan ja kuvituskuvaan. Salon uutiskuvaluokan

alle olen ottanut lisäksi maisemakuva ja silminnäkijäkuvan, koska molemmat ovat lööpissä erittäin tyypillisiä.

Kuvan tulkinnessa teksti on olennainen, mutta ei aina ratkaiseva. Teksti ja kuva ovat Seppäsen mukaan ”merkityksen momentteja – Ne yhdistyvät keskenään, eikä niiden itsenäistä osuutta voi aina erottaa merkityksen muodostumisen dynamiikassa” (Seppänen 2003, 10–11). Luokiteltaessa journalistista kuvaa eri kuvatyyppeihin, niiden konteksti on olennainen. Esimerkiksi surmatun Eveliina Lappalaisen kuva on ensimmäisellä julkaisukerralla uutiskuva, koska poliisi julkaisi sen saadakseen vihjeitä murhaajasta. Myöhemmissä lööpeissä nuoren uhrin kuva on jo arkistosta kaivettu henkilökuva.

Taulukko 6.1. Väkivaltaotsikoiden kuvatyypit

	1985	1995	2000	2005	2006	Yht.	Yht.
	%	%	%	%	%	%	N
Kuvituskuva	0	10	0	1	0	2	9
Silminnäkijäkuva	0	3	4	2	5	3	18
Uutiskuva	53	33	36	34	25	32	181
Maisemakuva	3	0	10	11	11	9	52
Journ. henkilökuva	19	12	27	43	36	34	193
Albumikuva	9	17	17	4	20	13	75
Tunnistuskuva	16	24	6	6	4	8	44
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	
Yhteensä (N)	32	58	81	193	208		572

6.4.1. Henkilökuva

Uutisten henkilöinti (*personalization*) on yksi piirteistä, joka määrittää iltapäivälehti-mäistä uutisointia (Sparks 1992, 40). Journalismin henkilöitymiskehitys näkyy selkeästi väkivaltaotsikoiden kuvissa. Henkilöön tai tiiviiseen ryhmään personoituja kuvia on 54 prosenttia kaikista kuvituksista. Henkilökuvien määrä on kasvanut etenkin vuodesta 2000 alkaen.

Henkilökuville on eniten kuvajournalistisia henkilökuvia, joita aineiston kaikista kuvista oli 34 prosenttia. Tunnistuskuvaksi määrittelemiäni kuvia on 8 prosenttia ja yksityishenkilöiden albumikuvia 13 prosenttia.

Kuvajournalististen henkilökuville, eli lähinnä julkisuudenhenkilöiden muoto- ja poseerauskuville, määrä väkivaltajuttujen yhteydessä on tarkasteluvälillä lähes kolmetoistakertaistunut. Vielä 20 vuotta sitten julkkiksen kuva pystyi viemään koko lööpin alan normaalina arkipäivänä, nyt kuvat ovat pienentyneet logomaisiksi houkuttimiksi. Yksi syy julkisuudenhenkilöiden kuvien runsauteen voi olla se, että julkkikseen liittyvän rikosuutisen on huomattu aiheuttavan myyntipiikkejä. Tosin silloinkin tapauksen pitää olla tarpeeksi poikkeuksellinen myydäkseen hyvin (Kivioja 2004, 60–61, 99–100). Julkkiksen ei tarvitse edes itse tehdä mitään päätyäkseen lööpin kuvitukseksi. Riittää kun on paikalla väkivallanteon tapahtuessa (kuva 6.8).

Tunnistuskuvaksi erittelin aineistosta kuvat, jotka on alun perin otettu tai luotu piirroksina ja tietokonemallinnoksina viranomaisten arkistoihin. Kohde on kuvattu suoraan edestä, tausta on tasavärinen ja ilme mahdollisimman neutraali. Vuonna 1985

Kuva 6.8. IL 2.8.2005

Kuva 6.9. IS 20.4.1985

Kuva 6.10. IS 23.7.1985

Kuva 6.11. IS 8.7.2005

Kuva 6.12. IS 9.6.1995

ilmestynyt lööppi virolaisesta ryöstäjästä Raivo Roosnasta on esimerkki siitä, kuinka lööppi toimii myös tehokkaana etsintäkuulutusjulisteenä. (kuva 6.9) Albumikuvat ovat nimensä mukaisesti luokka- tai yksityiskuvia, jotka ovat päätyneet lööpin kuvitukseksi traagisen tapahtuman seurauksena.

6.4.2. Uutiskuva

Väkivaltaotsikoiden kuvista uutiskuvia on 32 prosenttia. Uutiskuviksi määrittelin valokuvat, joissa tapahtuma on käynnissä tai sen jäljet on edelleen nähtävissä. Myös kuvat, jotka sisältävät uutta informaatiota uutistapahtumasta kuuluvat tähän luokkaan. Uutiskuvien määrän kasvu on seurannut suhteellisesti yleistä kuvien määrän kasvua. Henkilökuvien määrä on kuitenkin ohittanut uutiskuvien määrän lööpissä: kun vuonna 1985 lööpin väkivalta-otsikoiden kuvista puolet oli vielä paikan päällä otettuja uutiskuvia (kuva 6.10), vuonna 2006 niitä oli enää neljännes.

Uutiskuva arvostuksesta lööpissä kertoo edelleen se, että jos dramaattista uutiskuvaa on tarjolla, se julkaistaan lööpissä hyvin suurella. Muun muassa vuonna 2005 Lontoon terrori-iskun yhteydessä Ilta-lehti käytti kuvaa verisestä miehestä ja hänen auttajastaan (kuva 6.11). Samasta tapahtumasta Ilta-Sanomat julkaisi kolmen kuvan yhdistelmän. Yksi kuvista oli sama kuin Ilta-lehden koko lööpin alalle valitsema.

Uutiskuvaajaa pidetään tapahtumien todistajana, silminnäkijänä. Viime aikoina uutiskuvana on alettu yhä useammin julkaista yleisön ottamia uutiskuvia. Kamerakännykät ovat tehneet amatööreistä varteenotettavia uutiskuvittajia. Samaan toimituksesta riippumattomaan kuva-aineistoon voi lukea myös valvontakamerakuvat sekä televisio- tai tietokoneruudulta tehdyt kuvakaappaukset. Viime vuonna tällaisia kuvituksia oli lööppien väkivaltaotsikoiden yhteydessä kymmenen, mikä on kolme kertaa enemmän kuin vuotta aiemmin.

Määrällisesti luku ei ole suuri, mutta se kertoo suunnasta, johon uutiskuvitus on menossa. Jo tällä hetkellä lehtien omat toimittajat kuvaavat kamerakännyköillään valokuvia ja videoita lehtien käyttöön. Lukijoiden kuvat syrjäyttävät kuvajournalistien tuotoksia lehtien palstoilta. Molemmat iltapäivälehdet julkaisivat muun muassa 15.11.2006 kuvaa laajalle levinneestä videosta, jossa kaksi vartijaa pahoinpitelee miestä Kontulan ostokeskuksessa.

6.4.3. Kuvituskuva

Symbolia on Suomessa usein pidetty kuvituskuvan synonyymina, mikä Salon mukaan hämärtää rajaa uutiskuvan ja kuvituskuvan välillä. Uutiskuvastakin voi näet muodostua symboli. (Salo 2000, 155.) Tässä määrittelen kuvituskuvan kuvaksi, joka ei ajallisesti eikä faktisesti liity otsikkoon. Kuvituskuva perustuu ideaan ja toimii

visuaalisena katseenvangitsijana. Salon mukaan ne voidaan jakaa *informatiivisiksi* ja *fiktiivisiksi* (Emt., 155.).

Aineistoni perusteella kuvituskuvan rooli väkivaltaotsikoiden ohessa on marginaalinen. Koko aineistossa on yhdeksän kuvituskuvaa. Informatiivisiksi kuvituksiksi voisi nimittää aiemmat lööpit, jotka on nostettu otsikon oheen muistutukseksi tapahtuneesta. Tällaista kuvitusta harrastettiin Iltalehdessä vuonna 1995. Tämän jälkeen näitä nostoja ei lööpeissä näy.

Fiktiivisen kuvituksen liittäminen väkivaltatapauksen oheen on erittäin vaikeaa ja osin riskialtista: traagiseen aiheeseen liittyvä kuvitus voi vaikuttaa makaaberilta. Näin ei aina kuitenkaan ole, sillä Iltalehti onnistuu kuvituksessaan vuonna 1995 (kuva 6.12). Lööpissä on ase, joka osoittaa lukijaa. Sormella osoittaminen on tabu, mutta vieläkin kielletympää on asean suuntaaminen toiseen. Fiktiivisyydessäänkin kuvitus on tehokas: se pakottaa pohtimaan, miten reagoisin, jos joku todella osoittaisi minua aseella.

6.5. Väkivallan esittämisen kehykset

Valokuvien esteettinen kehystäminen on osa journalistista käytäntöä, jonka avulla kuvaan ladataan yhteisön sovittu tapa jäsentää maailmaa. Kehystämiseen osallistuvat valokuvaaja, kuvatoimittaja, kuvankäsittelijä ja taittaja omissa työrouteineissaan. Lopputulos on mahdollisimman ilmaisuvoimainen kuva. Lööpin rajallisessa tilassa tärkeiksi esittämisen keinoiksi nousevat taiton tehokeinot ja yleisesti tunnetut symbolit. Toimitustyön käytännöissä rakentuvat tulkinnan kehykset, joiden avulla muodostamme kuvan muun muassa suomalaisen rikoksen uhreista ja tekijöistä.

Tässä työssä etsin lööppien kuvien sisällöstä ja ilmaisusta säännönmukaisuuksia, jotka voidaan tulkita yhtenäisiksi kulttuurisiksi kehyksiksi. Kuvan tulkintaan vaikuttaa olennaisesti se, etten tutki lööpin kuvaa sen aidossa esiintymisympäristössä vaan teen tulkinnat kuvista lähitarkastelussa. Kehysteoria, kuten kaikki laadullinen tutkimus, on hyvin tutkijälähtöistä. Tulkinnat samasta valokuvasta eivät koskaan voi olla täysin yhteneviä.

Erotan aineistosta neljä erilaista kehystä. Eveliina Lappalaisen kasvot ovat piirtyneet monen suomalaisen mieliin kuvaksi suomalaisen väkivallan uhrin **viattomuudesta**. **Pahan kasvoista** muistamme muun muassa Steen Christenssenin tyhjästi tuijottavat kasvot. Uutiskuvaluokasta esittämisen kehyksiksi muodostuvat **huputetut** ja **tragedian maisemat**.

6.5.1. Viattomat

Epäiltyjä ja tuomittuja rikollisia sekä henkirikosten uhreja esiintyy kuvissa yhtä paljon, molempia on väkivaltaotsikoiden kuvista 38 prosenttia. Epäiltyjä ja uhreja esiintyy kaikissa kuvatyypeissä, mutta kotialbumeista lööpin kuvitukseksi päätyneissä albumikuvissa ja tunnistuskuvissa niihin liitetyt myötätunnon ja pelon tunteet korostuvat. Kuvat näyttävät niin tavanomaisilta, että niissä voisi olla melkein kuka tahansa. Kyse ei kuitenkaan ole enää henkilökohtaisesta, rajoitetulle määrälle ihmisiä olemassa olevasta kuvasta, vaan lööpissä albumikuvan käyttötarkoitus muuttuu (Becker 1991, 140).

Kuva 6.13. IS 18.11.2000

Kuva 6.14. IL 24.2.2005

Kuva 6.15. IS 20.7.2006

Etenkin albumikuvan alkuperä tekee niistä lööpin kontekstissa emotionaalisesti vahvoja: luokkakuvassa tai kotioloissaan esiintyvä ihminen on rentoutunut ja nauravainen. Hänellä ei ole kuvassa aavistustakaan häntä odottavasta kohtalosta.

Salo (2000, 31) on todennut, että uutiskuvasta tulee uudelleenjulkaisun myötä tragedian julkinen muisto, symboli. Tällaisia voimakkaasti emotionaalisia symboleita on aineistoni lööpeissä useita. Kun väkivaltatapauksista kuvia on tarjolla vähän, samat kuvat toistuvat.

Näin kävi muun muassa Eveliina Lappalaisen tapauksessa vuonna 2000 (kuva 6.13). Eveliinan surma ja tekijän etsinnät olivat lööppien ainoa kuvallinen väkivalta-aihe marraskuun puolivälistä joulukuun alkuun. Tapauksen poikkeuksellisuus teki siitä laajasti kiinnostavan ja 14-vuotiaan Eveliinan kasvot tulivat kaikille tutuiksi. Viattoman, misseydestä haaveilleen nuoren uhrin ilmeen vilpittömyys korostui tiukasti rajatussa lööpin kuvassa.

Vuonna 1995 ja 2000 tavallisten ihmisten uhrikuvia oli erityisen paljon suhteessa muuhun kuvitukseen. Vuonna 1995 muun muassa Ylöjärven tragedia (kuva 6.14) ja ns. Pia-surmat kuvitettiin uhrien kuvilla. Vuonna 2005 uhrien kuvien määrä putosi, koska tuolloin lehtien väkivaltauutisointi keskittyi Bodom-oikeudenkäyntiin. Tuolloin ns. tavis eli Nils Gustafsson esitettiin lööpeissä syytteiden mukaan epäiltynä, ei uhrina.

Yksityisten henkilöiden albumikuvien määrä nousi vuodesta 2005 vuoteen 2006 merkittävästi: kuudesta 37:een. Tähän kehitykseen vaikuttaa myös yksittäistapaus: kesällä 2006 surmatun Paula Björkqvistin (kuva 6.15) kuvaa käytettiin lööpissä aina vuoden lopulla käytyyn oikeuskäsittelyyn saakka. Tapausta kuvitettiin lisäksi

Björkqvistien pihapiirin, omakotitalon sekä syytetyn aviomiehen kuvilla. Björkqvistin kasvoista tuli aiheen ahkeran seuraamisen myötä nopeasti aineistoni käytetyn uhrikuva.

6.5.2. Pahan kasvot

Lööppien kuvista yli puolet on henkilökuvia. Kuten aiemmin todettiin, lööpin tekijät rajaavat kasvot tiukasti ja kääntävät katseet kuvista suoraan lukijaan. Näin tehdään niin uhrien kuin epäiltyjenkin kuvissa. Kyseessä on kuvan sovittaminen lööpin rajalliseen tilaan mutta myös passikuvaa muistuttavan kuvan emotionaalinen tehokkuus. Lööpistä lukijaan kohdistuva katse saa epäiltyjen kasvoilla täysin eri merkityksen kuin uhrikuvissa. Viattomien kasvoilla suoraan lukijaan kohdistuva katse synnyttää myötätuntoa, lööppiin nostetun rikollisen silmiin katsominen voi aiheuttaa pelkoa.

Katseeseen liittyy paljon myyttistä voimaa. Antiikissa uskottiin pahuuden siirtyvän katseen myötä toiseen ihmiseen. Paha silmä heijastaa ympärilleen silmän takaisia voimia. Katse voi olla pahansuopa tai hyväntahtoinen, murhaavakin (Seppänen 2001, 97–98).

Pahan kasvojen kehyksessä on paljon rikollisten henkilökuvia, jotka tulevat lehtien käyttöön suoraan viranomaisilta. Tällaiset kuvat tekevät lööpeistä lähes etsintäkuulutuksia (kuva 6.16). Jos virallista passikuvaa rikollisesta ei ole saatavilla, uutiskuvakin rajataan passikuvan kokoon (kuva 6.17).

Beckerin mukaan etenkin tabloid-lehtien tapa linkittää passikuvat ja teksti saavat ihmiset lukemaan ilmeettömiltä kasvoilta merkkejä, joita niillä ei alun perin ole (Becker 1992, 146). Ilmiö on nimetty kuvatutkimuksessa Kuleshov-efektiksi. Elokuvaohjaaja ja -teoreetikko Lev Kuleshov näytti ihmisille kuvaa ilmeettömästä näyttelijästä vuoroin ruumisarkussa lepäävän naisen vuoroin soppalautasen ja lattialla leikkivän lapsen kuvan kanssa. Ihmiset näkivät kasvoilla tunteita sen kuvan mukaan, mihin kasvot rinnastettiin. (Seppänen 2003, 13.)

Seppänen on analysoinut Ilta-Sanomien Myyrmanni-kuvitusta vuodelta 2002. Hänen mielestään räjäyttäjän luokka- ja passikuvien käyttö antaa katsojalle mahdollisuuden ”-- fantasioida kuvien edessä hulluuden näkyvistä merkeistä ja kenties samalla tarkkailla naapuriaan, josko olisi ikävyyksiä odotettavissa”. (Seppänen 2003, 12–13.) Passikuvaa on käytetty klassisessa uutiskuva-henkilökuva-kompositiossa Ilta-Sanomissa 2006 (kuva 6.18). Poliisit turvavarustuksessa ilmeettömien kasvojen yläpuolella eivät jätä kysymyksille tilaa. Otsikko pääkuvan yläpuolella varmistaa tulkinnan: ”Ampujaa jahdattiin Tampereella.”

6.5.3. Huputetut

Lööppien kuvat kertovat, miltä paha keskuudessamme näyttää. Uutisissa on viime aikoina esiintynyt runsaasti kuvia, jossa pahan kasvoja *ei* näytetä. Huputetut-kehyksessä draaman luomiseen ei tarvita taiton tai kuvankäsittelyn apua, vaan kuvatut itse tekevät itsensä kasvottomiksi peittämällä itsensä kameroilta (kuvat 6.19 ja 6.20). Kasvottomina lööpissä näyttäytyvät voivat saada meidät epäilemään ketä tahansa ympärillämme. Katseen kääntäminen pois on alistumisen, ujuden ja epärehellisuuden merkki. (Seppänen 2001, 101–102.)

Samalla katseen tasolla oleva koetaan osaksi samaa maailmaa. Jos valokuva on otettu sivukulmasta, se etäännyttää. Tällaisia ovat useimmat oikeussaleissa otetut uutiskuvat. Samoin ylhäältä luotu kamerakulma tekee kohteesta mitättömän ja yhdentekevän (Kress & van Leeuwen 1996, 143, 146). Epäillyn selän takaa otetulla kuvalla on tulkinnallisesti kaksi tasoa: toisaalta selän kääntäminen katsojalle ilmaisee etäisyyttä, jopa kieltämistä. Toisaalta se tekee kuvan kohteesta haavoittuvaisen; sellaisten katseiden kohteen, joita hän ei myöskään itse voi nähdä.

Kasvojen paljastaminen julkisesti mediassa on osa julkista kontrollia, minkä takia iltapäivälehdet myös metsästävät epäiltyjen kuvia. Vaikka journalismin eettinen koodisto velvoittaa viestimä peittämään tai

Kuva 6.16. IL 1.8.1995

Kuva 6.17. IS 8.2.2000

Kuva 6.18. IS 8.2.2000

Kuva 6.19. IS 7.9.2005

Kuva 6.20. IL 8.6.2005

sumentamaan kuvatun kasvot, kuvan julkaisulla on aina paljastamisen ja todisteen luonne. Tässä suhteessa kasvonsa itse peittävät epäillyt eivät ole huono kuva iltapäivälehden näkökulmasta. Kasvojen peittäminen lisää uutisen ja sen kohteen salaperäisyyttä. Kasvonsa itse peittävä saa osakseen paheksuntaa jo pelkästään sen takia, ettei epäillyillä ole kanttia vastata teoistaan omilla kasvoillaan. Samalla se saattaa herättää tunteen, että yhteiskunnassamme on kasvotonta väkivaltaa, jota emme osaa tai voi nimetä.

6.5.4. Tragedian maisemat

Lehtonen (1999, 299–300) on todennut, että maisemat ovat merkittävä identiteetin rakentaja. Asuinpaikka tai ympäröivä maisemaa ei ole ihmisille pelkkä elinympäristö tai olosuhde, vaan se on myös pelkojen tyyssija.

Väkivaltaotsikoiden kuvista kymmenes on maisemakuvia, jotka omalta osaltaan rakentavat kuvaa pelon tiloista ympäristössämme. Lööpin maisemakuvat eivät ole perinteisen uutiskuvan kriteerien mukaan aktiivisia ja tapahtumarikkaita todisteita, vaan kuoleman ja hiljaisuuden estetiikkaa viljeleviä maisemia. Ihminen on niistä poissa.

Perhetragedioiden kuvissa on tavallisen näköisiä kerrostaloja, joiden hiekkalaatikoiden leikit ovat jääneet kesken ja kissa venyttelee draamasta tietämättömänä pihalla, kuten Ilta-Sanomien lööpiässä vuonna 2005 (kuva 6.21). Iltalehden lööpiässä vuodelta 2006 (kuva 6.22) esiintyy hyvin suomalaisen näköinen omakotitalo, jonka pääty on valaistu kirkkaalla salamalla tummaa yötaivasta vasten. Etualalle jätetty kuusi heittää pahaenteisesti varjonsa talon seinälle. Tähdet tuikkivat taivaalla koko lööpin leveydeltä. Kuvaan on yhdistetty myös pieni kuva, jossa on puolitankoon nostettu lippu. Kuoleman tuttua merkkiä ne viestivät omaa tarinaansa tapahtuneesta tragediasta.

Mykät ja mitänsanomattomat seinät, puut ja tiet pakottavat kokemaan saman kuin paikalla joskus olleet ovat kokeneet. Väkivaltaotsikkoon liitetty maisemakuvat ovat säännönmukaisesti tummasävyisiä. Kuvat on otettu usein illalla, joten kohde pitää valaista vahvalla salamalla. Keinovalon ja luonnon valottomuuden kontrasti korostaa usein tapahtumien epätodellisuutta.

Kuva 6.21. IS 22.4.2005

Jälleen toistuu sama lööppikuvan esittämisen keino, mikä todettiin myös albumikuvien kohdalla: tragedia voi tapahtua kenelle tahansa, missä tahansa. Iltapäivälehtien kuvat puskevat pelon rajaa lähemmäs kotisohvaa samaistamalla ihmisiä tutulta vaikuttaviin maisemiin ja kasvoihin.

6.6. Yhteenvetoa

Väkivaltaotsikoiden kuvittaminen on lisääntynyt tasaisesti. Tästä huolimatta varsinaista väkivaltaa aineistossa on vähän. Aineiston väkivaltaotsikoiden ohessa julkaistiin 572 kuvaa, joista väkivaltaa tai sen seurauksia oli noin kymmenessä prosentissa. Väkivaltaotsikoiden visualisoitumisesta kertoo, että vuonna 1985 kolmannes otsikoista kuvitettiin, kun vuonna 2005 keskimäärin puolessa väkivaltaotsikoista oli kuva.

Otsikoiden määrä lööpiässä on lisääntynyt, ja pienimpienkin otsikoiden ohien nostetaan kuva. Väkivaltauutiset liittyvät usein yksityisiin

Kuva 6.22. IL 19.1.2006

henkilöihin, joten niiden yhteydessä esitellään ns. tavallisten ihmisten kasvoja ja elinpiiriä. Lehdet seuraavat yksittäisiä uutistapahtumia entistä pitempään, mikä lisää samojen kuvien toistoa lööpissä.

Yli puolet kuvituksista on henkilökuvia. Lähinnä julkisuuden henkilöitä esittävien poseeraus kuvien määrä on kasvanut varsinkin vuosina 2005 ja 2006. Vaikka henkilökuvien suhteellinen määrä meni perinteisten uutiskuvien ohi jo vuonna 1995, uutiskuvalla on edelleen paikkansa väkivaltatapausten kuvituksessa. Kun dramaattista uutiskuvaa on tarjolla, se päättyy suurikokoisena lööppiin.

Toimituksen ulkopuolelta hankittujen kuvitusten määrä on lisääntynyt vuodesta 2000 lähtien. Etenkin poliisin arkistojen, albumikuvien ja valvontakamerakuvien käyttö on yleistynyt. Salo (2000, 31) on todennut, että saman kuvan toisto tekee symbolin. Näin on käynyt useille lööppikuville, jotka ovat esiintyneet laajasti kiinnostavien ja koskettavien tapahtumien yhteydessä.

Lööpin visuaaliset tehokeinot sulkevat suomalaisen väkivallan kuvan tummiin kehyksiin ja revittyihin reunoihin. Kasvoja, tyhjiä maisemia ja rakennuksia sisältävät kuvat eivät sinänsä kerro väkivallasta, ne vihjaavat sen olemassaolosta. Katse on lööppikuvan voimakkain tehokeino, olipa kyseessä uhri tai rikollinen. Suorat katseet kuvista houkuttelevat lukijan eläytymään tapahtuneeseen tai pelkäämään pahinta. Tavallisen ihmisen kasvot tai tutunoloinen katumaisema lööpissä saa kysymään: ”Voisiko tämä tapahtua minulle?” Valokuva, todiste tapahtuneesta, tuo kysymyksen entistä lähemmäksi.

7. Yhteenvetoa

7.1. Lööpit ovat väkivaltaistuneet

Tämän tutkimuksen pääkysymys oli, ovatko väkivallan määrä ja järkyttävyys lisääntyneet iltapäivälehtien lööpeissä. Vastausta haettiin tarkastelemalla asiaa sekä määrällisesti että laadullisesti. Aineistona oli Ilta-Sanomien ja Iltalehden lööppejä viideltä jaksolta vuodesta 1985 vuoteen 2006. Iltalehden lööpit puuttuivat vuosilta 1986, 1990 ja 1991.

Tutkimuksen päätulos on, että lööpit ovat väkivaltaistuneet. Väkivaltaotsikoiden määrä kasvoi tarkastelujakson aikana sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Voimakkainta kasvu oli 2000-luvun alun ja vuosien 2005–2006 välillä. Myös väkivaltaotsikoiden järkyttävyys lisääntyi.

Iltalehden ja Ilta-Sanomien lööppien väkivaltaisuus kehittyi tutkimusjakson aikana erisuuntaisesti. Iltalehdessä oli 1990-luvun puolivälissä enemmän väkivaltaa kuin Ilta-Sanomissa. Osat kuitenkin vaihtuivat 2000-luvun alussa. Silloin Ilta-Sanomien lisäsi väkivallan esittämistä, Iltalehti taas vähensi. Sen jälkeen lehdet kuitenkin alkoivat samankaltaistua väkivallan esittämisessä, ja vuosina 2005–2006 kummassakin lehdessä oli väkivaltaa suhteellisen paljon.

1990-luvun puolivälin ja vuosien 2005–2006 välillä lööppien väkivaltaotsikoiden määrä lähes kaksinkertaistui. Kasvu on kuitenkin maltillisempaa, kun väkivaltaotsikoiden määrä suhteutetaan muiden otsikoiden määrään. 1990-luvun puolivälissä väkivaltaotsikoiden osuus kaikista otsikoista oli 14 prosenttia. 2000-luvun alussa se oli 15 ja vuosina 2005–2006 jo 16 prosenttia.

Väkivaltaotsikoiden määrän kasvu ei vielä sinällään todista lööppien järkyttävyyden lisääntymisestä. Suuri osa väkivaltaotsikoista on melko lieviä ja tuskin järkyttävät juuri ketään. Kuitenkin myös kaikkein järkyttävimmät väkivaltaotsikot ovat lisääntyneet selvästi. Tässä tutkimuksessa tehdyn luokituksen kahteen väkivaltaisimpaan luokkaan kuuluvia otsikoita oli Ilta-Sanomissa vuosina 1995–1996 yhteensä 33 kappaletta. Vuosina 2000–2001 määrä oli jo 104 ja viisi vuotta myöhemmin 118. Iltalehdessä suuri hyppäys tapahtui myöhemmin kuin Ilta-Sanomissa: vuosina 2000–2001 väkivaltaisimpia otsikoita oli 40, vuosina 2005–2006 taas 110. Väkivaltaisimpien otsikoiden osuus lööppien kokonaispinta-alasta on lisäksi lähes kaksinkertaistunut 1990-luvun puolivälin jälkeen.

Henkirikokset ovat yleistyneet väkivaltaotsikon aiheena. Aiemmin suurin osa otsikoista kertoi muusta yleisestä väkivallasta kuten pahoinpitelyistä tai ammuskelusta. Henkirikosten osuus kasvoi osittain siksi, että yksittäisiä surmatapauksia alettiin seurata lööpeissä aiempaa pidempään. Iltalehti aloitti tämän 1990-luvun puolivälissä, Ilta-Sanomien 2000-luvun alussa.

Yksityiskohtaiset väkivallan teon kuvaukset ovat vähentyneet. 1990-luvulla lööpeissä oli enemmän tietoa siitä, mitä esimerkiksi ”pahoinpitely” tarkalleen ottaen tarkoitti.

Otsikoissa saatettiin naulata kädet puukolla pöytään tai syöttää oksennusta. 2000-luvun lööpeissä tällaisia otsikoita oli vähemmän. Toisaalta niissä kerrottiin useammin ruumiista.

Tunteisiin vetoava esitystapa ja väkivallan tuominen arkeen ovat lisääntyneet. Väkivaltaotsikoiden tunteisiin vetoavia yksityiskohtia ovat esimerkiksi hautajaiset, uhrien muistelu, viimeiset sanat, yhteisön järkyttyminen ja omaisten suruun keskittyminen. 2000-luvun lööpeissä korostettiin erityisesti väkivaltaiseen tapahtumaan liittyvää surua.

Väkivallan tuominen arkeen on muuttanut lööpeissä sitä, missä väkivalta tapahtuu ja kuka sitä tekee. Vielä 1990-luvulla väkivalta esitettiin usein ulkopuolisena pahana, jota tekivät muun muassa ”skinheadit”, ”moottoripyöräjengit” ja ”sekopää”. 2000-luvun lööpeissä väkivalta tuli vahvemmin kotiin ja arkeen. Väkivallan uhreja ja tekijöitä nimettiin isiksi ja äideiksi. Lisäksi väkivaltaa tapahtui aiempaa useammin kaikille tutuissa tilanteissa kuten matkalla töihin tai kesken aamupalan. Kun väkivaltaotsikoiden kuvatkin usein esittivät tavallisten ihmisten kasvoja tai tutunoloista katumaisemaa, väkivalta tunki jokaista lähelle.

Perheväkivallasta siis uutisoitiin aiempaa useammin 2000-luvun alussa ja vuosina 2005–2006. Samalla surmattujen lapsiuhrien määrä kasvoi. Lapsia ja perhettä tuotiin myös osin keinotekoisesti lööppiotsikoihin. Vaikka lapsi ei ollut uhrina, hänen saatettiin kertoa nähneen murhan tai olleen tekohetkellä viereisessä huoneessa.

Väkivaltaotsikoiden kuvittaminen lisääntyi tarkastelujakson aikana tasaisesti. Vuonna 1985 väkivaltaotsikoista kuvitettiin kolmannes, vuonna 2005 jo puolet. Kuvista kuitenkin vain kymmenessä prosentissa esitettiin väkivaltaa tai sen seurauksia. Yli puolet lööppien väkivaltakuvista oli henkilökuvia. Muita aiheita olivat esimerkiksi rakennukset, maisemat tai valvontakamerakuvat. Henkilökuvien suhteellinen osuus meni perinteisten uutiskuvien ohi vuonna 1995. Silti uutiskuvilla oli paikkansa vielä 2000-luvun lööpeissäkin. Jos dramaattista uutiskuvaa oli tarjolla, se päättyi suurikokoisena lööppiin.

Tutkituista lehdistä ei voi sanoa, että niiden välillä olisi suurta eroa väkivallan uutisoimisessa lööpeissä. Huomattavin ero on, että lehdet suosivat väkivaltapainotusta eri aikoina: Iltalehti 1990-luvun puolivälissä, Ilta-Sanomat 2000-luvun alussa. Tarkastelujakson aikana Ilta-Sanomissa oli väkivaltaotsikoita suhteessa hieman enemmän kuin Iltalehdessä. Iltalehti kuitenkin uutisoi Ilta-Sanomia todennäköisemmin henkirikoksista tai raiskauksista, jos se teki väkivaltaotsikon. Laadullisesti erot olivat suurimmillaan vuonna 1985, jolloin Iltalehti kertoi väkivallasta maalailevasti ja Ilta-Sanomat suosi lakonisempaa tyyliä.

Tämä tutkimus osoittaa, että ulkomaailman tapahtumat eivät yksin selitä sitä, miksi joinakin vuosina esitetään runsaasti väkivaltaa. Selkein esimerkki tästä on se, että vuonna 2001 Ilta-Sanomissa oli lähes sata väkivaltaotsikkoa enemmän kuin Iltalehdessä. Lehdet näyttävätkin tekevän selkeitä linjauksia väkivallan esittämisen suhteen. Iltalehden väkivaltaisuus väheni roimasti 1990-luvun puolivälin ja 2000-luvun alun välillä. Suunnan vaihdos ei kuitenkaan ollut pysyvä, ja väkivaltaisemmalle linjalle palattiin vuosina 2005–2006. Ilta-Sanomat taas näyttää päättäneen vuonna 2006, että isä ja äiti -sanoja ei enää käytetä henkirikoksista uutisoidessa.

Vuonna 2005 lööpeissä surmattiin tavallista enemmän lapsia, perheitä, äitejä ja isiä. Ei siis ole oikeastaan ihme, että etenkin lasten kanssa toimivat ihmiset hermostuivat lööppeihin. Vaikeasti sulatettavalta tuntui mahdollisesti ylipäättään se, että väkivalta tuotiin kaikille tuttuihin tilanteisiin ja paikkoihin.

Yleisön sietokyvyn rajat alkoivat tulla vastaan, ja syntyi kanteluita sekä keskustelua. Vuosi 2006 olikin lööpeissä rauhallisempi väkivaltavuosi kuin 2005.

7.2. Aiheet ovat viihteellistyneet

Vuosina 1985–2006 yleisimmät aiheet iltapäivälehtien lööpeissä olivat rikokset, ihmissuhteet ja omat mainokset. Otsikoiden pinta-alaa tarkastellen suurimmat aihealueat olivat rikokset, ihmissuhteet ja viihde. Tarkastelujakson aikana osuuttaan lisäsivät erityisesti omat mainokset, rikokset, ihmissuhteet ja takaiskut. Aihealueklien häviäjiä taas olivat yhteiskunta, raha, viihde ja urheilu.

Lööppiotsikoista 46 prosentissa esiintyi julkkis. Iltalehdessä julkkis oli 49 prosentissa otsikoista, Ilta-Sanomissa 44 prosentissa.

Iltalehden kolme näkyvintä aihetta olivat lähes koko tarkastelujakson ajan rikokset, ihmissuhteet ja viihde. Ilta-Sanomissa taas rikokset olivat joka vuosi suosituin aihe, mutta muut kaksi vaihtuivat. Esimerkiksi 1990-luvulla Ilta-Sanomien nosti lööppiin raha-, urheilu- ja onnettomuusaiheita. Tuolloin lehtien väliset erot olivatkin suuremmat kuin 2000-luvulla. Vuosina 2005–2006 Iltalehden kolme näkyvintä aihetta olivat rikokset, ihmissuhteet ja takaiskut. Ilta-Sanomissa suosittiin rikoksia, ihmissuhteita ja onnettomuuksia.

Lehdet muuttuivat 2000-luvulla aiempaa enemmän toistensa kaltaisiksi. Merkittävin muutos on se, että 2000-luvun alussa Ilta-Sanomien nosti Iltalehden tapaan ihmissuhteet kärkiaiheidensa joukkoon. Viimeisen tarkastellun vuosiparin aikana esimerkiksi rikokset, ihmissuhteet ja viihde saivat kummankin lehden lööpeissä varsin samankokoiset osuudet.

Iltapäivälehdet ovat muita sanomalehtiä viihteellisempiä. Tarkastelujakson aikana kuitenkin näkee, että muuta mediaa koetellut viihteellistymiskehitys on pyyhkäissyt vielä iltapäivälehdistönkin yli. Lööpeissä on alettu karttaa erityisesti sellaisia aiheita, joita ei pysty henkilöimään. Tämä selittää osin sitä, miksi esimerkiksi yhteiskunnallisten aiheiden osuus lööppiotsikoista romahti 2000-luvun alussa.

Lööppien aiheet näyttävät olleen keveimmillään 2000-luvun alussa. Ihmissuhteiden, viihteen ja kauneuden osuudet lööppialasta olivat tuolloin suurempia kuin vuosina 2005–2006. Myös julkkisotsikoiden osuus oli korkeimmillaan.

Vuosina 2005–2006 lehdet nostivat lööppeihin enemmän rikoksia, onnettomuuksia ja takaiskuja. Huomionarvoista on etenkin se, että Iltalehden vakiintunut aihekolmikko hajosi. Viihde ja kulttuuri putosivat pois, ja takaiskut nousi kolmanneksi näkyvimmäksi lööppiaiheeksi.

Lööppien aiheiden voi siis sanoa keventymisen jälkeen synkistyneen. Kun tähän vielä yhdistetään se, että surua korostetaan väkivalta- ja onnettomuusotsikoissa, koko lööppi-maailma näyttää paljon traagisemmalta kuin esimerkiksi 2000-luvun alussa. Kyse ei

kuitenkaan ole välttämättä siitä, että viihteellistymiskehitys olisi saavuttanut huippunsa ja kääntynyt laskuun. Vaikka keveimmät aiheet vähenivät, tilalle ei tullut esimerkiksi yhteiskuntaa tai politiikkaa koskevia aiheita. Pikemminkin viihde ja julkisjournalismi muuttivat hieman muotoaan. Niistä tuli traagissävyytteisempiä, ja niiden aineksiksi nousivat vahvemmin sairaudet ja kuolema.

Lähteet

Kirjallisuus

- Aalto-Setälä, Pauli** (2005). *Merkitystalous*. Helsinki: Kirjapaja.
- Alasuutari, Pertti** (1993). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Becker, Karin** (1992). Photojournalism and the Tabloid Press. Teoksessa Peter Dahlgren & Colin Sparks (toim.) *Journalism and Popular Culture*., Lontoo: Sage. 130–153.
- Bird, S. Elizabeth** (1992). *For Enquiring Minds: a Cultural Study of Supermarket Tabloids*. Knoxville: The University of Tennessee Press.
- Carter, Cynthia** (1998). When the “extraordinary” becomes “ordinary”: Everyday news of sexual violence. Teoksessa Cynthia Carter & Gill Branston & Stuart Allan (toim.) *News, Gender and Power*. Lontoo: Routledge. 219–232.
- Carter, Cynthia & Weaver C.Kay** (2003). *Violence and the media*. Buckingham: Open University Press.
- Ericson, Richard V. & Baranek, Patricia M. & Chan, Janet B.** (1991). *Representing order: Crime, law and justice in the news media*. Ballmoor, Buckingham: Open University Press.
- Frigyes, Paul** (2005). *Nyhetsflås & tidsanda. Svenska löpsedlar under ett sekel*. Tukholma: Carlsson.
- Gripsrud, Jostein** (1992). The Aesthetics and Politics of Melodrama. Teoksessa Peter Dahlgren & Colin Sparks (toim.) *Journalism and Popular Culture*. Lontoo: Sage. 84–95.
- Gunter, Barrie** (1987). *Television and the fear of crime*. Lontoo: Libbey.
- Gunter, Barrie & Harrison, Jackie** (2003). *Violence on television: distribution, form, context and themes*. Mahwah (N.J.): Lawrence Erlbaum.
- Hemánus, Pertti** (1966). *Helsingin sanomalehtien rikosaineisto: tutkimus rikosaineiston funktionaalisesti merkitsevästä piirteistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Herkman, Juha** (2005). *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Median markkinoituminen ja televisioituminen*. Tampere: Vastapaino.
- Huovila, Tapani** (2002). Lööppi iskee aikamme julkisuuteen. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) *Median varjossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Mediatstituutti. 196–215.
- Itten, Johannes** (2004). *Värit taiteessa*. 4. painos. Alkuperä. 1970. Helsinki: Kustannus Oy Taide.
- Katz, Jack** (1987). What makes crime ‘news’? *Media Culture & Society* 9(1). 47–75.

- Kivivuori, Janne & Kemppe, Sari & Smolej, Mirka** (2002). *Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980 – 2000*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Koljonen, Kari & Kunelius, Risto** (2005). On vain yhteinen suru. Teoksessa Juho Rahkonen (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja 2005*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö. 34–58.
- Kress, Günther & van Leeuwen, Theo** (1996). *Reading Images – The Grammar of Visual Design*. Lontoo: Routledge.
- Kunelius, Risto** (1998). *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Porvoo: WSOY.
- Lee, John** (1984). Innocent victims and evil-doers. *Women's Studies International Forum*. 7(1). 69-73.
- Lehtonen, Kimmo** (1999). Maisemavalokuvaus topografian jälkeen. Teoksessa Jukka Kukkonen & Tuomo-Juhani Vuorenmaa (toim.) *Varjosta. Tutkielma suomalaisen valokuvan historiasta*. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museo. 297–318.
- Martsola, Riitta & Mäkelä-Rönnholm, Minna** (2006): *Lapsilta kielletty. Kuinka suojella lasta mediatraumat*. Helsinki: Kirjapaja
- Mustonen, Anu** (2001). *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY.
- Mäkinen, Kirsti** (1992). Muuttuuko lehtikieli? Muuttaako lehtikieli? Teoksessa Valma Yli-Vakkuri & Maija Länsimäki & Aarre Nyman (toim.) *Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu. Nykysuomen Seuran 10-vuotiskirja*. Porvoo: WSOY. 211–235.
- Mäkipää, Leena** (2004). *Henkirikos Ilta-Sanomissa. Journalistisen kulttuurin murros ja rikosjournalismi*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi** (2004). *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Helsinki: Loki-kirjat.
- Nikunen, Minna** (2005). *Surman jälkeen itsemurha: kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Salo, Merja** (1999). Kuvareportaasi – valokuvien kerrottu tarina. Teoksessa Jukka Kukkonen & Tuomo-Juhani Vuorenmaa (toim.) *Varjosta. Tutkielma suomalaisen valokuvan historiasta*. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museo. 179–204.
- Salo, Merja** (2000). *Imageware – Kuvajournalismi mediafuusiossa*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B59. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Seppänen, Janne** (2001). *Katseen voima – Kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, Janne** (2003). Kävelevä pommi. Eli oppitunti kuvajournalismista. Teoksessa Pertti Vehkalahti (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja 2003*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö. 8–14.
- Sparks, Colin** (1992). Popular Journalism: Theories and Practice. Teoksessa Peter Dahlgren & Colin Sparks (toim.) *Journalism and Popular Culture*. Lontoo: Sage. 24–44.
- Sparks, Colin** (2000). Introduction: The Panic over Tabloid News. Teoksessa Colin Sparks & John Tulloch (toim.) *Tabloid Tales. Global Debates over Media Standards*. Lanham: Rowman & Littlefield. 1–40.

Tommila, Päiviö (toim.) (1988). *Suomen Lehdistön historia 5*. Hakuteos. Aamulehti–Kotka Nyheter. Kuopio: Kustannuskiila.

Von Bagh, Peter & Koski, Markku (2000). *Lööppikirja*. Helsinki: Like.

Julkaisemattomat lähteet

Hämäläinen, Arja (1994). ”Kirveellä päähän, meisselillä silmään”: rikoslehtien kielelliset vaikuttamiskeinot. Pro gradu. Suomen kielen laitos. Turun yliopisto.

Hyvärinen, Marja-Riitta (1984). *Ilta-Sanomien etusivut 1973 ja 1983*. Toimittajatutkimuksen tutkielma. Tampereen yliopisto.

Kivioja, Pasi (2004). *Alaston lööppi. Millaiset uutiset myyvät tabloid-lehtiä – ja miksi? Lähitarkastelussa Ilta-Sanomien lööpit, etusivut ja myyntiluvut vuonna 2002*. Pro gradu. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto.

Leinonen, Pauliina (2006). *Lööpinkeltainen yhteiskunta. Ilta-Sanomien ja Iltalehden lööpit yhteiskunnan ja sen arvojen peilaajina*. Pro gradu. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto.

Saari, Heikki (2007). *Isku tajuntaan! – Suomen iltapäivälehdistön lyhyt historia*. Käsikirjoitus keväällä 2007 julkaistusta kirjasta. Johnny Kniga.

Syrjälä, Hanna (2007). ”Ei röyhkeämpiä vaan rohkeampia.” *Haastattelututkimus iltapäivälehtien toimittajien ammatillisesta omakuvasta*. Pro gradu. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto.

Sanomalehtiartikkelit

Herkman, Juha (2006a). Murha lööpissä pitää lehden hengissä. *Helsingin Sanomat* 31.3. 2006. C1.

Herkman, Juha (2006b). Lööppijulkisuuden etiikasta on voitava keskustella. *Helsingin Sanomat* 7.4. 2006. C3.

Pietilä, A-P (2006). Lööpit eivät ole raaistuneet, eivätkä kaikki rikokset myy. *Helsingin Sanomat* 6.4. 2006. C2.

Saksa, Markku (2006). Paskapuhetta suomeksi. *Helsingin Sanomat* 29.10. 2006. D6.

Internet-lähteet

Karvonen, Erkki (2004). Iltapäivälehti on ruumiin juhlaa. Artikkel, ilmestynyt *Aamulehdessä* 24.6. 2004. <http://www.uta.fi/~tierka/Iltaplehti.htm>. Sivulla käyty 12.3. 2007.

Levikintarkastus 2006. <http://www.levikintarkastus.fi/levikkitietokanta/> Sivulla käyty 8.3. 2007.

Lööppiadressi. <http://loopitkuriin.net/> Sivulla käyty 26.2. 2007.